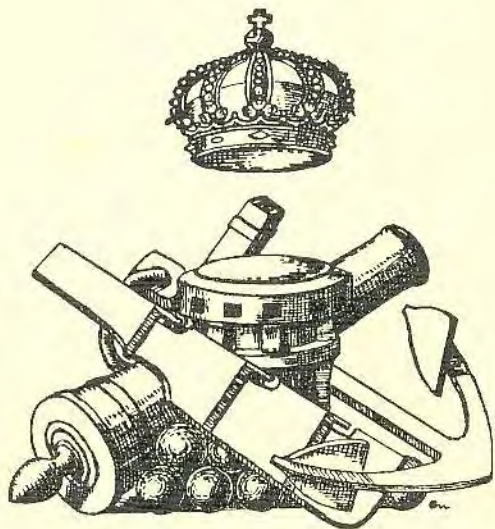

TIDSKRIFT I
SJÖVÄSENDET

1771

MED FÖRSTÅND OCH STYRKA

UTGES AV

KUNGL ÖRLOGSMANNASÄLLSKAPET

N:r 1 1994

TIDSKRIFT I SJÖVÄSENDET

FÖRSTA UTGIVNINGÅR 1836

KUNGL ÖRLOGSMANNASÄLLSKAPET

KARLSKRONA POSTGIRO 125 17 - 9 BANKGIRO 446 - 3220

Redaktör och ansvarig utgivare: Kommandörkapten LARS WIGERT, FMV, 115 88 Stockholm, telefon: 08-782 63 85 telefax: 08-663 98 08.

Kungl. Örlogsmannasällskapets postadress: Box 101 86, 100 55 Stockholm.

Annonser: ÅKE T:SON LOVÉN, Djurgårdsslätten 92, 115 21 Stockholm, telefon 08-662 10 71.

Ekonomi och prenumerationer: BO GRANATH, Wollmar Yxkullsgatan 40, 118 50 Stockholm, telefon 08-84 98 58.

Tidskrift i Sjöväsendet utkommer i regel med 4 häften per år. Prenumerationspris 50 kronor per år inom Sverige, 80 kr utrikes. Prenumeration sker endast genom att avgiften insätts på postgirokonto 125 17-9.

Inbetalningskort utsänds med första häftet årligen.

Införda artiklar, recensioner, o dyl honoreras med c:a 50 kronor per sida.

För införd artikel, som av KÖMS anses särskilt förtjänt, kan författaren belönas med sällskapets medalj och/eller penningpris.

Bestämmelser för Kungl. Örlogsmannasällskapets tävlingsskrifter återfinns i häftena nr 1 och 4.

TIDSKRIFT I SJÖVÄSENDET

157 årgången 1 häftet

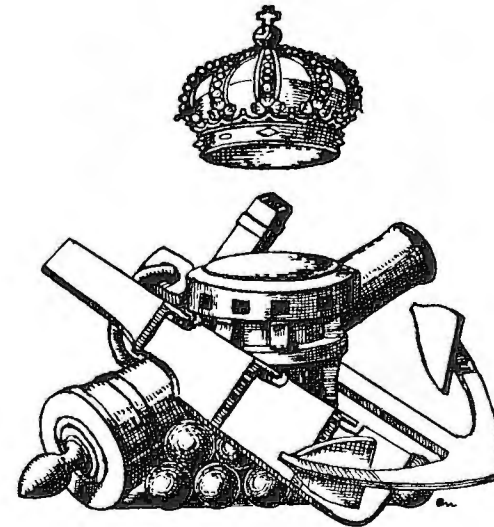
Meddelanden	3
Helhet eller särintressen	5
Av Dick Börjesson	
Minförjningsförbandens utveckling	23
Av Olof Andersson	
Vår framtida marin – i takt med tiden?	43
Av Sven Rudberg och Håkan Syrén	
Vad gör de ”arbetande” ledamöterna?	53
Av Bo Granath	
För 50 år sedan: Final i Finska viken – Striden om Hogland 1944	57
Av Per-Olof Ekman	

Särtryck av införda artiklar kan beställas hos redaktören inom en månad efter utgivningsdagen.

ISSN 0040-6945

Abrahamsons Tryckeri AB, Karlskrona 1994

TIDSKRIFT I SJÖVÄSENDET

1771

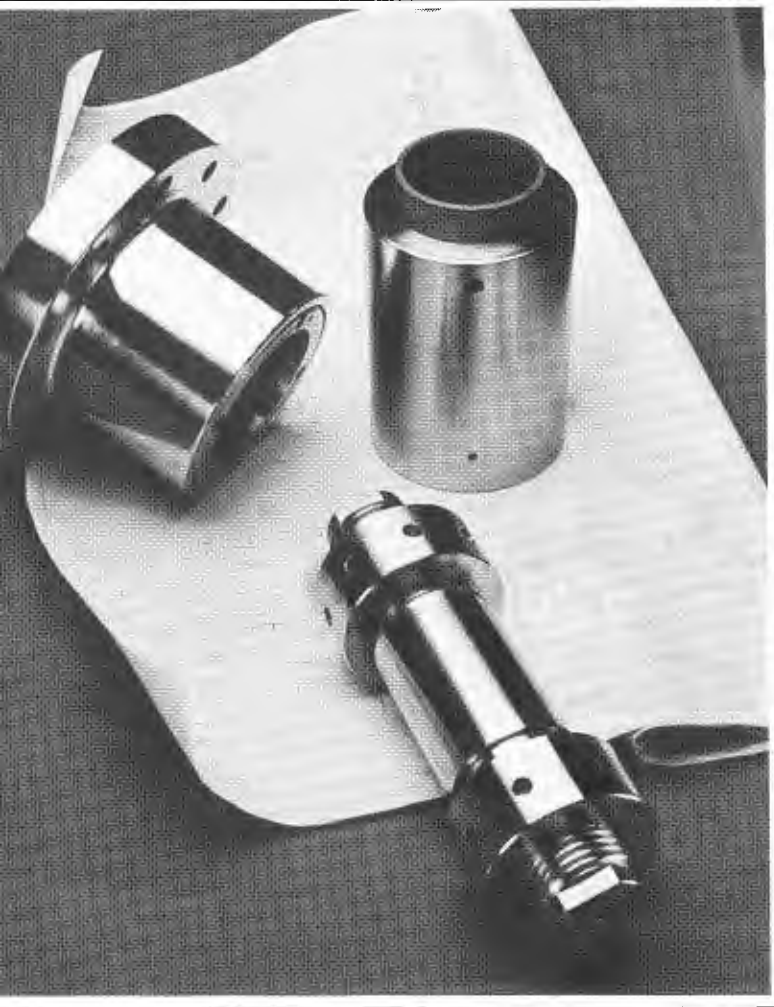
MED FÖRSTÅND OCH STYRKA

UTGES AV

KUNGL ÖRLOGSMANNASÄLLSKAPET

157 årgången 1994

the Masters

Redan för fyrtio år sedan utvecklade vi axelkopplingar, typ SKF OK, baserade på tryckoljemetoden. Den första SKF OK-kopplingen monterades 1945 på M/S Skogaholm. Sedan dess har vi levererat över 15.000 kopplingar till krävande marin- och industriapplikationer över hela världen.

Senare utvecklade vi Supergripbulten. En hydraulisk förspänd, expanderbar passbult, som också bygger på tryckoljemetoden. Idag finns över 5.000 Supergripbultar monterade i flänskopplingar på fartyg och inom industrin, där pålitlighet, snabb montering och demontering är av största betydelse.

Risken för att bra produkter ska plagieras är alltid stor. Många användare har dyrt fått erfara att kopior inte alltid motsvarar originalet. Det är därför som redare, kraftföretag och andra, specificerar SKF OK-kopplingar och Supergripbultar i sina beställningar.

Inte minst viktig är vår service. Varhelst ert fartyg är dockat – Shanghai, Hamburg eller San Francisco – kan vi vara på plats inom 24 timmar. Vi är dessutom representerade av SKF:s världsomspännande försäljnings- och serviceorganisation, så var ni än befinner er, finns vi alltid nära till hands.

OVAKO Couplings AB

Box 202, 813 00 Hofors, tel 0290-250 00, telex 47303, telefax 0290-282 70.

Meddelande från Kungl. Örlogsmannasällskapet

**Nr 8/93 Kungl Örlogsmannasällskapets ordinarie sammanträde, tisdagen 1993-12-07
(Utdrag ur protokoll)**

Sammanträdet hölls på Berga örlogsskolor i närvaro av 29 ledamöter.

Skolchefen (ledamoten Anders Stävberg) orienterade om Berga örlogsskolor och dess verksamhet, varefter en särskild orientering lämnades om taktikinstitutionen och Mimer av kommandörkapten Björn Elfgrén. Chefen för Marinens krigshögskola (ledamoten Håkan Beskow) berättade om utbildningen vid skolan.

- § 2 Tillkännagav ordföranden att sedan föregående sammanträde har hedersledamoten Ivar Oldenburg, ledamoten Peder Simonsson samt korresponderande ledamöterna Percy Hamilton och Erik S G Mosesson avlidit.
- § 3 Föredrog sekreteraren föregående protokoll. Protokollet godkändes och justerades.
- § 4 Föredrog ledamoten Olof Andersson utdrag ur årsbrättelse i vetenskapsgrenen III under rubriken "Minröjningsförbandens utveckling".
- § 7 Genomfördes diskussion kring Kungl Örlogsmannasällskapets verksamhet.

Vid protokollet

Herman Fältström

Sekreterare

Nr 1/94 Kungl Örlogsmannasällskapets ordinarie sammanträde i Göteborg, torsdagen 1994-01-27

(Utdrag ur protokoll)

Sammanträdet hölls i Sjöofficerssällskapets lokaler på Nya Varvet i närvaro av 38 ledamöter och inbjudna gäster.

- § 2 Tillkännagav ordföranden att sedan föregående sammanträde har hedersledamoten Per G Odelberg och korresponderande ledamoten Anders Franzén avlidit.
- § 3 Föredrog sekreteraren föregående protokoll. Protokollet godkändes och justerades.
- § 4 Avhöll ledamoten Curt Lundgren inträdesanförande under rubriken "Planeering för framtidens försvar".
- § 5 Avhöll ledamöterna Sven Rudberg och Håkan Syrén inträdesanförande under rubriken "Vår framtida marin i takt med tiden?".
- § 6 Avhöll korresponderande ledamoten Jörgen Weibull ett anförande om Tysklands strategi och krigsspel, uppbyggnad av flottan före andra världskriget samt operation "Weserübung"..

Vid protokollet
Herman Fältström
Sekreterare

Nr 2/94 Kungl Örlogsmannasällskapets ordinarie sammanträde i Stockholm, torsdagen 1994-02-24

(Utdrag ur protokoll)

Sammanträdet hölls på Militärhögskolan i närvaro av 70 ledamöter och inbjudna gäster.

- § 2 Tillkännagav ordföranden att sedan föregående sammanträde har ledamöterna Nils-Erik Ödman och Stig Hansson avlidit.
- § 3 Avhöll hedersledamoten Dick Börjesson ett anförande under rubriken "Helhet eller särintressen".
- § 4 Efter anförandet följde frågor och diskussion.
- § 5 Framförde hedersledamoten Åke Lindemalm förutvarande marinchefers uppskattning av det arbete och den insats för marinen som hedersledamoten Dick Börjesson gjort under sina år som Chef för Marinen.

Vid protokollet
Herman Fältström
Sekreterare

Hedersledamoten
DICK BÖRJESSON

Viceamiral Dick Börjesson är sedan 1 oktober 1990 chef för marinen och blir fr o m 1 juli 1994 Militärbefälhavare för Mellersta militärområdet

Helhet eller särintressen

Chefens för marinen anförande vid Kungl Örlogsmannasällskapets sammanträde 1994-02-24

Syftet med ett försvarsbeslut är att det skall ge en samlad inriktning för totalförsvarets organisation, verksamhet och beredskap för den närmaste tioårsperioden. Olika påverkande faktorer vägs mot varandra och när den slutliga avdömningen görs i ett riksdagsbeslut, tar den högsta politiska instansen ställning till vilken säkerhetspolitisk risknivå som kan tolereras och hur mycket försäkringspremien för Sveriges frihet och oberoende får kosta. Totalförsvarets behov och skilda organisationers och myndigheters särintressen har därmed inordnats i en total strategi kopplad till samhällsutvecklingen i övrigt.

Detta är den ideala bilden. Totalförsvarsfrågorna är dock oerhört komplexa och konsekvenserna av olika beslut kan vara svåra att överblicka också i det korta tidsperspektivet. Det som kan vara en till synes självklar inriktning för en funktion eller organisation, kan ge mer eller mindre oacceptabla konsekvenser för en annan.

Totalförsvarets utveckling styrs dess-

utom av kravet på en omedelbar försvarseffekt med hänsyn till rådande hot mot nationen samt försvarseffekt över tiden med hänsyn till tänkbar utveckling i omvärlden. Och allt skall utvecklas inom ramen för våra totalt disponibla resurser. Detta leder till att man hamnar i svåra avvägningssituationer, där behov och tillgång skall balanseras i termer av risktagning. Det handlar alltså om att bedöma risker, där en felbedömning kan innebära oerhörda konsekvenser för Sveriges frihet och oberoende och därmed våra möjligheter att utveckla vårt samhälle enligt våra egna värderingar och normer. Att rätta till ett felaktigt beslut i efterhand kan vara möjligt om ett nytt beslut fattas i tid. Det är dock alltid förenat med stora ansträngningar och kostar mycket pengar och innebär oftast en prestigeförlust för någon som därmed *kan* ha ett egenintresse av att motarbeta ett nytt beslut.

Ett litet men reellt exempel som är uppenbart för oss i marinen beskriver detta dilemma på ett tydligt sätt.

När beslutet om att avveckla vår ubåtsjaktförmåga kom upp protesterade förstas marinchefen. Det sågs med säkerhet av många som ett utslag av marinens särintressen och revirbevakning. Från beslut till avveckling av vår ubåtsjaktförmåga tog det 7-8 år och innan vi hade återskapat den i rimlig grad, tog det ytterligare 10-12 år med många och långa diskussioner om hur mycket vi egentligen hade råd att satsa på denna funktion, som av många inledningsvis betraktades som en mindre väsentlig del av försvarsmaktens totala organisation. Under tiden har vårt land varit utsatt för upprepade och systematiska kränkningar av vår territoriella integritet. Trovärdigheten i vår försvarsförmåga har ifrågasatts och marinen har fått "klä skott" för den uppenbara brist i försvaret som ett politiskt beslut 15-20 år tidigare förorsakat.

Vad kan vi då dra för slutsatser av detta?

För egen del skulle jag vilja framföra följande:

* Riskbedömningar är alltid svåra. Riskbedömningar för situationer som ligger tio-femton år framåt i tiden är näst intill omöjliga. Ändå är det med det tidsperspektivet som vår försvarsplanering måste genomföras.

* Kortsiktiga beslut och halvhjärtade satsningar vid återtagande kan allvarligt inverka på nationens säkerhetsintressen och bli mycket dyrbara och ödesdigra för omvärldens tilltro till vår vilja och förmåga att hantera uppkommande problem.

* Ta inte bara hänsyn till det rena invasionsförsvarets behov i försvarsplaneringen. Beakta i stället behoven av försvarsförmåga i hela skalan från fred till krig. Våra försvarsansträngningar syftar ju ändå till att undvika att landet dras in i väpnade konflikter.

* Behåll handlingsfriheten att åter skapa försvarsförmåga om behov skulle uppstå. Hela vårt mobiliseringsförsvaret bygger ju på att det skall finnas en hög grad av flexibilitet i vår försvarsorganisation. Inom loppet av ett fåtal timmar skall en försvarströskel kunna byggas upp och inom loppet av några dygn skall samhället kunna ställas om för krigssituationer. Men den långsiktiga försvarsplaneringen får heller aldrig bli så stelbent att inte en förhållandevis snabb anpassning till nya situationer och krav kan göras.

* Återtagning av försvarsförmåga tar lång tid och handlar inte bara om mobilisering och repetitionsutbildning utan också om materielanskaffning och kunskapsinhämtning.

Enligt nu gällande försvarsbeslut är försvarsmaktens viktigaste - eller som jag hellre vill uttrycka det - svåraste uppgift, alltså att kunna möta ett väpnat angrepp. Försvarsmaktens viktigaste uppgift tycker jag är att vara fredsbevarande och krigsavhållande. I det korta perspektivet skall förmågan att skydda den territoriella integriteten och att skapa en tröskel i syfte att avhålla från ett angrepp prioriteras. Skulle vi utsättas för ett väpnat angrepp, måste vår planering grunda sig på att vi på kort sikt bygger upp en förmåga att möta ett strategiskt överfall medan förmågan att möta ett begränsat anfall skall vara återskapad kring sekelskiftet. Så är också inriktningen i försvarsbeslutet.

Bakgrunden till denna prioritering är att hotet om ett militärt angrepp på Sverige för närvarande är mycket litet. Det finns dock förutsättningar i vår omvärld som gör att angreppshotet skulle kunna öka inom en inte alltför avlägsen framtid. Denna insikt är inte allmänt ut-

ÅTERTAGNING

	Tid År	2-3	3-5	5-15
Typ av återtagning				
Produktions	→			
Kunskaps	→			
Teknik	→			

bredd. Än mindre råder en insikt om att det finns en inbyggd beslutströghet i vårt system som måste övervinnas, om vi snabbt skulle behöva rusta upp.

Beslutsmässigheten verkar vara betydligt större, då det gäller att dra ner på försvaret i ekonomiskt bistra tider. Även om nuvarande försvarsminister hittills har lyckats hålla igen på besparingarna, är risken stor för att totalförsvaret tanken och intresset för utveckling och vidmakthållande av det militära försvaret blir mindre prioriterade; alldeles särskilt som många andra samhällssektorer är utsatta för stora besparingskrav eller får avslag på framställningar om vad, som av deras företrädare betecknas som nödvändiga resurser för att den svenska välfärden skall kunna vidmakthållas och utvecklas.

Det är i en sådan situation naturligtvis frestande att skära ner på det militära försvaret och att förändra försvarsbeslutets inriktning i förtid. Det är i en sådan situation lätt att glömma bort att totalförsvaret är den yttersta garantin för nationens välfärd.

1992 års försvarsbeslut förbereddes och fattades under en period av mycket stora förändringar i Europa. Förändringarna har därefter fortsatt och utvecklingen är i många stycken högst osäker. Att förutse vilken situation, som kommer att råda mellan åren 2000 och 2015, är minst sagt vanskligt, när förändringarna i det korta perspektivet är så omvälvande.

Under den korta tid som har gått från oktober 1989, då jag utnämndes till chef för marinen tills idag har den säkerhets-

politiska bilden dramatiskt förändrats för Sveriges del. Då dominerades Europa av två stormaktsblock, som stod emot varandra med miljonarméer i det delade Tyskland. Warszawapaktens västgräns låg väster om Sverige och kustlinjen från Lübeckbukten till Leningrad var ett sammanhängande basområde. Idag är Warszawapaktens upplöst liksom Sovjetunionen. Tyskland är återförenat och de baltiska staterna är självständiga. Ryssland har i princip tagit hem sina förband och i huvudsak stationerat dem i Leningrads militärområde. Ryssland liksom flera andra har erbjudits samarbete med Nato inom ramen för det s k "Partnership for Peace". Flera av de forna sovjetiska delrepublikerna söker medlemskap i Nato. Hela det gamla östblocket har som övergripande nationellt mål i det korta perspektivet att gå över från planekonomi mot marknadsekonomi. 1989 var frågan om ett svenskt närmande till Europa fortfarande ett stort politiskt tvisteämne. Hypoteser om möjligt militärt samarbete i framtiden var också tabubelagda i den svenska säkerhetspolitiska debatten. Nu pågår slutförhandlingar om fullt svenskt medlemskap i Europeiska unionen från 1995 och Sverige överväger på allvar att ansluta sig till "Partnership for Peace". Ett sådant beslut kan komma att innebära att svenska förband i en nära framtid samövar med andra nationer. 1989 var Sverige redan en etablerad aktör i FN:s fredsbevarande aktioner genom observatörer, marktrupp och sjukvårdsförband. Nu utökas vår medverkan i fredsskapande aktioner och deltagande med andra typer av förband bl a marina stridskrafter är under diskussion.

De pågående förändringarna är värda en historisk reflexion.

För att finna en fyraårsperiod under

"fredstillstånd" med motsvarande omvälvningar måste vi gå tillbaka till perioden 1935–39.

Händelseutvecklingen under perioden fram till krigsutbrottet 1939 var dramatisk. NF hade demonstrerat sin maktlöshet, då det gällde att med sanktioner stoppa Italiens krig mot Abessinien (1935–1936), Japans ockupation av Manchauo och krig mot Kina liksom Tysklands intåg 1936 i den demilitariserade delen av Rhenlandet. Det spanska inbördeskrigets slagfält till sjöss och till lands (1936–1939) blev arenor för praktiska prov med "axelmakternas" och Sovjetunionens nya vapensystem. Även västmakterna inledde sent omsider (från omkring 1936) en återupprustning. I mars 1938 följde den tyska krigsmaktens inmarsch i Österrike ("Anschluss"). I september samma år gav västmakterna i München efter för Tysklands krav att få besätta delar av Tjeckoslovakien. Därmed skulle, enligt överenskommelsen, Tysklands "sista territoriella krav" ha tillgodosetts.

Trots alla överenskommelser ryckte tyska trupper i mars 1939 in i och besatte övriga delar av Tjeckoslovakien. Ungefär samtidigt införlivades Memelområdet med tyska riket och krav riktades till Polen att också Danzig skulle återförenas med Tyskland. Sedan England och Frankrike garanterat Polens säkerhet avisades de tyska kraven. Under trycket av krigshotet från axelmakterna pågick under april-augusti 1939 förhandlingar i Moskva om att skapa ett försvarsförbund mellan Frankrike, Sovjetunionen och Storbritannien. Parallellt härmed fördes hemliga tyska-ryska förhandlingar om en "icke-angreppspakt". Resultatet av dessa förhandlingar offentliggjordes den 23 augusti 1939: "Molotov-Ribbentrop-

pakten". Samtidigt undertecknades ett hemligt tilläggsprotokoll, enligt vilket de båda makternas "intresseområden" i Europa fastställdes, bl a Polens delning och de baltiska ländernas och Finlands inlemmande i den ryska intressesfären. Allt vad som här sagts om förspelet inför 2:a världskriget kom att ske inom loppet av tre-fyra år.

Då var tecknen tydliga på att den säkerhetspolitiska situationen uppenbart gick mot ökad spänning och påtagliga krigsrisker. Ändå var benägenheten att upprusta det svenska försvaret inte särskild uttalad. Låt mig bara ta några exempel, hämtade ur Bertil Åhlunds bok, Svensk maritim säkerhetspolitik 1905–1939, som handlar om försvarsfrågans behandling i Sverige under den period med ökande spänning och uppenbara krigsrisker som beskrivits ovan.

Ett kapitel heter "Från uppladdning till urladdning 1936–39." Där talas bl a "om godtrogenhet och senfärdighet i det politiska beslutsfattandet och om utarbetade planers förgänglighet vid mötet med en oväntad verklighet."

I slutet av mars 1936 lade den socialdemokratiska regeringen fram sin försvarsproposition. Budet låg under det förslag, som försvarskommissionens majoritet förordat. Efter ett politiskt spel i riksdagen antogs ett reviderat förslag. Flottans uppgifter begränsades starkt. Anslagen skars ner till omkring hälften av den summa som ansågs nödvändig för att vidmakthålla flottan vid den nivå som lagts fast i 1927 års flottplan. En ny utredning rörande flottans framtida fartygsbestånd och uppgifter skulle genomföras. Kretsen kring Ny Militär Tidskrift, som företrädde andra åsikter än marinledningen, befarade att en "marinparlamentarisk" utredning skulle ge flottan

möjlighet att framlägga teorier om en önskeflotta. Överraskande uppdrogs åt tillförordnade chefen för marinen, amiral de Champs, att genomföra utredningen. Amiral de Champs lade fast följande slutsatser som – om inte i form men väl i sak – skulle kunna vara skrivna av nuvarande marinchef.

* Sveriges många intressen som en utpräglad maritim stat, måste skyddas av effektiva sjöstridskrafter redan i fredstid.

* Under neutralitet är kraven på sjöstridskrafter till skydd för sjöfarten "oavvisliga", inte minst i Västerhavet, liksom för upprätthållandet av respekten för svensk suveränitet inom territorialvattenen.

* "Slutligen, och framför allt, fordras, att sjöförsvaret i dess helhet äger sådan sammansättning och styrka, att det i samverkan med övriga försvarsgrenar utgör en verklig maktfaktor som i det längsta avhåller de krigförande från att söka draga Sverige med i kriget". Ifall Sverige skulle nödgas deltaga i sanktionsingripanden, skulle sjöstridskrafter i regel vara behövliga.

* Om krigsläget utvecklar sig så att Sverige hotas av invasion över havet, framstår behovet av en stark örlogsflotta som nödvändigt. I samverkan med övriga försvarsgrenar skall flottan då försvara det svenska territoriet mot angrepp.

* Utan kustartilleriets stöd skulle flottans verksamhet försvåras. Sjöstridskrafter utan samverkande flygstridskrafter är "numera inte tänkbara".

* En utsjöflotta med skepp var den typ av flotta som skulle utgöra den för vårt försvar behövliga maktfaktorn, avvägd så att den "genom sin tillvaro i tillräcklig grad minskar riskerna för neutralitetskränkningar och invasion".

* Den måste "utgöra ett betydande

skydd mot strategiska överfall”, något som, med hänsyn till de övriga försvarsgrenarnas särskilt arméns, verksamhet ansågs vara av utomordentligt stor vikt”.

I september 1937 lämnades utredningen in. Regeringen konstaterade snabbt att planen innebar en ökning av flottans storlek och kostnader som ”inte utan vidare” kunde godtas.

Utredningsmaterialet överlämnades till den nyinrättade försvarsstaben för prövning. I det arbetet förbigicks marin-staben och samarbete inleddes med marinförvaltningen. Man hänvisade då till sjöförsvarets uppgifter enligt 1936 års försvarsbeslut. Försvarsmaktens förslag överlämnades till regeringen i mars 1938.

Regeringen var mycket väl medveten om de motsättningar som fanns både militärt och politiskt. Slutsatsen blev att riksdagen borde avvakta resultatet av pågående utredningar och följa de beslut i avvagningsfrågan som kommit till uttryck i 1936 års försvarsbeslut. Arméns och flygvapnets behov borde alltså först tillgodoses.

En vecka efter det att försvarsstaben lämnat sin utredning om flottan till regeringen invaderade Hitlers armé Österrike. Vissa beredskapsåtgärder vidtogs i Sverige. I slutet av april 1938 fick försvaret ett extra materielanslag på 70 Mkr varav medel avsattes för en tidigareläggning av beställningar av de två ubåtar som tillhörde den senare delen av 1936 års femårsprogram. Utanför programmet kunde fyra motortorpedbåtar inköpas i England.

Departementschefen förklarade att de framlagda utredningarna i och för sig kunde ligga till grund för ett beslut men att också andra frågor måste beaktas, t ex frågan om kustartilleriets utbyggnad. Av denna anledning kunde beslutet utan

större olägenhet uppskjutas till nästa års riksdag.

I november 1938, efter ”Münchenkrisen” avslög regeringen de militära myndigheternas begäran om anslag för materielanskaffning m m.

I mars 1939, sedan tyska trupper besatt huvuddelen av Tjeckoslovakien, omprövade regeringen ännu en gång sin inställning till taktiken i försvarsgrenarnas utbyggnad. Ännu ett anslag på 70 Mkr beviljades för att de mest angelägna materielbehoven skulle tillgodoses. Utfallet för flottan blev marginellt, men senare under året tidigarelades en del av den fartygsbyggnad som var inplanerad under 1936 års försvarsbeslutsperiods andra femårsperiod.

Den gången lyckades Sverige stå utanför kriget. De segdragna diskussionerna som fördröjt den nödvändiga upprustningen av det svenska försvaret fick till sist vika för den hårda verkligheten och underordna sig helhetens bästa. Då kunde Försvarsmaktens styrka och beredskap återskapas, men fullt genomslag fick försvarssatsningarna inte förrän efter krigsslutet. Först 1948 var den svenska flottans nybyggnadsprogram genomfört.

Vad är det som talar för att Sverige om några år skulle vara mera berett än 1938 att påbörja en upprustning om utvecklingen i omvärlden skulle gå mot det sämre. Vad är det som talar för att Sverige om några år skulle lyckas med det som vi inte lyckades med för drygt femtio år sedan – nämligen att återskapa en rimlig försvarsförmåga innan angreppshotet mot Sverige blivit akut? Ingenting! Förutsättningarna för att i framtiden kunna vara fredsbevarande/krigsavhållande blir tvärtom avsevärt sämre, om vi nu börjar överge de styrande målen i 1992 års försvarsbeslut (FB 92) och av-

vecklar viktig kompetens. Kan vi inte bygga på en professionell personalkader i varje försvarsfunktion och en inhemsk kompetent försvarsindustri blir uppbyggnadsarbetet omöjligt i det korta och medellånga perspektivet.

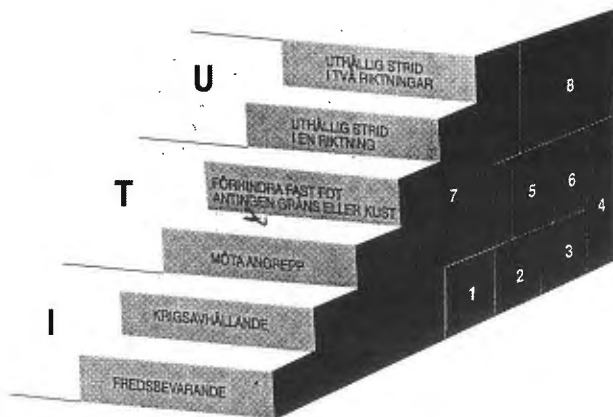
Vi är nu snart halvvägs igenom försvarsbeslutsperioden. Ett riksdagsval står för dörren och valfrågorna börjar nu att utkristalliseras. Om försvarspolitik blir en valfråga är väl inte helt säkert, men i ett par partipolitiska utspel har ändå krympningar av försvarsanslagen aktualiserats. Det i sin tur har fått delar av det militära etablissemanget att tala om behovet av ytterligare organisatoriska och strukturella förändringar i stället för att hävda att vi bör fullfölja FB 92 i den osäkra situation som nu råder. Flera förslag och ställningstaganden från olika intressegrupper bär tydliga drag av att vara påverkade av särintressen. Förslag om att förändra i andra delar av organisationen eller i andra regioner än där man själv är verksam är inte ovanliga.

Jag har i det sammanhanget fått signaler om att det finns en uppfattning i försvarsmakten som innebär att det inte är någon mening med att till nuvarande marinchef föreslå förändringar inom marinens grund- eller krigsorganisation inte ens om syftet är att skapa en ”bättre” balans mellan de driftpengar som kan avdelas och den verksamhet som marinen är ålagd att genomföra. Jag skulle genom min tidigare argumentation ha tvingats till en försvarsposition, där jag inte längre kan medge att kostnaderna för den marina regionala bredden är för höga. Av samma skäl skulle jag vägra att förtidsavveckla ett antal marina krigsförband. Därmed skulle jag ha fått samma stämpel på mig, som många av mina företrädare påstås ha fått, nämligen att till varje pris

eftersträva att behålla så mycket som möjligt av den nuvarande marinen. Det skulle med andra ord handla om revirbevakning på försvarsgrenschefsnivå.

Javisst anser jag att marinen måste ha både hög kvalitet och ett visst krigsorganisatoriskt innehåll, som inte får underskridas. Hög kvalitet fordras för att vinna framgång mot en välutrustad och välutbildad motståndare. Men det behövs också ett minsta antal förband om vi skall kunna lösa våra uppgifter i alla konfliktnivåer och längs hela vår långa kustlinje. Jag anser också att det finns starka skäl att i det längsta hålla fast vid den regionala bredden i lednings- och stödorganisationen med den geografi och de uppgifter som vi har.

Jag kan mycket väl tänka mig att diskutera modifieringar i gällande försvarsbeslut. Sådana förslag, som innebär mer påtagliga avsteg, måste emellertid enligt min bestämda mening kopplas ihop med förändringar i försvarsmaktens uppgifter om de skall vara trovärdiga. I så fall uppstår samma läge som inför försvarsbeslutet 1992. Då blev medvetenheten om att organisationen i de lägre ekonomiska alternativen måste krympas för att kunna skapa nödvändig kvalitet allt mer utbredd under förberedelsearbetet inför försvarsbeslutet. Samtidigt stod det klart att någon eller några av de dittillsvarande uppgifterna måste utgå, om det övergripande målet att skapa balans mellan uppgifter och resurser skulle kunna uppnås. Frågorna måste därför lyftas upp till politisk nivå. Där uppnåddes enighet om att krigsdugligheten som blivit eftersatt i stora delar av organisationen under 1970- och 80-talen måste återupprättas. Försvaret skulle därigenom bli ”mindre men vassare”. Dock medgavs försvarsmakten att göra avkall på förmågan till

- 1 Luftförsvaret före krig
- 2 Neutralitetsvakt till sjöss
- 3 Skydd av sjöfart
- 4 Förhindra strategiskt anfall
- 5 Försvaret av Norra Sverige
- 6 Försvaret mot kustinvasion
- 7 Gard
- 8 Uthållig strid

uthålligt försvar till förmån för integritets- och tröskelförsvaret – ett försvar som skulle kunna föras antingen vid gräns eller kust. Därmed tog vi ett första steg ner i överbefälhavarens ambitionstrappa.

Hur långt ner i ambitionstrappan är vi då beredda att gå i nuvarande läge och var i försvarsmaktsorganisationen skall vi i så fall skära? Det är denna frågan som jag tycker är mer relevant än att ensidigt söka förändringar i den marina organisationen på att de ekonomiska planeringsramarna för funktioner och försvarsgrenar fått en viss inriktning i

försvarsbeslutet. Det måste vara tillåtet att diskutera helhetslösningar också under en försvarsbeslutsperiod utan att därigenom bli beskylld för att företräda särintressen!

Jag vill mot bakgrund av ovanstående resonemang för ett kort ögonblick rekapitulera vilka alternativ som diskuterades inför försvarsbeslutet 1992.

Försvarsmaktens krigsorganisatoriska innehåll i de fyra huvudalternativen beskrevs i underlaget på följande sätt:

I tabellen visas med kursiv stil också vad inriktningen blev i försvarsbeslutet.

	1997				2002			
	A	B	C	D	A	B	C	D
Armén								
Infanteribrigad	7	7	3 (5)		6	7	3	
Norrlandsbrigad	5	4	2 (2)		5	4	2	
Mekaniserad brigad	5	3	3	Σ 10	6	3	3	
Pansarbrigad	1 (3)	1 (3)	0 (2)		2 (2)	2 (1)	1 (1)	
Marinen								
Ytstridsflottilj	4	3	2	2	4	3	3	3
Ubåtar	12	12	10	12	13	12	10	12
Spärrbataljon	19	12 (7)	12 (7)	12 (7)	19	12 (4)	12 (4)	12
Amfibiebataljon	6	6	6	6	6	6	6	6
Flygvapnet								
JAS 39 divisioner	2	2	2	2	6	6	6	6
JA 37 divisioner	8	8	8	8	8	8	8	8
AJ 37 divisioner	4	4	3	3	3	4	1	1
J 35 divisioner	4	2	-	-	1	-	-	-
S 37 divisioner	6	6	6	6	6	2	2	2

Siffrorna inom parentes anger låg krigsduglighet

Det har i efterhand påståtts att marinen alltför länge höll fast vid en inriktning mot den s k "B-nivån" och att detta skulle vara en starkt bidragande orsak till marinens s k ekonomiska kris. Jag påstår att tabellen talar för motsatsen. Skillnaderna i krigsorganisatoriskt innehåll mellan de lägre C- och D-nivåerna jämfört med B-nivån är två ubåtar. Att anskaffningen av ubåt typ Gotland skulle fullföljas även i dessa ekonomiska nivåer och betalas inom försvarsmaktens ram var ett politiskt ställningstagande. Därmed klargjordes också att antalet ubåtar skulle vidmakthållas på nivån 12 stycken.

Som framgår av tabellen lades det fast i försvarsbeslutet att antalet stridande förband i marinen skulle hållas uppe. De organisatoriska besparingarna skulle huvudsakligen göras i lednings- och underhållsförbanden och i den territoriella organisationen. Sammantaget reducerades marinens krigsorganisation från ca 80.000 man till ca 50.000. Därigenom kom bland försvarsgrenarna marinen att åläggas den kraftigaste minskningen av krigsorganisationen och det förslaget tillkom på initiativ av mig och den utredning – Ag Marin – som jag genomförde inför mitt tillträde som chef för marinen.

Många särintressen kom i kläm under Ag Marins utredningsprocess, men när slutresultatet presenterades och försvarsbeslutet togs, fanns en bred uppslutning kring planen i marinens ledning. Uppslutningen manifesterades i CM policy-dokument Nya Hårda Bud där samtliga DUC skrev under på att de läst, förstått och ställde upp på den fastlagda planen. På samma sätt har de chefer, som tillträtt därefter, bejakat att de delar mina uppfattningar avseende marinens långsiktiga utveckling som de framförs i Nya Hårda Bud.

Uppslutningen kring Nya Hårda Bud från marinens samlade ledning var och är viktig och borde, som jag ser det, ge en stark signaleffekt ut i organisationen. Genom uppslutningen från den högsta ledningen i marinen kring Nya Hårda Bud skulle det enligt min mening bli svårare för särintressen att göra sig gällande, när marinens myndighetschefer visat att de står bakom planen i sin helhet.

Planen hade en svaghet och det var att marinens kostnadsberäkningar skilde sig från överbefälhavarens. Våra kostnadsberäkningar grundades på ett genomarbetat underlag från alla myndigheter och verksamhetsställen. Också i den frågan fanns en stor enighet i marinen. Men misstanken om att planen måste revideras om – eller snarare när – verkligheten kom ikapp skapade en ny jordmån för spirande särintressen.

Att de beräkningsgrunder som överbefälhavaren och statsmakterna utnyttjade inte visat sig hållbara är högst beklagligt men egentligen inte förvånande. Under hela planeringsprocessen fram till försvarsbeslutet och även därefter har jag som bekant bejakat att det finns en balans mellan uppgifter och organisatoriskt innehåll i försvarsbeslutet, men att de avdelade ekonomiska resurserna var för snålt beräknade åtminstone för marinens del. Detta finns dokumenterat bl a i form av särskiljande meningar till överbefälhavarens program- och försvarsmaktsplaner. Det är i det sammanhanget som jag har blivit beskylld för ovilja att göra ingrepp i marinen och för att vilja ta resurser från andra delar av försvarsmakten.

Det är inte sant! Vad jag har sagt är i stark sammanfattning, att det saknas ca 250 mkr per år om marinen skall kunna lösa de av statsmakterna anbefallda upp-

gifterna och skapa avsedd krigsduglighet och beredskap i den beslutade krigsorganisationen. Skulle mina beräkningar visa sig vara mera rättvisande än de, som lagts till grund för riksdags- och regeringsbeslut, så borde det göras en översyn av försvarsmaktens totala organisation och verksamhet för att finna en ny balanserad utveckling i försvarsmakten. Det är, som jag ser det, inte ett uttryck för att jag företrätt marina särintressen utan i stället ett sätt att sätta helheten framför de särintressen som oftast gömmer sig bakom en strikt tillämpad "påplanering". Det kan omöjligt vara så att fördelningen mellan försvarsgrenar eller funktioner är i det närmaste opåverkbar oavsett hur situationen i omvärlden förändras och hur vår egen organisation utvecklas volymmässigt och tekniskt. Ändå har betalningsmedlens fördelning mellan huvudprogrammen i stort varit oförändrad sedan 1958.

Att det än idag finns psykologiska spärar på sina håll, när det gäller omfördelning mellan anslag eller fördelning av nya resurser, visas tydligt under de senaste två månaderna. Regeringen har under hösten analyserat det förnyade underlag, som har lämnats in av försvarsmakten inför utformningen av budgetpropositionen. För det första har man korrigerat medelstilleddningen till marinen genom att avskryva den skuld om 400 Mkr, som har uppstått under de två föregående budgetåren. Det är, som jag ser det, ett erkännande av att marinens beräkningar vid efteranalys har visat sig vara riktiga och att man nu korrigerar sina tidigare felaktigt beräknade ramar. Det är också ur min synvinkel glädjande att man i budgetpropositionen har godtagit det underlag, som jag har lämnat in. Det innebär att vissa inskränkningar i krigs-

duglighet och beredskap hos lägre prioriterade delar av krigsorganisationen godtas för att kunna säkerställa den materiella förnyelsen och beredskapen hos sk incident- och tröskelförband i marinen.

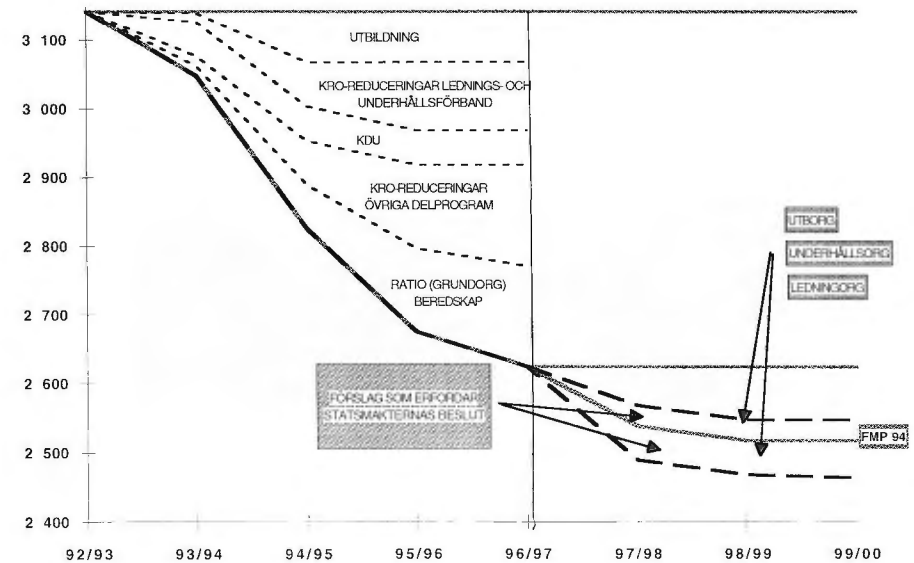
Det finns emellertid oroande tecken i skyn. I den socialdemokratiska partimotionen anklagas först försvarsministern för en medveten felplanering avseende marinen. Ändå vill man återta de 400 mkr från marinen och föra dem till en försvarsmaktsgemensam pott för senare fördelning. Samma tankegångar har överbefälhavaren framfört i sitt yttrande över årets motioner. Jag misstänker starkt att fördelningen i så fall kommer att följa påplaneringsmallen.

Jag vänder mig starkt mot sådana generella fördelningsprinciper. Finns det problem att uppnå försvarsbeslutets mål i olika delar av försvarsmakten, måste naturligtvis den operativa effekten av utbliven måluppfyllnad vägas mot effekten av andra åtgärder som kan bli nödvändiga. Dessa avvägningsfrågor får inte styras av särintressen och traditionell påplanering, utan måste göras utifrån en helhetssyn på försvarsmaktens uppgifter på kort och lång sikt.

Den plan, som nu ligger till grund för marinens utveckling, innebär att försvarsbeslutet i allt väsentligt kan fullföljas.

Hur är då detta möjligt – är det inte ett utslag av önsketänkande och orealistiska antaganden? Är det inte en ny variant av det indiska reptricket, när man först före och omedelbart efter försvarsbeslutet påstår att det saknas ca 250 Mkr per år och sedan säger att målet kan nås med ett påslag om 400 Mkr? Skillnaden på en femårsperiod är ju nästan 1000 Mkr!

Även här måste man se till helheten i materialet.

Vi har på nytt sett över den plan och de utredningsresultat som lämnades in till överbefälhavaren i juni 1993. Det visar sig då att beräkningsunderlaget för kostnader och möjliga besparingar alljämt håller och att de besparingar som kan göras utan nya politiska beslut i strukturfrågor redan är intecknade i lig-gande plan.

Först och främst kommer de beslutade förändringarna i marinens grund- och krigsorganisation att minska kostnaderna för driften. Dessa besparingar, som alltså sedan tidigare är inarbetade i marinen plan, gör att kostnaderna vid försvarsbeslutsperiodens slut har sänkts med ca 500 Mkr i förhållande till start-året. Det ger en ackumulerad besparing om 1200 Mkr under perioden.

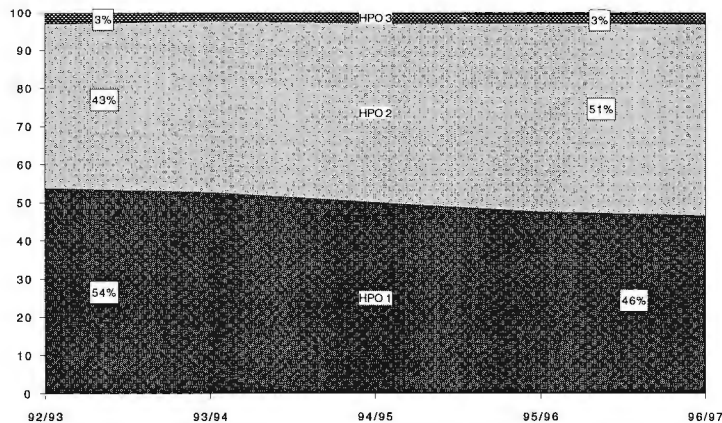
Vidare har försvarsindustrin avstått från kortsiktiga vinster till förmån för en mera långsiktig beläggning. Genom omförhandlingar har nya beställningar blivit möjliga samtidigt som kravet på stora ut-

betalningar i närtid för gamla kontrakt har minskat. Dessutom har en del av den ursprungligt planerade moderniseringen av äldre förband utgått m h t dels kvarvarande livslängd hos aktuella förband, dels den förändrade hotbilden på kort sikt. Det ger en besparing på ytterligare 400 Mkr.

Slutligen har krigsdugligheten tillfälligt sänkts på vissa lägre prioriterade förband vilket ger en kostnadsminskning under femårsperioden på ca 250 Mkr

Anslagsfördelningen mellan de tre huvudproduktions-områdena förändras därigenom som framgår av bilden. Jag tror på goda grunder att detta är den kraftigaste ombrytningen från drift till materiell förnyelse, som görs i hela försvarsmakten under försvarsbeslutsperioden. Och det gör vi utan att öka marinens procentuella andel av försvarsanslaget!

När vi övergår till den nya Försvarsmakten den 1 juli i år kommer även planeringen att förändras. Vi övergår till att

redovisa mot krigsförbandsinriktade program, där varje programs krigsorganisatoriska innehåll sedan bryts ner i termer av utveckling, vidmakthållande och avveckling.

Sammanlagt blir det 14 olika program där marinen "äger" programmen 5, 6, 7 och 8 och ingår som en del i programmen 13 och 14. Förhoppningsvis kommer det därigenom att bli lättare att göra avvägningar utifrån operativa krav och behov och inte som tidigare ur försvarsperspektiv. Det ligger ju också i tanken bakom nyordningen att försvarsgrenschefernas nuvarande starka ställning skall brytas ner och större makt skall överföras till den operativa nivån.

Frågan blir då om särintressenas påverkan därigenom blir mindre. Jag har under höstens debatt rörande marinens ekonomiska situation hört, hur politiska och militära företrädare för olika regioner pläderat för bibehållen eller stärkt marin organisation i den egna regionen på bekostnad av neddragningar på annat håll i marinen. Mitt svar på sådana proppar har varit att jag som hela Sveriges marinchef måste finna den lösning som är bäst sett ur ett totalt marint perspektiv

med de operativa chefernas krav som utgångspunkt.

Militärbefälhavarna kommer i sin stärkta roll att tvingas att anlägga en försvarsgrensoberoende syn på avvägningsspörsmålen, vilket borde ge en möjlighet att avväga mellan försvarsfunktioner och inte mellan försvarsgrenar. Samtidigt finns det en risk att man ser lösningar på problemen i andra militärområden än det egna. Sådana tendenser har också kunnat förväntas under de senaste planeringsdialogerna. I så fall blir det regionala särintressen som vill få inflytande, när de försvarsgrensvisa tonas ner. Om en sådan tågorordning blir bättre får framtiden utvisa.

Grundtanken i försvarsbeslutet och maktförskjutningen i den nya försvarsmakten måste ändå anses vara riktig med tolkningen att det är de operativa och taktiska kraven som skall vara styrande vid beslut om försvarsmaktens organisation, beredskap och krigsduglighet. Rationaliteten i verksamheten måste dock alltså vara en fråga för den som svarar för uppsättning, vidmakthållande och avveckling av förband. Denna fackmässiga kompetens måste åtminstone t v ligga

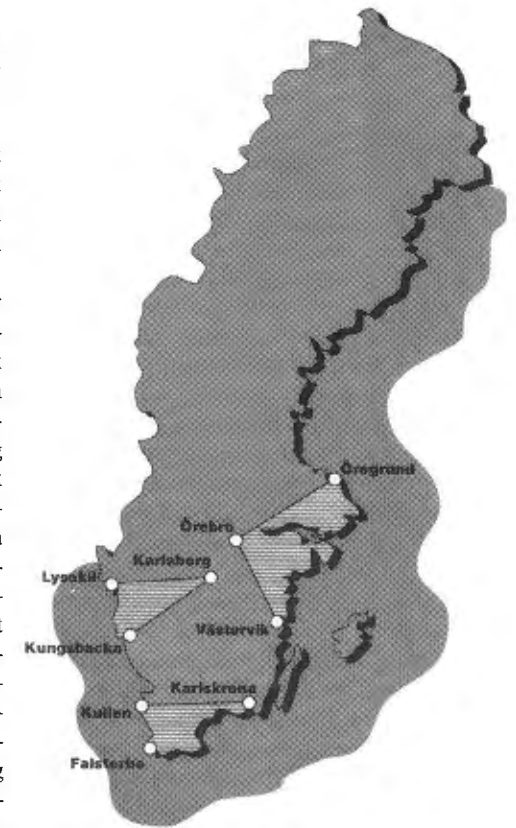
fördelad försvarsgrensvis även om utvecklingen sannolikt alltmer kommer att gå mot försvarsgrensoberoende funktioner.

Antingen det är regionvisa eller försvarsgrensvisa intressen, som har starkast inflytande på avvägningsspörsmålen, är det ändå de kort- och långsiktiga hoten i hela skalan från fred till krig som måste få vara den dimensionerande faktorn.

Det strategiska överfallet har under senare år alltmer kommit att bli den dominerande utgångspunkten vid svensk försvarsplanering. Det inleds enligt sin definition efter endast kort militär förvarning med begränsade styrkor av hög kvalitet. Syftet är att nå snabb strategisk och operativ framgång genom att ta obestriden kontroll över de viktigaste delarna av Sverige. En kollaps i de militära försvarsmöjligheterna torde vara det inledande målet. Därigenom kan fortsatt styrketillförsel och ockupation ske i huvudsak utan effektiv svensk militär motverkan. Det leder i sin tur till att angreppets geografiska inriktning styrs av behovet av att försvåra svensk mobilisering liksom utnyttjande av insatsberedda förband och övriga viktiga totalförsvarsfunktioner.

Med dessa förutsättningar kommer vissa geografiska regioner sannolikt att bli primära mål för ett strategiskt överfall. Dessa områden kan beskrivas som följande tre trianglar med basen vid kusten nämligen trianglarna Öregrund-Västervik-Örebro, Karlskrona-Falsterbo-Kullen och Lysekil-Kungälv-Karlsborg.

Under hösten har det förts en debatt kring framtidens krigföring. Tankar har förts fram om att morgondagens krig kommer att vara "tredimensionellt" och att transportteknikens utveckling skulle

göra att omvägen över havet inledningsvis skulle vara onödig. Jag har reagerat på detta och påstått att ganska snart, för att inte säga omedelbart i anslutning till en operationsinledning, uppstår så stora behov av att föra fram förband och utrustning att havet måste utnyttjas som transportväg. Ett allsidigt och stridsberett försvar av de ovan nämnda regionerna borde därmed tvinga en presumtiv angripare att antingen avstå från ett angrepp eller att överväga andra angreppsförmer.

Nästa steg på angreppsskalan skulle i

så fall vara ett begränsat anfall. Även i detta sammanhang har röster höjts för att avskrivna angreppsriktningar över kust medan ett angrepp mot övre Norrland har bedömts som ett mer påtagligt hot. Emellertid torde ett angrepp mot de södra delarna av Sverige vara väl så troligt även vid ett begränsat angrepp. Det är ju där som Sverige har sin bas för fortsatta militära operationer även om huvudansfallsriktningen och det primära målet för anfällsoperationen skulle ligga i norra Skandinavien och på Nordkalotten.

Slutsatsen blir därmed att det är oövertänkt att för all framtid avskrivna ett anfall över havet som en utgångspunkt för svensk försvarsplanering. Lägg därtill att Östersjön och dess inlopp är av stort strategiskt värde för Ryssland och övriga Östersjöstater. I både ekonomiskt och militärt perspektiv så kommer behovet av övervakning, kontroll och hävdande av våra nationella intressen i Sveriges kust- och havsområden att vara mycket stort såväl i fred som i krissituationer likaväl som i krig.

Ett eventuellt svenskt medlemskap i EU förändrar knappast detta förhållande. Sverige kommer i så fall att vara unionens gränsland mot icke medlemsländer och har mot den bakgrunden sannolikt någon form av ansvar för gränsskyddsfrågor i regionen. Samtidigt har Sverige ett egenintresse av ett militärt försvar av det egna landet; allra helst som militär alliansfrihet är ett mål även inom ramen för EU.

Resonemanget leder tillbaka till behovet av marina stridskrafter i den framtida försvarsmakten. Även om man bortser från de särintressen, som alltid finns i en organisation i form av förändringsobenägenhet eller expansionssträvanden, finns det starka skäl att vidmakthå-

la och förnya dagens marina krigsorganisation. Vi måste säkerställa att vi kan utnyttja hela havsområdet fram till omgivande staters territorium som övningsområde i fred och som skyddsbarriär i kriser och krig. Det är inte att ha ambitioner att utvecklas till en regional marin stormakt som har antytts i den senaste tidens debatt utan en tillämpning av den gamla djupförsvarsprincipen. Redan i fredstid måste ju dessutom våra omgivande havsområden övervakas av trafiksäkerhets- och miljöskäl. Sjötrafiken till och från svenska hamnar är omfattande och livsnödvändig, eftersom över 90% av utrikeshandeln är sjöburen. Lägg till all den sjötrafik, som passerar över svenskt sjöterritorium och vår ekonomiska zon, så är det väl motiverat att ha spaningslednings- sambands- och räddningsresurser samordnade i marinens sjöbevakningscentraler. Dagens centraler i Göteborg, Malmö, Karlskrona, Visby, Muskö och Härnösand bildar en infrastrukturall bas för ett nationellt övervaknings- och ledningssystem. Att fundera på att bygga parallella system för andra maritima funktioner verkar vara mer ett utslag av särintressen än en svensk samordnad maritim strategi.

Dessa centraler är också en viktig resurs i marinens krigsorganisation. De är delar i de kaderorganiserade marinkommandon och marindistrikt som svarar för incident- och mobiliseringsberedskapen och för utbildning och underhåll av marinens krigsorganisation. Därifrån leds de förband, som sätts in i exempelvis ubåtsjaktoperationer och vid ingripande i övrigt mot illegal verksamhet till sjöss och i kustområdet.

Till samma platser är också knutna marinens underhålls- och utbildningsanstalter och det lokalt bundna försvar, som

krävs vid marinens basområden och för skydd av större hamnar. Genom denna marina infrastruktur finns det också stöddepoter längs kusten för de rörliga förband som finns eller som är under uppsättning.

Inför nästa försvarsbeslut har frågan om strukturella förändringar i marinen börjat diskuteras. Enligt min mening är en sådan diskussion nödvändig, särskilt om man i nästa försvarsbeslut överväger att skära ytterligare i de ekonomiska resurser som tilldelas försvarsmakten. Samtidigt är jag helt övertygad om att denna diskussion inte enbart kan begränsa sig till marinen utan här måste försvarsmaktens totala lednings-, underhålls- och utbildningsorganisation studeras och övervägas i ett sammanhang. Risken är annars påtaglig att man lägger fast lösningar, som kan vara nödvändiga av ekonomiska skäl i ett snävt marint perspektiv, men som innebär en dyrare lösning för försvarsmakten som helhet.

Låt mig ta ett par exempel.

Skulle grundutbildning och central skolutbildning vid MKV läggas ner har militärbefälhavaren uttalat att han i så fall måste flytta annan utbildning till Göteborg för att därigenom säkra militär närvaro och beredskap i denna storstadsregion. Om en nedläggning av marin utbildning kompenseras med tillförsel av andra utbildningsuppdrag, torde de ekonomiska besparingarna snabbt vändas till kostnadsökningar för försvarsmakten.

Marinen drar nu ner på sin utbildningsorganisation från 6000 värnpliktiga per år till 4000. Därmed ökar behovet av att föra värnpliktiga till utbildningsreserven i motsvarande grad. Samtidigt har farhågorna för att utbildningsreserven blir så stor att tillämpningen av den all-

männa värnplikten kan ifrågasättas blivit alltmer uttalade. Detta har i sin tur återaktualiserat frågan om att ge alla värnpliktiga åtminstone en kort grundutbildning på högst fem månader. Då uppstår omedelbart nya kostnader – kostnader som inte ger någon omedelbar och påtaglig effekt i krigsorganisationen samtidigt som vi i marinen tvingas att lägga ner fullt intakta förband i förtid.

Det leder i sin tur till en fortsatt omfattande minskning av antalet anställda officerare, reservofficerare och civila. Motståndskraften i organisationen blir därmed urholkad liksom förutsättningarna att snabbt återskapa en större organisation om så skulle behövas.

De förband som vi tvingas lägga ner är bl a fasta kustartilleriförband som skyddar flera av våra viktiga infallspor- tar. Orsaken till varför de skulle avvecklas i förtid är förutom brist på pengar, att fasta förband anses så sårbara i en framtida stridsmiljö att de bör ersättas med rörliga förband. Sårbarheten i fasta förband och anläggningar är i så fall något som inte bara gäller fast kustartilleri utan också exempelvis gemensamma stabsplatser, flygbaser, förråd och verkstäder. Hur skall vi minska den sårbarheten?

Fördelen med rörliga förband är uppenbar. De kan flyttas till det område där de bäst behövs. Risken är emellertid uppenbar att de kommer i efterhand. Om det finns områden och installationer som alltid eller mycket tidigt behöver ha försvarsförband tillgängliga är sannolikt väl skyddade fasta förband väl så kostnadseffektiva som rörliga. Dessa blir ju i så fall bundna till ett område p g a det permanenta behovet av omedelbart tillgängliga förband. En övergång till en större rörlighet är riktig och önskvärd, men vad jag rekommenderar är att för-

ändringen skall göras med förstånd och på ett ur försvarsmaktens synvinkel kostnadseffektivt sätt.

Andra exempel på mindre genomtänkta idéer som har sin grund i särintressen.

Jag har uppmärksammat att frågan om att skilja flottan och kustartilleriet ifrån varandra har aktualiserats av enskilda individer. Motivet skulle vara att "kustförsvaret har ett större sammanhang med markstrid än sjöstrid". Det är i högsta grad en felsyn. Flottans och kustartilleriets förband bildar tillsammans ett försvarssystem som sträcker sig från angräparns kust och in över vår egen strandlinje. Den samordningen börjar inte i den omedelbara stridssituationen utan den verkar redan i fred och i ännu högre grad under beredskap och då inte bara i presumptiva invasionsområden utan runt hela kusten och under dygnets alla timmar. Det är därför som marinen har gått över till den gemensamma marinkommandoorganisationen där flottans och kustartilleriets förband samordnas för att få ut bästa effekt i den marina delen av försvarsmakten och där samverkande förband ur flygvapnet och armén kan få underlag för sina insatser men också vid behov kan bli ledda därifrån.

Jag hade flera visioner då jag tillträdde som chef för marinen. En av dem var att skapa en större samhörighet mellan flottan och kustartilleriet. Den rivalitet som nu och då kommit i dagen mellan marinens båda vapenslag är inte till någon fördel. Den hämtar sin näring ur grumliga särintressen och otillräckliga insikter om marinens förutsättningar och leder i sämsta fall till en korsvis förkortning.

Jag tror att alla i marinen delar min uppfattning att de förband som vi sätter

upp skall hålla en hög kvalitet både personellt och materiellt och att de skall vara anpassade för att lösa sina uppgifter helst i hela skalan från fredstida samhällsstöd till stridsuppgifter i invasionsförsvaret. Jag tror också att de flesta inser att professionaliteten i förbandet bygger på att varje befattningshavare får en tillräcklig teoretisk och praktisk övning i sin befattning och i förbandsupp-trädande.

Den plan, som nu ligger för marinen, innebär att vi minskat ner grundutbildningskontingenten från ca 6000 värnpliktiga per år till 4000. Dessa 4000 räcker till för att grundutbilda knappt hälften av stridsfartygs- och flyg- och helikopterförbanden årligen och ca en sjättedel av minkrigsorganisationen och de rörliga kustförsvarfsförbanden. Övriga förband personalförsörjs genom omkriagsplacering från de nyss nämnda förbanden till lednings-, underhålls- och lokalt bundna kustförsvarfsförband. Självfallet vore det en fördel om vi kunde grundutbilda även till dessa förband, men i den gällande ekonomiska situationen måste något få stå tillbaka. Det betyder att det finns ett återtagningsbehov för dessa förband – ett behov som måste fyllas genom repetitionsutbildning eller genom tidiga inkallelser i en beredskapssituation. Det innebär att den som en gång tilldelats marinen kan kvarstå där under hela sin värnplikt. Någon överutbildning sker inte längre.

Vi har nu erfarenheter från de senaste årens beredskapstjänst som visar att en värnpliktstid i flottan om minimum 12 månader krävs för att uppnå tillräcklig färdighet. Vi vet också från de senaste årens amfibieutbildning att grundutbildningstiden för dessa förband är för kort för att de skall uppnå tillfredsställande

färdighet i de väsentligaste uppgifterna innan utryckning. Även för dessa förband förefaller en minimitid för grundutbildningen ligga kring 12 månader.

Dessa utbildningstider kommer då i konflikt med andra intressen. Vissa av de värnpliktiga kommer därigenom att missa mer än två terminer vid högskolan därför att kursstarterna där inte passar in i förbandens utryckningstider. I andra fall förlorar de värnpliktiga sina högskoleplatser p g a den pliktjänstgöring, som staten har ålagt dem. Det borde vara enkelt för staten att ålägga högskolorna att reservera platser för värnpliktstjänstgörande högskolestudenter och att utfärda bestämmelser, som ger rätt att räkna högskolepoäng för delar av de teoretiska studier som genomförs inom ramen för värnpliktstjänstgöringen. Särintressen inom en samhälls sektor får inte urholka försvarsviljan hos våra värnpliktiga lika litet som kraven från militär sida på jämförbarhet mellan militär högskoleutbildning och militära kurser skall urholka kvaliteten i akademiska examina.

Det finns många skilda hänsyn att ta innan en bästa helhetslösning kan utarbetas. Många förslag om förändringar har övervägts inte bara en utan flera gånger. Nu aktualiseras åter nya utredningar i syfte att på nytt studera konsekvenserna av att slå sönder marinkommandoorganisationen, att avrusta fartyg och anläggningar och att lägga dem i låg materielberedskap, att avveckla ytterligare anställda, att minska rekryteringen och att förkorta grundutbildningstiderna.

Även om påståendet att "det enda vi lärt av historien är att vi ingenting lärt" är riktigt, så vill jag ändå avslutningsvis citera några slutsatser ur ett annat sjöhistoriskt verk som behandlar tiden strax före och under andra världskriget nämligen

"Flottans neutralitetsvakt 1939–1945". Där står bl a:

"i sin underdåniga rapport som chefen för marinen avgav i december 1939 framhölls vidare bland annat följande.

Marindistriktorganisationen hade visat sig ändamålsenlig och hade i hög grad underlättat marinens arbete.

Vid övergången till förstärkt försvarsberedskap visade sig fartygsdepåorganisationen, särskilt med hänsyn till materielen, vara av stort värde, i det att de till depåerna förlagda fartygen snabbt kunde rustas.

Stamkadrarnas knapphet hade allvarligt inverkat på marinens krigsberedskap och hade även varit orsaken till den avsevärda omfattning som inkallelserna av såväl befäl som underbefäl i reserven som värnpliktiga av klass A och B (f d stamanställda respektive sjökaptener, styrmän, maskinister, studenter och likställda) uppnådde redan vid förstärkt försvarsberedskap. Bristen på stampersonal orsakade dessutom att avlösningsmöjligheterna för de värnpliktiga vid marinen blev väsentligt mycket sämre än vid de andra försvarsgrenarna.

Genom riksdagsbeslut våren 1939 hade tjänstgöringstiden i fred för vissa marinen tilldelade värnpliktiga utsträckts till ungefär ett år, vilket redan samma år visade sig mycket värdefullt för stridberedskapen vid kustflottan."

De senaste årens erfarenheter från marinens beredskapstjänst bestyrker att dess slutsatser allttjämt är riktiga. Det hindrar inte att vi nu på nytt kan pröva slutsatsernas giltighet och röja undan de eventuella kvarstående olägenheter som finns inbyggda i vår organisation. Delbeslut avseende strukturella förändringar i förhållande till gällande försvarsbeslut måste dock sättas in i ett större sammanhang.

Sverige har länge varit en randstat mellan två stormaktsblock i norra Europa. Den bilden har snabbt och drastiskt förändrats. Dock kvarstår det faktum att Sverige just nu äger den längsta kusten i den Östersjöregion, som definitivt inte i det korta perspektivet är befriat från nationella eller internationella konflikthanledningar, men som heller inte i det långa perspektivet med säkerhet blir en säkerhetspolitiskt stabil region.

Omvärlden tränger sig in i den svenska vardagen med nya hot och risker och vi är på väg mot en ökad internationalisering i många branscher och ett utvecklat samarbete i Europa inte bara ekonomiskt utan kanske också på det säkerhetspolitiska området. Oavsett om Sverige blir medlem i EU eller ej och oavsett om Sverige vidhåller sin alliansfria linje syftande till neutralitet eller väljer att samarbeta inom ramen för PFP eller någon form av försvarsallians har vi ett ansvar för vår egen säkerhet och skyldigheter som en medlemsstat i FN. Konkret innebär detta att den svenska säkerhetspolitiken i den förändrade världsbilden har två uppgifter: dels att söka bidra till att dämpa konfliktrisker framför allt i vår egen region för att på så sätt förebygga en katastrofal utveckling, dels att samtidigt kunna skydda Sveriges säkerhet om utvecklingen ändå skulle gå mot öppen militär aggression.

Sveriges särintressen måste alltså vävas ihop med en europeisk och internationell helhet. Det fordrar ett stort mått av noggranna avvägningar inte minst när det gäller utformningen av det framtida svenska försvaret. Det fordrar överväganden som är mer övergripande och vidsynta än de som nu förefaller vara en huvudfråga i debatten om den militära planeringen nämligen hur marinen skall förändras för att komma in i den trånga ekonomiska kostymen. Det är en liten fråga i helhetsperspektivet särskilt som vi liksom de andra försvarsgrenarna har planer som i huvudsak ger oss vad som statsmakterna har beställt av kvalitet och kvantitet i försvarsbeslutet. Nu behöver vi i stället lyfta blicken bort från försvarsgrensvisa särproblem och inrikta oss på den nya helhetslösning som måste komma fram som ett resultat av nästa försvarsbeslut.

Det är hög tid att de säkerhetspolitiska framtidsfrågorna fokuseras på hur de påverkar det svenska försvarets uppgifter och organisation totalt och inte bara försvarsgrensvisa eller regionala delfrågor. Det blir en stor uppgift när vi nu går in i den nya och gemensamma myndigheten försvarsmakten där enligt organisationsmodellens principlösning särintressen bättre än i nuvarande organisation skall underordnas en helhetssyn.

Kommendör Olof Andersson är chef för 5. minrigsavdelningen i Kustflottan

Ledamoten
OLOF ANDERSSON

Minröjningsförbandens utveckling

Årsberättelse i vetenskapsgrenen III (Vapenteknik) för år 1993.

Syfte

I årsberättelsen har jag haft som avsikt att peka på såväl materiell som taktisk-organisatorisk utveckling hos minröjningsförbanden. Jag har även ansett det väsentligt att ange de bakomliggande faktorer som utgjort underlag för beslut om utveckling, d v s studieunderlaget.

Även om de ekonomiska resurserna är små, anser jag att minröjningsförbanden utvecklas åt rätt håll avseende såväl materiel som organisation, ledningsstruktur och taktik.

Ett mycket genomgripande studie- och utredningsarbete har lagt en stabil grund för utvecklingen. Verkligen har verifierat resultatet. Vi vet var vi står, vad vi kan, vad vi vill och vart vi skall sträva med eventuellt ökade resurser.

Vad styr minröjningsförbandens utveckling?

Minröjningsförband kan inte leva ett helt eget liv. Såväl utveckling som vidmakthållande och avveckling styrs av ett antal

faktorer som ständigt måste vägas in. Några av de väsentligaste styrande faktorerna är:

- Angripbarbeskrivning
 - Angreppsfall
 - Minhot
 - Fysikaliska och fysiska faktorer
 - Geografi
 - Hydrografi
 - Bottentopografi mm
 - Egenskaper och sammansättning av egna sjöstridskrafter (vilka definierar de uppgifter som minröjningsförbanden skall lösa)
 - Aktuella krigserfarenheter
 - Teknisk utveckling
 - Ekonomi
 - Arv
- Med utgångspunkt från dessa faktorer sker en avvägning mellan system, kvalitet/kvantitet, ensidighet/mångsidighet samt val av operativ/taktisk anpassning.
- Listan på faktorer gör inte anspråk på att vara i prioritetsordning eller fullständig.

Vilket underlag bygger utvecklingen på?

Under utvecklingen av nya minröjningsförband måste hänsyn tas till ovanstående faktorer så att det skapas en form av balans mellan olika minröjningsförmågor på ett optimalt sätt. Det måste även skapas balans mellan minröjningsförmåga och övriga sjöoperativa förmågor.

Den marina studiemodellen med ett antal underlagsstudier som avstämts mot en huvudstudie har borgat för en någorlunda god balans mellan främst ytstridskrafterna.

På så sätt har förstudien MRÖJ 90 och huvudstudien MRÖJ 2000 utgjort ett underlag för den större studien YTSTRIDSFARTYGG 2000. Utifrån bl a dessa studier har dessutom en total invertering av fartyg inom ramen för begreppet YSB genomförts.

Med fog kan påstås att funktionen minröjning är väl analyserad och genomarbetad. Utvecklingen av minröjningsförbanden vilar på en stabil grund där studien MRÖJ 2000 har varit normgivande.

Denna årsberättelse kommer till del att grundas på MRÖJ 2000 och en nyligen genomförd studie av YSB som minsvepare och lätt minjaktsfartyg (YSB minröjning): Utvecklingen av hjälpfartygssystemet kommer enbart att beröras perifert.

Årsberättelsen kommer vidare att beröra utvecklingen vid minröjningsförbanden i kustflottan.

Övrigt bakgrundsmaterial

Ledamoten Rolf Blomqvist årsberättelse 1988/89 "Minröjning: En vägvalsfråga både i dag och i framtiden".

Årsberättelsen anger mer i detalj hur de olika minröjningsfunktionerna kan och skall utnyttjas, ledningsmetoder

samt förslag till operativa ramvillkor för minröjningssystemet mm. Skriften är lika aktuell idag som när den skrevs.

Internationell fackpress med betoning på minkrigföringen i Persiska viken.

Taktiska seminarier och övningar i kustflottan.

Vilka viktigare slutsatser drogs i studien MRÖJ 2000

MRÖJ 2000 är den hittills mest omfattande operationsanalytiska minröjningsstudie som genomförts.

Studien gav ett gott underlag för beslut avseende utveckling av minröjningsförbanden in på 2000-talet.

Studiens förslag grundade sig på

- omfattande operationsanalytiska beräkningar där en särskild OA-modell (MINBAS) utvecklats,
- detaljerad hotbild i olika ambitionsnivåer,
- varierad minröjningsstyrka i åtta olika alternativ med uppgift inom noga definierat baseringsområde för sjöstridskrafter,
- noga definierade värderings- och beslutskriterier,
- kompletterande resonemangsvisa underlag till erhållet utfall från OA-körningarna.

Studiegruppen har med studiematerialet som grund dragit följande slutsatser:

Dagens minröjningsorganisation är i allt väsentligt fortfarande tillämpbar. Detta innebär att allsidigt sammansatta minröjningsflottiljer organiseras, vilka omfattar

- * **minröjningsfartyg med kvalificerad minjakt och minsvepningsförmåga**
- * **självgående akustiskt-magnetiskt svep (SAM)**

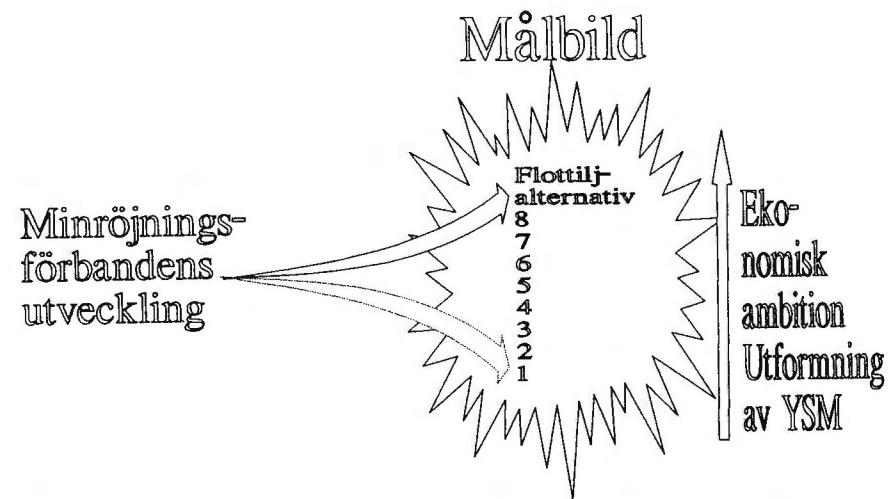

Fig 1.

- * **röjdykarfartyg (lätt minjakt)**
- * **lag- och ledningsfartyg**
- * **BV min**

Förbandet skall ha hög operativ rörlighet.

För att säkerställa sjöstridskrafternas handlingsfrihet krävs att två (bör tre) flottiljer organiseras. Flottiljerna kompletteras med ett antal minsvepningsflottiljer med huvuduppgift

- minsvepning
- minsökning

MRÖJ 2000 anger i sina rekommendationer mest kostnadseffektiva väg att fullfölja denna ambitionsnivå utifrån minröjningstaktiska och -tekniska värderingsgrunder.

Eftersom omsättningen av minröjningsfunktionen inte kan bygga på enbart minröjningskriterier anger också studiegruppen alternativ handlingsväg utifrån att kommande YSM skall ha ubåtsjakt/minjakt som huvuduppgifter.

En sådan utveckling kräver entydigt en kompletterande kvalificerad svepdragare i princip enligt nuvarande kustminsveparkoncept. Ambitionen avseende uthållighet och sjövärdighet för att klara utomskärmsminsvepning är därvid enbart en ekonomisk fråga. De taktiska och operativa kraven är självklara.

Studien visar genom en omfattande analys av arvets utvecklingspotential att omsättningen av främst svep- och röjdykarförmågan brådskar.

I målbilden för minröjningsförbandens utveckling finns, som tidigare nämnts, åtta alternativ avseende ingående funktioner i en minröjningsflottilj. Samtliga alternativ löser naturligen uppgiften och bygger på ett arv (med viss modernisering) av Landsortsklassen, röjdykarfartyg och SAM med ledarbåtar samt BV min. Med alternativkonstruktionen i MRÖJ 2000 blir valt alternativ styrt av främst ekonomisk ambition och utformningen av YSM enligt ovanstående skiss.

Hur påverkas utvecklingen av angreppsfallet strategiskt överfall?

Benämningarna på tänkta angreppsformer har varit många. Vi kan endast konstatera att ett snabbt och oväntat angrepp (strategiskt överfall), där vi inte hunnit mobilisera, blivit tongivande för all form av planering. Detta har satt sin prägel även på utvecklingen av minröjningsförbanden. Dels har det verifierat behovet av minst två allsidigt sammansatta minröjningsflottiljer och dels har det pekat på behovet av autonomitet avseende både ledning och underhållsberende.

Förhållandet är väsentligt såväl för dagens vidmakthållande som för utvecklingen och löper som en röd tråd genom förbandsproduktion och studier.

Således har minröjningsenheterna i kustflottan nu organiserats i två allsidigt sammansatta flottiljer. Slutmålet för utbildningen varje år är att "autonomt lösa de väsentligaste uppgifterna i respektive krigsförbandschefes stridsplan även under osäker eller utebliven ledning".

I utvecklingen av nya minröjningsfartyg har angreppsfallet strategiskt överfall givit krav på bl a ett lågt inledande underhållsbehov utanför det egna förbandets ram. På så vis ökas reaktionshastigheten hos fartygen att omedelbart gå ut och lösa stridsuppgift.

Vad händer inom övriga marinstridskrafter?

För närvarande är fyra frågor aktuella som påverkar minröjningsförbandens utveckling.

1. Utvecklingen av YSM (YS 2000). YSM blir ett ubåtsjaktfartyg förberett

för ytattackstrid och med viss minjaktsförmåga. Detta innebär som slutsats att ett alternativ med mer minsvepningskapacitet måste sökas för minröjningsflottiljernas utveckling.

2. Eventuell minskning av antalet ytstridsfartyg. Detta är en mycket komplicerad balansfråga. Hur påverkar en antalsmässig minskning av övriga fartyg antalet minröjande enheter? Dessvärre finns inga relationstal. I en krympande flotta blir dock värdet av det enskilda fartyget mycket högt. Man tål inte "onödiga" förluster, utan varje enhet måste kunna komma i strid. Med ett sådant resonemang kan behovet av kvalificerad minröjning till och med öka.
3. Den ökade satsningen på sjöburet underhåll. Denna utveckling är i många sammanhang positiv och ger en ökad autonomi och underhållssäkerhet för de sjögående förbanden. De fartyg, främst lagfartygen, som anskaffas för detta ändamål har dock dåligt eget minskydd. Som regel utgörs de av civila last- eller supplyfartyg. Förlusten av ett sådant fartyg till följd av en minsprängning vore förödande med tanke på värdet av lasten.
4. Kustartilleriförbandens ökade rörlighet i skärgårdsterräng. Även här kommer kvalificerad materiel att transportera på köl. Sett mot önskad taktik, kräver dessa förband stor handlingsfrihet i ledval.

Som slutsats kan sägas att uppgifterna för minröjningsförbanden snarare ökar än minskar. Dessutom pekar övriga förbands utveckling på behov av ökad inomskärssvepning samt på behov av traditionella svepdragare. Det kvantitativa behovet av minröjning kvarstår.

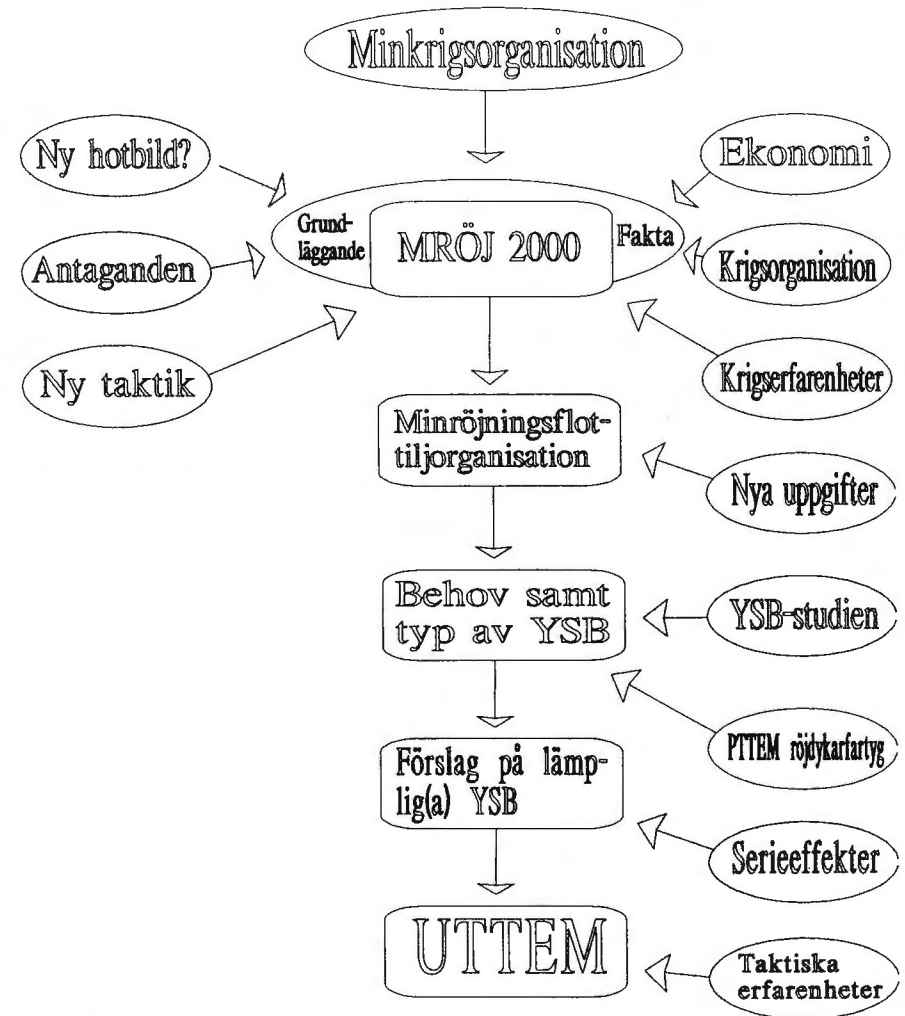

Fig 2.

Vilka viktiga utvärderingar ligger till grund för nuvarande YSB-koncept?

I mars -92 erhöj studiegrupp SUR/S3 uppgift, att inom ramen för uppdaterad studie MRÖJ 2000 analysera YSB-funktionen samt utarbeta förslag till UT-

TEM. Analysen skulle omfatta funktionerna:

- Lätt minjakt
- SAM dirigering
- Svepdragning
- Röjdykning
- Övervakning, minsprängning, bevakning

Några av de studerade faktorerna vid uppdateringen av studie MRÖJ 2000 kommer att beröras i den fortsatta framställningen eftersom de är helt styrande för minröjningsförbandens utveckling.

Metod

Den metod som utnyttjades vid uppdateringen framgår av följande figur, där även de faktorer som utvärderats anges.

Finns det några grundläggande fakta (AXIOM) för utvecklingen av YSB?

Kvantitet eller kvalitet

Förhållandet kvantitet-kvalitet är viktigt för minröjningsförbandens utveckling och de uppgifter som skall lösas. Förhållandet är uppgiftsrelaterat.

Det går en klar skiljelinje mellan å ena sidan uppgifterna/funktionerna övervakning, minspaning, bevakning och å andra sidan funktionerna lätt minjakt, SAM dirigerings, svepdragning och röjdykning.

- Övervakning sker över stora ytor. I stort sett alla fartygstyper kan ges övervakningsuppgift men företrädesvis bevakningsbåtar och vedettbåtar. Detta är även en huvuduppgift för kustbevakningens fartyg. Övervakningsuppgift torde inte ges inom områden, där minfällning befaras eller konstaterats. Kraven på fartygen kan därför sättas lägre avseende utstrålat buller och magnetik.
- Minspaning sker i områden som är väsentliga för sjöstridskrafternas förflyttning och där det kan antas att en angripare önskar minera. Det finns en mångfald sådana områden men varje område har en begränsad utbredning.

Samtliga förband och fartyg i "kustbandet" ges minspaningsuppgift. Särskilt lämpliga fartyg är bevakningsbåtar, vedettbåtar, hydrofonbojofartyg och kustbevakningens fartyg.

Uppgiften löses som regel under stillaliggande spaning. Ett minspanande fartyg kan komma att hamna i en minering, vilket torde ställa krav på hög kvalitet. Upptäcks fientlig mineringsverksamhet kan dock fartyget kvarstanna tills minröjningsenheterna "lotsar" ut det. Detta förfarande medger att mindre kvalificerade enheter kan utnyttjas.

- Bevakning har i detta hänseende tolkats som bevakning av egna mineringar. Kravet på fartyg för denna uppgift behöver ej vara högt. Även här är bevakningsbåtar, vedettbåtar och kustbevakningens fartyg lämpliga enheter. Kraven är mer av sambandsmässig karaktär.

Slutsatsen blir att funktionerna/uppgifterna övervakning, minspaning, bevakning kräver många "enkla" fartyg med ett gott samband. Det är inte nödvändigt eller kostnadseffektivt med hög kvalitet avseende bl a magnetik och utstrålat buller.

Lätt minjakt, SAM dirigerings, svepdragning och röjdykning avses genomföras inom minerade områden. Oavsett hur dessa funktioner genomförs taktiskt, kommer det alltid att innebära risker för fartygen mot bakgrund av bl a minutvecklingen. Fartyg som utnyttjas för dessa funktioner måste hålla mycket hög kvalitet av flera skäl:

- Trovärdigheten för personalen som skall arbeta inne i minfält.
- Antalet enheter som finns för minröjning. I fred kan resurserna synas

räcka till liksom i studievärlden. I krig kommer det att bli förluster. Dessa blir ganska snart kännbara och måste minimeras för att uppgifterna skall kunna lösas. Hög kvalitet hos minröjningsenheterna är ett sätt att undvika onödiga förluster.

- Möjligheterna att lösa ställda uppgifter. Det får aldrig bli så att nödvändig minröjning måste inställas för att fartygen håller för låg kvalitet.

Det är därför helt uteslutet att i framtiden bygga "okvalificerade" fartyg för utnyttjande inne i minfält.

Minjakt – SAM – konventionell svepdragning, behövs allt?

Minjakt har visat sig vara en mycket effektiv metod för minröjning under vissa betingelser:

- En något så när "slät" botten.
- En i fred noggrant genomförd ledpenetrering.
- Mot minor som "syns" akustiskt.

Erfarenheterna visar dock att minjakten inte löser samtliga problem. Som komplement, och i vissa fall som huvudmetod, behövs den traditionella minsvepningen.

SAM har utvecklats främst för att undvika att gå in med minsvepare i helt osvepta områden och dra de "aktiva" delarna (svepen) efter fartygen. Det är ett sätt att höja skyddsnyvån för fartygen vid traditionell minsvepning. SAM har visat sig vara en effektiv metod, men även här under vissa betingelser:

- Sjöhävningen måste vara måttlig.
- Enbart akustiska och magnetiska minor kan svepas.

SAM har en stor utvecklingspotential. Den är ännu bara i sin första version.

Nästa "generation", SAM II, håller på att utvecklas. Det är däremot inte troligt att den kommer att kunna dra mekaniska svep.

Slutsatsen är att det även framgent kommer att behövas fartyg för traditionell svepdragning. Detta betingas främst av:

- magnetisk och akustisk svepdragning där SAM påverkas för mycket av sjöhävning och
- behov av mekanisk svepning

Motmedlet (eller rättare, den tekniska anpassningen) gentemot minjakt kommer att utgöras av bättre komouflerade och akustiskt "osynliga" minor. Även denna utveckling talar för en fortsatt utveckling av traditionella svepmetoder. Redan idag är vissa minor svåra att upptäcka med minjaktssonar.

Ovanstående syn på behovet av hela spektrat av minröjningsfunktioner är internationell. Länder med kunskap i minröjning förfäktar samma åsikt.

Skall vi ha allsidiga fartyg eller enuppgiftsfartyg?

De är ofta lockande att försöka få med så många funktioner som möjligt i ett och samma fartyg. Fördelen med detta är, att varje enskilt fartyg kan lösa fler uppgifter och därmed bli tämligen autonomt. Ett exempel på ett sådant fartyg är Landsort, som kan utföra:

- minjakt,
- minsvepning,
- SAM dirigerings och
- uppdrag med röjdykare.

Fartyget kan betraktas som ett i det närmaste komplett minröjningssystem med stor uthållighet.

Nackdelarna med ett sådant system är att:

- varje fartyg blir dyrt, varför endast ett fåtal kan beställas,
- när en minröjningsmetod utnyttjas, "vilas" de andra och gör därmed ingen nytta,
- om ett fartyg sänks, går en mängd materiel till spillo. Procentuellt sett lider man en stor förlust,
- det är utbildningsmässigt svårt att nå skicklighet i för många funktioner med en besättning.

Den sista strecksatsen har verifierats av de senaste årens ubåtsjaktverksamhet med Landsortsklassen. Trots ett mycket stort gångtidsuttag, har nivån på minjakt och minsvepning blivit låg till följd av utbildningen i ubåtsjakt.

Tidigare studier har fastlagt att två funktioner kan klaras ut godtagbart under ett utbildningsår. Detta har praktiskt verifierats.

Slutsatsen blir att YSB bör ges högst två "tyngre" uppgifter.

Vad är lätt minjakt?

Begreppet lätt minjakt intar en central roll i minröjningsförbandens utveckling och behöver därför definieras.

I på senare tid genomfört utvecklingsarbete har lätt minjakt betraktats som en funktion bestående av:

- en sonar som bogseras,
- en undervattensfarkost (ROV),
- tre operatörsplatser med paneler för styrning av ROV, uppföljning av positionering och uppföljning av sonarkontakter,
- spel för utläggning av sonaren,
- kran för sjösättningen av ROV.

Detta är det koncept av lätt minjakt som provas för tillfället, d v s sonaren släpas bakom ett fartyg och visar "histo-

ria". På kort sikt syns det inte möjligt att finna ett lätt minjaktssystem som till samma pris "tittar framför" fartyget. Sonaren i det lätta minjaktssystemet finns i stort sett som hyllvara.

Lätt minjakt är tänkt som en teknisk hjälp till röjdykarfunktionen på så sätt att de tekniska hjälpmedlen hittar minorerna och röjdykarna genomför s k punkt-dykningar mot upptäckta minor.

Lätt minjakt skall dessutom utnyttjas som ett ledpenetreringssystem i fred.

Stämmer fortfarande MRÖJ 2000 hotbild?

Det finns två huvudsakliga riktningar som hotutvecklingen kan anta:

- En dämpad utvecklingstakt p g a bl a ekonomiska åtstramningar.
- En ökad utvecklingstakt p g a erfarenheterna från olika krig med minor som ett mycket kostnadseffektivt vapensystem.

Mycket talar för den senare utvecklingen m h t den låga kostnad det innebär att utnyttja minor i en konflikt i förhållande till den erhållna effekten. Detta gäller framför allt eftersom många länder ignorerat minhotet och valt bort möjligheterna till en effektiv och allsidig minröjning med "tillräcklig förmåga".

Vidare talar erfarenheterna från Irakkriget för att äldre, förankrade kontaktminor eventuellt kommer att överses och behållas. De visade sig effektiva i blandningar med moderna bottenavståndsmminor.

En ny typ av "självedgrävande mina" har börjat omnämnas. Med vissa skakande rörelser kan minan gräva ned sig och därmed försvåra upptäckt av sonar eller TV-kamera.

Slutsatserna av MRÖJ 2000 hotbild och ovanstående tillägg verifierar kravet på samtliga minröjningsfunktioner för att behärska en duell mot befintliga och framtida minor. Inget talar för att minans roll i sjökriget eller i lokala kriser kommer att minska, snarare tvärtom.

Utländska bedömare anser att minhotet kommer att vara ständigt närvarande vid kriser och i krig vilket innebär att alla marina nationer måste ta hänsyn till det och skaffa exklusiva motmedel.

Slutsatsen för vår del är, att redan under tidig kris måste samtliga minröjande resurser avsättas för att upptäcka eventuell minkrigsföring och för att minimera hotet mot övriga stridskrafter.

Följande fritt översatt sentens ur Navy International sammanfattar hotet och motmedlen på ett utmärkt sätt:

"Det är ett väl känt faktum att minan är ett av de mest kostnadseffektiva vapnen. Den är liten, billig i jämförelse med andra vapensystem, lätt att gömma, lätt att lagra och kan läggas ut ifrån nästan alla typer av fartyg. Minan frambringar en fysisk och psykisk effekt på en mycket hög nivå i proportion till dess kostnad och storlek och kräver en motmedelsinsats för att neutraliseras som även den ligger på en mycket hög nivå i proportion till insatsen att minera".

Vilka är de aktuella krigserfarenheterna?

Naturligen bör moderna krigserfarenheter vägas in vid utveckling av nya system. Så har även gjorts avseende minröjningsförbandens utveckling. Framst har minkriget i Persiska viken analyserats och erfarenheter tillvaratagits.

De erfarenheter som framkommit

härör dels från öppna källor och dels från föredragningar i Holland och USA. De öppna källorna är främst militära tidsskrifter med en viss förmåga att skriva upp det utgivande landets kunskaper. De kräver ofta en källkritisk granskning.

Erfarenheterna är av såväl strategisk som av operativ och taktisk karaktär.

Strategiska erfarenheter

Det står helt klart att de utlagda mineringarna helt förändrade sjökrigets karaktär. De planerade landstigningarna kunde ej genomföras till följd av den irakiska mineringsverksamheten och otillräckliga minröjningsresurser.

Händelserna i Persiska viken har "satt fingret" på minhotet och behovet av minröjningsresurser. Dessa två funktioner, mineringar och minröjning, har därför erhållit ett helt nytt intresse från snart sagt alla länder utanför Sverige.

Trots att den samlade västerländska underrättelsetjänsten var koncentrerad mot området, kunde man inte på ett acceptabelt sätt klara ut minhotbilderna.

En stor del av de utlagda minorerna fungerade inte. Eftersom detta ej kunde konstateras före minröjning, utgjorde de ändå samma hot.

Många nationer tror att minkrig kommer att "öka" och därmed globala uppgifter för minröjningsförband.

Händelserna i Adriatiska havet styrker den sista tesen.

Operativa erfarenheter

Antalet utnyttjade minor var ca 1400 på en sträcka motsvarande Landsort-Norr-tälje. Gammal materiel var blandad med modern liksom bottenavståndsmminor var blandade med förankrad materiel. Framst utnyttjades förankrade minor.

Det tog i det närmaste ett år för 25

minröjningsenheter att helt rensa området. Minst fem fartyg minsprängdes under kriget, dock inga minröjande enheter.

Holländarna var den enda minröjande nation i Persiska viken som inte hade något stödfartyg med sig. Man utnyttjade sig av ett system med containers och "fly out spareparts". Övriga nationer replierade på någon form av eget underhållsfartyg.

Samtliga minröjningssystem behövdes för att komma till rätta med minorna. Främst bör nämnas röjdykarna som gjorde en stor insats även mot förankrade minor.

Slutsatserna av de strategiska och operativa erfarenheterna för svenskt vidkommande är entydiga:

- Uppgifter att delta i "allierade" minröjningsoperationer ställer krav på uthålliga enheter och någon form av stödfartyg.
- Uppgifterna ställer även krav på en allsidig förmåga, d v s konventionell minsvepning, SAM-dirigering, minjakt med såväl fartyg som röjdykare, analysförmåga mm.

Taktiska erfarenheter

Irak utnyttjade ofta linjemineringar vilket gjorde minröjningen något enklare. Vid vissa tillfällen syns panik ha utbrutit på de minutläggande enheterna eftersom en mängd minor hamnat på ett och samma ställe.

En stor del av främst den förankrade materielen var ej funktionsduglig. Detta kan ha medfört att många fartyg trots allt klarade sig från minsprängningar. Utbildad och rutinerad klargöringspersonal kan ha varit en orsak.

På grund av order om extra försiktighet och fartygens konstruktion, kunde

holländarna ej genomföra mekanisk svepning för att vinna tid. Detta berodde på att huvudmaskinerna och propellarna vid mekanisk svepning gav en ljudnivå som kunde påverka akustiska minor. Man visste att akustiska minor blandats med de förankrade kontaktminorna.

Taktiken gick ut på att söka även förankrade minor med minjaktssonaren för att vid kontakt sätta in PAP eller röjdykare med en sprängsax som anbragtes på ankarkättingen. Förfarandet var tidsödande.

Luftförsvaret var "blandat" på enheterna i Persiska viken. Till följd av de allierades luftherravälde har frågan inte ägnats så stor uppmärksamhet.

Den engelska Hunt-klassen var försedd med en 30 mm och (för just Persiska viken-uppdrag) två 20 mm kanoner samt varnare och passiva motmedelssystem.

Holländarna hade, som tidigare nämnts, ett underhållssystem med "fly out spareparts". Engelsmännen hade ett system med containers på underhållsfartyg i en "bakre linje" utanför farligt område för att bereda besättningarna vila vid större reparationer. För att inte tappa tid vid bunkring mm, fanns även ett "främre underhåll" på ett kommando- eller moderfartyg. Ledningen skedde från dessa fartyg som även medförde mätstationer för magnetik och akustik.

Underhållet har uppenbarligen fungerat men stundtals varit komplicerat. Fartygen behövde underhåll snabbt men samtidigt kunde underhållsresurserna inte hållas för nära farligt område.

Slutsatser av de taktiska erfarenheterna:

- Fartyg som opererar inom minfarliga områden måste hålla god kvalitet i alla avseenden. Således måste de vara akustiskt och magnetiskt av hög klass samt ha bra utrustning.

- **Samtliga funktioner inom minröjning krävs för ett snabbt och lyckat resultat.**

- **Fartygen måste ha hög underhållssäkerhet internt eller snabbt kommande externt.**

- **Egenskyddet måste ägnas speciell uppmärksamhet inom ett flertal funktioner som låg radar- och irprofil, möjligheter till varning och passiva motmedel samt ett vettigt luftvärn.**

- **Röjdykare är en mycket effektiv resurs tillsammans med modern teknik.**

Det kan konstateras att krigserfarenheterna till fullo verifierat MRÖJ 2000 slutsatser och att det svenska konceptet med allsidigt sammansatta flottiljer som även innehåller lag- och ledningsfartyg är en riktig utveckling.

Vilka krav ställs på en YSB?

Inom angiven ekonomisk ram och med de tidigare angivna funktionerna på YSM (ubåtsjakt/minjakt) samt med resultatet av översynen av MRÖJ 2000, visade YSB-studien att:

- grunderna i MRÖJ 2000 bör ligga fast trots att den ekonomiska ramen ger ett koncept som inte helt satisfieras av något alternativ. Fartyget (YSB) får en något lägre uthållighet som svepdragare,
- behovet av omsättning blir fyra svepdragare och åtta röjdykarfartyg, d v s 12 fartyg,
- ett enhetsskrov kan utnyttjas för båda funktionerna (svepdragning eller röjdykning). Dimensionerande är svepdragaren till följd av höga akustiska krav vid bogsering,

- införande av lätt minjakt på röjdykarfartygen inte är dimensionerande. Studiens slutsatser i övrigt har legat till grund för en UTTEM YSB som presenterades för CM i slutet av maj 1992.

Något allmänt formulerade kan kraven på YSB framställas enligt följande:

- YSB skall ges högst två uppgifter per version
- YSB skall ges ett "rimligt" luftförsvar
- YSB som svepdragare skall kunna medföra och utnyttja mekaniska, akustiska och magnetiska svep
- YSB skall kunna dirigera två SAM samtidigt

YSB skall ha:

- ° låg magnetisk signatur
- ° lågt utstrålat buller
- ° lågt tryckfält

- YSB skall vara chocktålig
- YSB skall ha ett lågt inledande underhållsbehov
- YSB skall utformas så att följande alternativ kan utnyttjas (var för sig):
 - ° Röjdykarfartyg med plats för ca 8 röjdykare med utrustning och därtill hörande utrymmen, räddningskammare och ledningssystem för dykarna
 - ° Lätt minjaktsfartyg med plats för ca 4 röjdykare med utrustning och därtill hörande utrymmen, räddningskammare, ledningssystem för dykarna samt operatörer och materiel till lätt minjakt (enkel släpsonar, kran, spel, ROV och operatörspaneler)
 - ° Svepdragare med plats för mekaniska, akustiska och magnetiska svep
- I samtliga alternativ bör besättningsstorleken hållas vid ca 13-14 man.
- YSB skall kunna minspara, övervaka och bevaka egna utlagda mineringar

Följande figur visar schematiskt en av flottiljerna.

Lag- och ledningsfartyg
(funktionerna kan även
hållas åtskilda på två
fartyg)

3-4 minröjningsfartyg typ
Ldo

2 YSM (fartygen kommer att
kunna bedriva viss
minjakt men skall ingå i
ytstridsflottiljerna)

2 YSB minsvepning

4 YSB röjdykning
(lätt minjakt)

5 SAM med eventuella
ledarbåtar

2 hydrofonbojefartyg för
minsparing

Ett antal BV min för diverse
serviceuppgifter mm

Fig 3.

– YSB skall i hårt väder kunna utnyttjas inomskärs samt i inre delar av utloppsleder.

YSB bör även i hårt väder kunna utnyttjas i utloppsledningens fulla längd

– YSB skall kunna hovra och hålla sin position med hög noggrannhet

– YSB skall vara kursstabil

– YSB bör kunna ges en skrofvast framåttittande sonar alternativt en ROV med minjaktssonar

– YSB skall vara "underhållsvänlig"

– YSB skall ha goda sjö- och manöveregenskaper stillaliggande och i låg fart.

– YSB bör kunna delta i en internationell minröjningsstyrka, i första hand i europeiska farvatten.

Framtaget koncept satisfierar inte helt MRÖJ 2000 men ny teknik kan eventuellt överbygga vissa sänkningar i krav.

Noggrannare krav finns angivna i UTTEM men kan av sekretesskäl ej anges här.

Hur blir flottiljorganisationen?

I och med CM fastställande av UTTEM och order om fortsatt arbete fastställdes även med automatik vilket framtida flottiljalternativ som skulle komma att bli styrande för utvecklingen av de två minröjningsflottiljerna.

Varför måste första YSB-serien bli minsvepare?

Under hösten 1992 gavs direktiv för arbete med PTTEM för YSB. På grund av hårda tidsvillkor skulle arbetet ske samtidigt med projektering och i mycket stark samverkan med FMV.

Den springande punkten var vilket koncept som skulle tas fram först; YSB minsvepning eller YSB röjdykning. Helt logiskt tilläts arvets investeringsbehov falla avgörandet. Minsvepare kust typ Arkö har krävt och kräver stora underhållsinsatser samtidigt som t ex M-båtarna nyligen renoverats bl a för kadettutbildning och därmed livstidsförlängts även som röjdykarfartyg.

Eftersom en serie om 12 fartyg inte kunde beställas i närtid, syntes återigen tidpunkten för byggande av röjdykarfartyg osäker. Utvecklingsbehovet av lätt minjakt var trots detta stort bl a med hänsyn till YSM, som avsågs för ytstridsflottiljerna.

I avsikt att åter skapa balans mellan systemen minjakt och minsvepning, beslöts att inrymma lätt minjakt även på YSB minsvepning, dock utan röjdykare. Det är denna utveckling som för närvarande drivs.

Hur har projektarbetet gått?

Under drygt ett år har projekt YSB minsvepning pågått och det kan konstateras att det första skrovet nu tillverkas. Sällan eller aldrig har ett fartyg tagits fram så snabbt. Orsaken till detta har bl a varit:

- en påtagligt stark knytning mellan CM (SUR/S3) och FMV (projektgruppen)
- en lika stark knytning mellan krigsförbandschefen (användaren), CM och FMV.

Detta har inneburit att beslutsvägarna varit korta samt att den ömsesidiga informationen undanröjt många problem ens innan de uppstått.

Redan i februari 1993 utsågs kommande provturskommandochef. Han har sedan dess arbetat på deltid i FMV pro-

jektgrupper och tagit med sig alla rön ut på fältet för diskussion och erfarenhetsinhämtning. Härvidlag har erfarenheter-na från nyligen levererade Ulvön utgjort en bas.

Under framtagande av ett sådant här "snabbt" och ekonomiskt "hårt hållet" projekt måste en rad prioriteringar göras. Prioriteringar är oftast svåra eftersom de påverkar balansen i ett projekt. Till följd av FMV projektgruppers underlagsarbete samt kontakten mellan projektgruppen, SUR/S3 och "användarna" har även detta arbete gått bra.

Ett projekt måste även ha tur. Således har FMV beräkningar och omsättning av krav visat sig hålla vid datakörningar m fl prov på bl a SSPA. Inga större ändringar har behövt vidtagas.

De problem som för närvarande är störst, hänger samman med sveputvecklingen. Ekonomiska medel måste återläggas för utveckling av vissa nya svep. Dessa har ingått i studiearbetet som ett väsentligt och avgörande underlag. Den senaste tidens strykningar och /eller senareläggande av projekt till följd av ekonomin kan allvarligt påverka YSB min-svepningsförmåga mot moderna minor.

Hur kommer YSB minsvepning att se ut?

Följande figurer visar YSB utformning samt vissa övriga data. Speciellt bör noteras:

- I avsikt att vinna rymd, har de traditionella gångborden försvunnit. En gång finns genom fartyget samt möjligheter att passera från för till akter via bryggdäck.
- Antalet bäddar på huvuddäck räcker för en vakt. På så vis kan fria vakten

sova högt över vattenlinjen under arbete i ett minfält m h t säkerheten.

- Stridsledningcentralens placering medger god kommunikation med bryggan samtidigt som fri sikt erhålls över akterdäck vid arbete med svep.
- ROV-hantering sker helt och hållet på fördäck.
- Maskincentralen/-kontrollen har placerats på bryggan
- Svepdurken har delats upp på två utrymmen för att fylla CM norm (2 compartment flytbarhet).

Av figurerna framgår ej att fartyget kommer att förses med stävpropeller. En ny konstruktion med "tyst" gång håller emellertid på att tas fram.

Hur kommer YSB lednings-system att utformas?

Systemstrukturen framgår av figur 5.

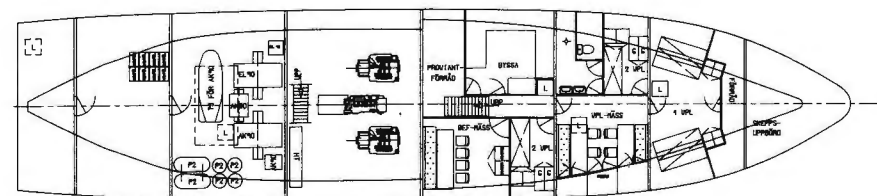
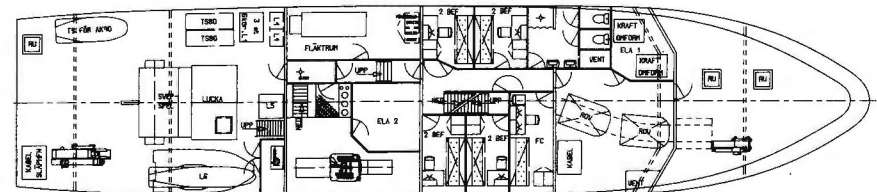
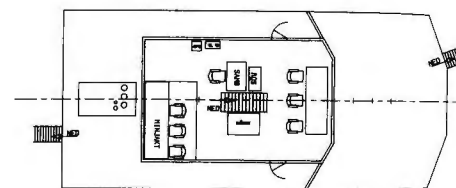
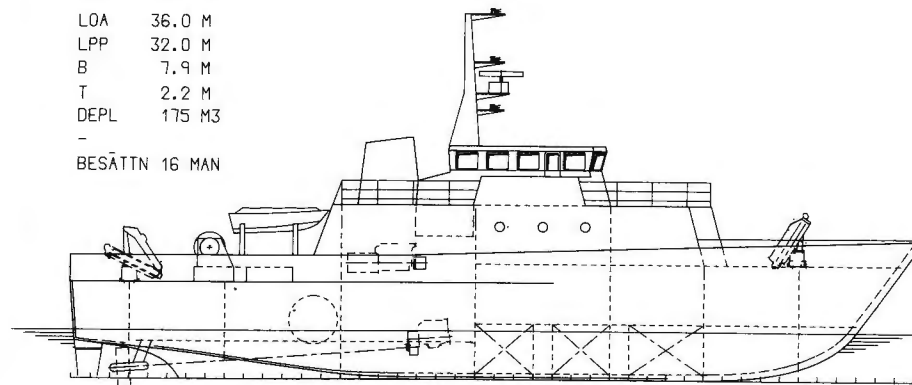
Även om systemet syns tudelat, är det homogent där databaser och funktioner kan utnyttjas efter behov av varje annan funktion och operatör. För tillfället arbetar FMV med offerterna för ledningssystemet, varför det är svårt att ange exakta lösningar. Strävan är att finna system som bygger på standardkomponenter i största möjliga utsträckning.

De data som insamlas i ledningssystemet skall kunna bearbetas i ledanalyscentralen (LAC) som är samgrupperad med MASTER.

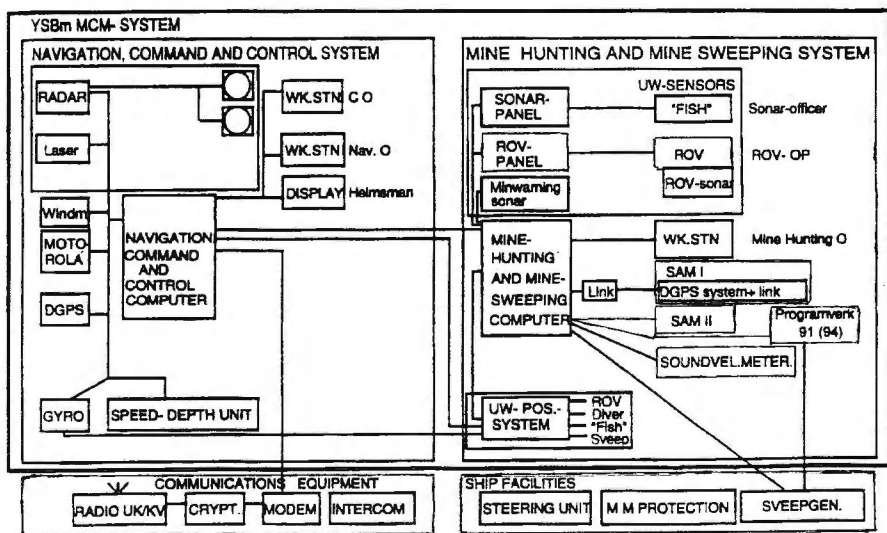
Denna analysfunktion är väsentlig för att nedbringa röjningstiden till ett minimum.

De "möjliga" funktionerna och vilka operatörer som kan utnyttja dem framgår av tabell sidan 38.

LOA 36.0 M
LPP 32.0 M
B 7.9 M
T 2.2 M
DEPL 175 M3
-
BESÄTTN 16 MAN

Figur 4.

Figur 5.

De "möjliga" funktionerna och vilka operatörer som kan utnyttja dem framgår av nedanstående tabell.

Function	Used by operator						Remark
	C	N	H	M	S	R	
Navigation data handling	x	x	x*	x	x	x	
Radar	x	x					
Target data handling	x			x			
Datalink	x			x			
Map data handling	x	x	x	x			
Support functions	x	x		x	x		
Side scan sonar	y			y	x		y="frozen picture"
ROV - sonar	y			y		x	
Mine warning sonar						x	Used instead of ROV
Mine sweep rec./analysis	x			x			
UW - positioning	x			x	x	x	

Operators are coded as following:
 C means Commanding Officer
 N means Navigation Officer
 H means Helmsman
 M means Mine Hunting Officer
 S means Sonar operator
 R means ROV - operator

Vilken övrig utveckling av minröjningsförbanden pågår?

Det är inte enbart nyansskaffning som konstituerar utvecklingen av minröjningsförbanden. Ett antal åtgärder genomförs för närvarande för att utveckla effekten av befintliga minröjningsförband vid strategiskt överfall samt vid eventuella internationella uppdrag, d v s taktisk och organisatorisk utveckling.

Taktisk utveckling, händer det något?

Som tidigare nämnts är slutmålet för de kaderorganiserade minröjningsflottiljerna att "autonomt lösa de väsentligaste uppgifterna i respektive krigsförbandschefs stridsplan även under osäker eller utebliven ledning". Detta innebär att mycket av den taktiska utvecklingen styrs mot detta mål. Målet innebär att utan order från högre chef kunna påbörja minröjning på sådant sätt att övriga förband kan lämna bas och påbörja egna företag.

Det kan låta enkelt men det krävs ett antal minröjningsåtgärder för att t ex snabbt och under utebliven ledning få ut ett minfartyg som först skall minlasta mm. En sådan verksamhet måste vara noggrannt genomtänkt och övad vid ett flertal tillfällen.

Taktisk utveckling styrs även av hur hotet uppfattas. Minors konstruktion och minplanläggning tillhör den mest sekretessbelagda information som finns och därmed den mest svåråtkomliga. Detta har medfört att minhotet blivit negligerat under tillämpade övningar. Av den anledningen har en minspelstaktik/-teknik utvecklats som medger att såväl fartyg som staber påverkas av en "angripare" som utnyttjar mineringar som en integrerad del av sjökrigföringen.

Minspelens utarbetas mot en noga analyserad stridsplan och utlagda mineringar innehåller regelmässigt verkliga minmål. Förfarandet bygger på att övad minkrigsavdelningschef med relativt diffus information skall kunna lägga ett "pusel" som leder fram till resultat avseende:

- angriparens stridsplan,
- angriparens mineringsplan,
- angriparens minor,
- angriparens "nästa drag".

För minröjningsförbanden har denna minspelsteknik varit påtagligt utvecklade. På sikt torde även övriga förband acceptera tekniken och anpassa taktik och tänkesätt därefter. Minfartygen har under bl a FMÖ -93 visat att egen taktikanpassning avseende förflyttning kan ge mycket gott resultat, d v s utebliven minsprängning.

Under de två senaste åren har en snabb utveckling skett av ledanalysarbetet. Ledanalyscentralen, som samgrupperats med MASTER, har försetts med olika datorer som stöd vid lagring, bearbetning, utvärdering, analyser mm av inkomna data. Metoderna för arbetet har konstant förbättrats och kunskapsnivån höjts. Det från ledanalyscentralen utsända underlaget inför övningar har påtagligt fört minröjningstaktiken framåt. Ytterligare utveckling pågår för YSB krav.

Organisatorisk utveckling, vad görs?

Organisationsförändringen 1993-07-01, då minkrigsavdelningar skapades i krigsorganisationen håller nu på att ge effekt. Ett antal övningar i kustflottans regi samt FMÖ inom MKO hösten 1993 har givit många erfarenheter. I kustflottan har 5. minkrigsavdelningen funnits sedan 1992-01-01 och utgjort grund för krigsförbandens utveckling.

Däremot kan konstateras nu, liksom många gånger tidigare, att minspaningen fungerar sämre. På många ställen i skärgården saknas förband med reella möjligheter att se och inrapportera sådant som kan misstänkas vara främmande mineringsverksamhet.

Ett arbete har igångsatts för att utveckla minspaningsförband inom ramen för befintliga minkrigsorganisationer. Det är dock ännu för tidigt att ange det slutliga organisatoriska målet för denna verksamhet.

I föredragande stund har ytterligare en utredning om minkrigsförbandens utveckling beordrats. Utredningen skall genomföras på kort tid. Även här torde MRÖJ 2000 komma att spela en central roll.

Internationella uppgifter, något för oss?

Överbefälhavaren har i olika skrifter angett svenska minröjningsenheter som speciellt lämpade för internationella uppdrag. Av den anledningen har inom marinledningen tagits fram en målsättning för en internationell minröjningsstyrka.

Parallellt med detta har ett enskilt arbete genomförts på MHS i samma ärende liksom studier och seminarier inom 5.minkrigsavdelningen i kustflottan. Samtlig verksamhet har bedrivits i samverkan.

Målet inom 5.minkrigsavdelningen är att "för förbands- och fartygsledning öka kunskapen om internationella uppgifter".

Detta innebär att:

- studier skall stöttas och/eller bedrivas i detta avseende för att höja kunskapsnivån,
- erfarenheter skall inhämtas från län-

der, som deltagit i motsvarande styrkor,

- en viss mental beredskap skall hållas,
- fördjupade hotstudier skall genomföras,
- förteckning över materiella brister skall tas fram och eventuella tilläggsbehov anges.

En lednings- och sambandsstudie pågår för närvarande liksom en fortsatt enskild utredning på MHS.

Samtligt arbete har genomförts mot målet "en autonomt uppträdande styrka". Anledningen till detta är att en stor del av vår materiel är specifik. Vissa utländska specialister som vidtalats hävdar att vi måste ha med eget underhåll och därvidlag klara oss själva.

Efter att ha genomlyst samtliga funktioner har följande organisationsbestämmande materielbehov framkommit:

- Två-tre minröjningsfartyg
- Tre SAM
- Två röjdykarpatruller
- Främre lednings- och underhållsfartyg
- Bakre lednings-, stöd- och underhållsfartyg

En sådan sammansättning medger att en rimlig beredskap kan hållas i Sverige och att förbandsproduktionen kan fortsätta.

Ledningen av en sådan styrka skall ske enligt våra principer som visat sig genomarbetade och ändamålsenliga enligt följande:

- På det bakre lednings-, stöd- och underhållsfartyget, som bör vara ett av minfartygen, finns "avdelningsledningen" med analysfunktioner. Här hålls kontakten med Sverige, med den samordnande/ledande överstatli-

ga organisationen samt sker samverkan med sidoordnade nationella deltagande röjstyrkeledning.

- På det främre lednings- och underhållsfartyget, som bör vara HMS Utö (motsv), finns "flottiljledningen" med ansvar för den direkta ledningen av minröjningsverksamheten med egna och eventuellt tillförda resurser från andra deltagande nationer.

Vår uppdragstaktik skall gälla som ledningsprincip.

Det finns naturligtvis en rad alternativ på en internationell minröjningsstyrka beroende på plats, samverkande nationer mm. Detta har, och kommer att beaktas i det fortsatta arbete med utvecklingen. Vissa axiom har dock framkommit:

- Det egna underhållet måste vara ordentligt tilltaget och medfölja på en större enhet.
- Det måste finnas en egen något "överdimensionerad" sjukvårdsresurs för att skapa trygghet.
- Det måste finnas en egen, även den något "överdimensionerad", krishanteringsgrupp såväl inom styrkan som hemma.

Arbetet med en internationell minröjningsstyrka fortsätter för närvarande med en noggrann inventering av materiella brister mm.

Applikatoriska exempel har genomförts och i nästa steg avses spel och övningar bedrivas.

Arbete är så långt gånget att vår styrka och våra svagheter är analyserade.

Tyvär börjar resurserna tunnna ur för att en bra insats inom detta viktiga område skall kunna genomföras med säkerhet. En av våra bästa enheter som bakre ledningsstöd- och underhållsfartyg, d v s HMS Älvsborg, skall utgå ur krigsorganisationen. Detta är djupt olyckligt när sjövärdiga fartyg krävs som har stor lastvolym, bra ledningsmöjligheter och ett bra luftförsvar. Det rimmar dåligt med ambitionerna att ha ett svenskt internationellt deltagande med enheter som normalt ingår i den ordinarie förbandsproduktionen.

Avslutning

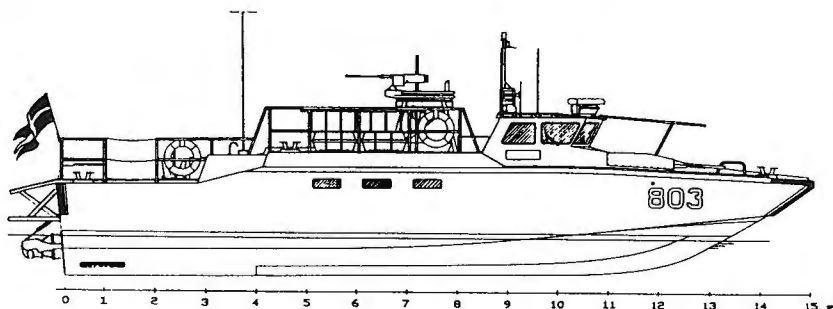
Ett nytt fartyg är på väg att tillverkas, taktiken och organisationen utvecklas och nya intressanta uppgifter finns bakom hörnet. Även om ekonomin är kärv och ambitionerna sänkts, är utvecklingen just nu dynamisk förutom avseende vissa svepsystem. Den personal som arbetar i, med och för minkrigssystemet gör ett synnerligen gott arbete.

För att travestera inledningen: Vi vet var vi står, vad vi kan, vad vi vill och vart vi skall sträva med eventuellt ökade resurser.

Slutvinjett ur Navy International:

Despite the tabular evidence the recent Gulf War did nothing to disturb the accepted historical fact that mines have sunk more ships than the combined total of all other weapons put together; and more cost effectively. Further, old-type moored mines remain as much a threat as the latest bottom influence mines, capable of being set for specific targets.

Vi bygger ALUMINIUMBÅTAR FÖR FART OCH STYRKA

STRIBSBÅT 90H

Prototyperna	Strb 801–802	lev. 1989
Serie 1	Strb 803–814	lev. 1991–1992
Serie 2	Strb 815–877	lev. 1993–1995 ¹⁾
Serie 2 B	Strb 878–907	lev. 1996–1997 ¹⁾

N. SUNDIN

DOCKSTAVARVET AB

S-870 33 DOCKSTA SWEDEN Tfn. 0613-402 80

GOTLANDS VARV AB

S-620 35 FÅRÖSUND Tfn 0498-22 19 00

¹⁾ Levererar alla båtar med jämna nummer i Serie 2/2 B

Ledamöterna
SVEN RUDBERG, HÅKAN SYRÉN

Kommendörkapten Sven Rudberg är verksam inom Analysavdelningen vid militära underrättelse- och säkerhetstjänsten i Högkvarteret

Överstelöjnant Håkan Syrén är chef för amfibiebataljonen vid Vaxholms kustartilleriregemente

Vår framtida marin – i takt med tiden?

Inträdessanförande avhålllet vid sammanträde med Kungl Örlogsmannasällskapet torsdagen 27 januari 1994

Senaste årens utveckling och vår närmaste framtid ställer stora krav på nytänkande och anpassning. Det gäller allt i från storpolitik, regional politik ner till lokala frågor som direkt angår vår marina vardag.

Kärvare ekonomi gör att möjligheterna till förnyelse är begränsade. Desto viktigare är det då att veta vad man vill. Kraven på att göra rätt saker, dvs att rätt utnyttja tilldelade medel är ytterst en fråga om trovärdighet. Det verktyg, som marinen utgör för statsmakterna, skall på ett ändamålsenligt sätt svara upp mot ställda krav. Kraven, dvs uppgifterna, kommer med säkerhet att förändras.

Vår uppsats syftar i första hand till att väcka tankar och ge exempel på framtida möjligheter för marinens förband. Uppsatsen består av två delar. Den första delen skisserar vår omvärld och hur den förändring som sker kan påverka förband med marina uppgifter. Slutsatserna av detta leder oss in i den andra delen som ger exempel på de framtida, marina förbandens möjliga mål, medel och metoder. Därmed hoppas vi att frågan huruvida vår framtida marin är anpassad till tidens krav, är belyst. Vår tidshorisont är runt sekelskiftet eller nästa försvarsbeslutsperiod.

Framtida krav på Marinen

Tidens krav

Förändringarna i vår omvärld är dramatiska och vi har förmodligen bara sett början. Historiskt sett, är det svårt att finna så omfattande omvälvningar – såväl politiska, ideologiska som ekonomiska – på så kort tid som nu är fallet. De är så välkända att vi ej närmare går in på dessa här.

Osäkerheten inför morgondagen är genuin och uppvisar ett brett spektrum av möjliga utvecklingar. Det planeringssystem som försvaret tillämpar har en tröghet som gör att det inte hänger med i den nuvarande förändringstakten. Trögheten har en rad goda förklaringar och ursäkter som delvis måste accepteras. Det planeringssätt som vi idag har bygger på förutsättningar om ett relativt stabilt och bipolärt säkerhetspolitiskt läge. Det övergripande målet har varit att bevara svenskt nationellt oberoende. Vi har bidragit till stabilitet mellan två starka aktörer. Detta har i sin tur skapat en organisationsstruktur som inte i grunden blivit förändrad varken i freds- eller krigsfallet. Revir och traditioner har naturligt växt fram och blivit accepterade.

Frågan är nu om den dramatiskt förändrade omvärlden passar in i nuvarande planeringssystem. Vi måste vara beredda att kontinuerligt pröva vår marins ändamålsenlighet mot omvärlden. Att omvärlden skulle anpassa sig till vår marin förefaller föga sannolikt.

Omvärlden har blivit mera *oförutsägbar*. Grannländer, som Sverige har diplomatiskt utbyte med, kan inte alltid ge tydliga besked om sina respektive säkerhets- och försvarspolitiska mål. En av hörnstenarna i det europeiska säkerhets-samarbetet, CFE – avtalet om minsk-

ningar av de stående militära stridskrafterna – har redan inom vissa områden blivit föremål för ifrågasättande från rysk sida. Oförutsägheter ställer krav på en hög mental och praktisk beredskap för krishantering. Prövningen mellan omvärldens möjligheter inom det maritima området och vår förmåga kan därför inte enbart göras med de delar som idag är vår marin. Vi måste se oss omkring och överväga andra medel för att nå målet.

Bestående uppgifter för marinen

Politiska mål kan nås med andra medel än bruk av vapen. Ekonomin är självklart ett av dessa. Att utnyttja de yttersta maktmedlet, att påtvinga en motpart sin vilja med hjälp av eller hot om vapenin-sats, är inte alltid det mest sannolika scenariot. Så länge det finns reella förutsättningar för öppet krig i vår omvärld måste vi dock besitta förmågan att försvara oss. Frånvaron av försvarsförmåga hos en motpart inbjuder till att utnyttja vapenmakt. Det vore rationellt i ett läge där motparten står försvarslös. Storkriget anses ibland som helt passé. Så länge realiteter, dvs förekomsten av vapen och offensiva förband existerar, kan vi inte av-säga oss förmågan att försvara vårt terri-torium i en krigssituation. Goda intentioner kan snabbt förändras!

Detta förhållande torde i de flesta av-seenden vara dimensionerande för hur marinen totala kapacitet skall vara framöver. Sveriges geografiska läge gör att de marina stridskrafterna har en av-görande roll i många sådana hypotetiska situationer. Förhållandet måste dock successivt prövas, möjligen i en takt och omfattning som vi hittills inte varit vana vid.

Försvaret har alltid haft en uppgift vid

politiska kriser. Ett av de tydligaste exem-plen har vi i "ubåtskrisen" som inled-des under 1980-talet och alltså pågår. Här har huvuddelen av Marinen fått spela en aktiv roll i förhoppningen om att få ett slut på de upprepade och avsiktliga kränkningarna av vårt territorium. Den-na typ av politiska kriser, som inte leder till öppet krig, torde bli allt vanligare i framtiden.

Utvecklingen i Ryssland och våra bal-tiska grannländer angår oss av många skäl och kräver såväl mental som praktisk be-redskap för att kunna möta olika tänkbara utvecklingar. Vi har därmed försökt påvisa att det inte går att negligera krigs-situationen. Konfliktskalen med tonvik-ten lagd vid antingen fred eller krig, som vi hittills vant oss vid är dock förändrad.

Tillkommande uppgifter för Marinen

Vi måste således i högre grad kunna möta nya typer av hot och förändringar. Hoten kommer inte alltid från erkända stater utan kan även komma från indivi-der eller organisationer.

Några exempel på sådana tänkbara si-tuationer och förändringar tecknas ned-an.

Ett förhållande som betecknas som ett hot är försämringen av vår miljö. Gra-den av hot kan vid en ytlig betraktelse synas vara harmlös. Vad det egentligen handlar om är en kamp mellan liv och död, precis som i vilket krig som helst. En fortsatt utarmning av Östersjön kom-mer att medföra irreversibla konsekven-ser och att flora och fauna decimeras. Människan är en del av naturen och har som sin plikt att skydda de övriga de-larna i kretsloppet. Det är en uppgift att försvara mot förstörelse och att skapa en levnadsvärdig framtid. Miljöhotet behö-ver därför mötas med maktmedel. Den

makt marinen kan utöva mot detta hot – bland annat genom förebyggande åtgär-der som närvaro och delaktighet i över-vakning och kontroll samt i forskning – bör ianspråk tas och utökas. Förmåga till avhjälpande åtgärder kan ytterligare för-bättras. I de senaste riksdagsvalen har frågan om vår miljö kommit att vara av central betydelse för väljarna. Hur kan vår marina organisation utnyttjas i detta fall?

Europa krymper

Informationsteknologi och transporter minskar avstånden. Oavsett resultatet av Sveriges ansökan om medlemsskap i EU kommer framtiden att ställa ökade krav på internationellt säkerhets-samarbete. Redan nu ser vi hur "partnerskap för fred" kan resultera i större gemensamma övningar för fredsfrämjande insatser. En förändring från en roll inom ett neutrali-tetsförsvar till en roll i ett internationellt samarbete kräver anpassning av Mari-nen. Kraven på våra officerare avseende internationell kunskap och förståelse, språk och internationellt umgänge ökar. Hur ser marinens bidrag ut i detta samar-bete?

Hur kan den s k ryska maffian verka till sjöss? Vilka är deras mål och meto-der? Den statliga kontrollen över strids-fartyg, vapen och undervattensfarkoster kan till del vara förlorad. Med hjälp av denna materiel kan möjligheterna till ut-pressning vara goda. Utpressning och hot mot en enskild person eller varför inte en finlandsfärja, vilka båda besitter ett eko-nomiskt och politiskt värde, sätter oss i beråd om vem som skall göra vad. Smuggling av flyktingar och vapen av oli-ka slag ser vi redan idag, hur ser framtiden ut?

Piratliknande verksamhet kan före-

falla avlågset, men faktum är att detta förekommer idag i såväl Bortre Asien som Karibiska havet. Behovet av att till sjöss upprätthålla *lag och ordning* ökar med en tilltagande laglöshet i vårt när-område. Hur skall vår marina organisation utnyttjas för detta ändamål?

Vi ser idag *flyktingproblemet*. Riskerna för att dessa kan öka till folkvandringar är inte försumbara. Människor lämnar ogärna sina hemtrakter om de kan leva där. Men hot mot överlevnad, brist på mat, miljöhot och andra hot mot livet – kanske inom ramen för ett inbördeskrig – kan få stora människomassor på flykt. Att tidigt ingripa med förebyggande verksamhet i en strävan att lösa konflikter och hjälpa nödlidande är naturligtvis det bästa. Det är kostnadseffektivt och spar mänskligt lidande. Här har den Europeiska Säkerhetskonferensen (ESK) sin kanske största uppgift! När konflikter övergår till väpnade kriser måste dessa konflikter begränsas och hanteras. Här finns en mängd möjligheter med olika *fredsbevarande och fredsframtvigande operationer* som stöd för diplomatiska ansträngningar för lösning av kriser. I detta arbete kan individer och förband ur Marinen göra insatser.

Kanske löser vi en del av våra svenska säkerhetsproblem bäst utanför våra gränser!

Ovanstående exempel på förändringar angår Marinen. Vi har konstaterat att risken för krig och kriser i vårt närområde inte kan negligeras utan kommer att fortsättningsvis vara dimensionerande för Marinens kapacitet. I verksamheten, i andra konfliktnivåer än krig, kan mycket göras av förband med marina uppgifter,

- **Miljön försämras**
- **Europa krymper**
- **Laglösheten i vår omvärld ökar**

- **Marinen måste även komma utanför det nationella rummet**
- **Vår medverkan i internationella fredsinsatser erfordras**

Det finns nya uppgifter och utmaningar för Marinen!

Ekonomiska realiteter.

Sveriges ekonomi är dålig. Kraven på rationaliseringar och bantning av den offentliga sektorn är uttalade. Inom det maritima verksamhetsområdet finns idag en rad olika departement och organisationer som ansvarar för frågor som delvis överlappar varandra. Detta förhållande medför en del risker, bortsett från att det inte är kostnadseffektivt och rationellt. Riskerna är att, antingen ingriper flera organisationer i en given situation eller omvänt, ingen känner ansvar. De organisationer som avses är marinen, kustbevakningen, polisen, sjöfartsverket, tull- en, fiskeristyrelsen och miljödepartementet. Irrationalitet är dyrt. Om vi lever och köper dyrt måste vi i slutändan välja bort, i onödan. Kan vår marina organisation ta ett initiativ till samordning i denna fråga? Alla berörda organisationer är skyldiga skattebetalarna detta. Det ekonomiska läget kräver ökad rationalitet.

Hur kan Marinen möta framtiden?

Mål

Att vara *fredsbevarande och krisavhållande* bör vara det övergripande målet. Detta mål gäller inte enbart marinen utan hela vårt totalförsvaret. Uppgifterna för det militära försvaret kommer att öka i andra konfliktnivåer än krig.

Målet för Marinen kan indelas i fem delmål.

Den viktigaste uppgiften är alltjämt

att kunna möta ett väpnat angrepp då vi inte lyckats i vår föresats att vara fredsbevarande.

En annan uppgift, med ökad tyngd, är att vara krisavhållande. Detta innebär att, som ett verktyg för våra beslutsfattare, förhindra eller dämpa kriser i vårt närområde.

En tredje uppgift är att ha förmåga att hävda vårt territorium. Detta innebär att vi skall kunna ingripa mot varje form av kränkning, såväl på som under ytan.

Marinen bör för det fjärde bidra till att främja stabilitet och trygghet i vårt närområde. Det handlar om efterlevnad av lag och ordning. Det innebär bidrag till god grannsämja, till miljöskydd, i sjö- räddning mm.. Detta kan ses som ”mer- användning” av de marina resurserna.

Marinen har slutligen också en roll i det internationella arbetet för fred och stabilitet. Detta förutsätter marina förband med god förmåga i hela konflikt- skalan. Marina förband anpassade till det internationella fredsarbetet kommer att bli än mera aktuella.

Medel

De medel som idag finns inom Marinen är dess olika förband, både de som bedriver utbildnings- och övningsverksamhet och de som är färdigutbildade krigsförband. De senare är självklart möjliga att utveckla för att bättre passa till de metoder som används för att uppnå målen. Passar de inte in och är de inte tillräckligt utvecklingsbara har de ingen plats i morgondagens marin. Medel för att uppnå de mål som uppställts ovan återfinns också inom andra organisationer. En samordning av dessa olika resurser är nödvändig för att nå bästa resultat till minsta kostnad. Det kravet måste i den ekonomiska situation som vi lever både vara naturligt och berättigat.

Detta uppfattas ofta som klåfingrigt. Reviren är traditionstyngda och väl befästa. Våra överväganden kan komma att uppfattas som vilja att sluka någons organisation. Vår ambition, då nuvarande organisation ifrågasätts, är snarare att betrakta som ett försök att bjuda upp till dans än att röva makt.

Exemplifieringen av val av medel kan göras mer eller mindre vetenskaplig. Här är avsikten mera att i första hand teckna möjligheter än att ge lösningar.

En väsentlig faktor är förbundens krigsduglighet och beredskap. Den definieras i grunden av politikerna i deras roll att våga ta risker för att spara pengar. Om man betraktar längs en tidsaxel när olika typer av hot kan uppträda, har vi ett underlag för prioriteringar. Detta kommer bland annat att påverka grund- utbildningens slutresultat och tidsmässiga uppläggning. Denna fråga utvecklas i nästa avsnitt.

Valet av medel måste studeras från flera olika utgångspunkter. Ledstjärnorna måste vara effekt, ändamålsenlighet och allsidig användbarhet. En samman- koppling mellan de olika lågkonfliktambitionerna att möta miljöproblem, lag- löshet och internationella åtaganden skulle kunna göras enligt följande:

* Östersjöns befintliga och hitintills ohejdade *miljöproblem* kan i förebyggande och avhjälpande syfte samordnat mötas genom närvaro, beredskap och insatser av kustbevakning, rörliga kustatilleribrigader och minkrigsavdelningar. Ett nära och väsentligt utökat samarbete med våra grannländer måste åstadkommas.

* Närområdets förmodade, ökade *lag- löshet* kan tidigt (i tid och rum) mötas av samordnade resurser ur ytstridsflottiljer, polis, kustbevakning, minkrigsavdelning-

ar inklusive isbrytare samt rörliga kustartilleribrigader (amfibiebataljoner). Vår grad av närvaro är ytterst ett uttryck för vår vilja att bevara vårt oberoende. Detta kan svårigen göras övertydligt. I andra situationer, exempelvis ubåtskränkningar, kan sammansättningen av förbandstyper utökas med ubåtsflottiljer.

* *De internationella åtagandena* definieras på flera olika ambitionsnivåer. De förbandstyper som kan vara aktuella längs en glidande konfliktskala är delar av minkrigsavdelningar och ytstridsflottiljer samt rörliga kustartilleribrigader (amfibiebataljoner). Ett krav är att de förband som utpekats mot internationella uppdrag har en hög kvalitet och beredskap.

En *gemensam nämnare* för de olika ambitionerna är att de marina förbanden måste ha tydliga roller i olika konfliktnivåer. Förband som t ex endast har uppgift i krig, måste underkastas en prövning för att bevisa sitt berättigande. Flera kommer med stor säkerhet att klara detta. Mångsidighet och flexibilitet – dessa snart utnöta honnörsord – är inte längre ”bör” – utan ”skall” – krav. En smärtsam men nödvändig utrensning av intakta men alltför ensidiga förbandstyper måste ske.

En annan *gemensam nämnare* är förståelsen inom ramen för vårt värnpliktsystem. Vår inbyggda värnpliktskontingent måste kunna uppnå en fredsbevarande, krisdämpande, förtroendeskapande och miljöbevarande förmåga vid sidan av den mot krigsuppgiften riktade utbildningen. Detta skall ske i samverkan med kustbevakning, sjöfartsverk och sjöpolis (inte nödvändigtvis Greenpeace) och andra nationers operativa verksamhet.

Metoder

De metoder som bör utnyttjas för att på bästa sätt nå uppställda mål skulle vi vilja skissera som följer.

Övervakning skall ske av vårt sjöterritorium, vår ekonomiska zon och även vattenområden i anslutning till dessa.

Genom *närvaro* på svenskt vatten och inom den svenska ekonomiska zonen, men även i angränsande ekonomiska zoner kan vi, i förebyggande syfte, främja trygghet och stabilitet. På svenskt vatten och inom den svenska zonen skall kontroll av olika slag kunna ske, till exempel av smuggling och av att regler för fiske och miljö efterlevs.

Om vi tvingas till att prioritera de omgivande kust- och havsområdena när det gäller övervakning och närvaro, kommer egentliga Östersjön främst. Detta beror bland annat på det stora antalet strandstater samt risken för olika typer av intressekonflikter. I andra hand kommer Västerhavet och i sista hand Bottenhavet.

Beredskap att rapportera och ingripa med olika resurser beroende på vad som inträffat måste finnas. Ingreppanden måste ske med en god ledning där överblicken och tillgången på de olika resurserna bör finnas samlade. En sådan ledning bör kunna agera i god samverkan med övriga kuststater. Ett utvidgat Östersjö-samarbete borde vara ett sätt att få en bättre grannsamja och ett effektivare sätt att till exempel upprätthålla lag och ordning. Konkret innebär detta att övervakningsrollen måste samordnas i de låga konfliktnivåerna. Marinens marinkommandonivå har samordnats med kustbevakningens regionala nivå. Arbetet måste fortsätta och framtagningen av lednings- och sambandssystem måste ske samordnat. Övergripande är naturligtvis att en

gemensam syn och värdering av ”hotbilden” finns vad avser krishantering, kränkningar, miljöhot och behov av ”fleet and coast artillery in-beeing”. Som ett nästa steg i samordningsarbetet måste ett ytterligare fördjupat samarbete på lokal nivå åstadkommas.

Ur skattebetalarnas synvinkel måste det te sig märkligt om enheter ur Marinen (förbandsnivå) lever ett helt eget liv nästgårds med kustbevakningens eller polisens sjögående och ytövervakande enheter (kustpostering).

Beredskapen att agera måste täcka ett brett spektrum av områden. Det handlar om att ingripa mot kränkningar på och under ytan. Så länge undervattenskränkningar fortgår måste de särskilt uppmärksammas. De är ett allvarligt hot mot vår trovärdighet och vi måste göra vårt yttersta för att få dem att upphöra.

Ingreppanden skall kunna ske mot piratverksamhet och smuggling av olika slag. Det framstår även här som naturligt att det sker ett samordnat utnyttjande av resurser med maritima uppgifter. Kraven på ingripanden kommer att variera avsevärt. I vissa lägen kan krav på vapeninsats tidigt erfordras. Det är dock inte alltid självklart att flaggan måste visas med de mest kvalificerade örlogsfartygen.

Marinens mål i andra konfliktnivåer än krig bör göras gemensamt med de andra organisationerna med maritima uppgifter. Denna ambition skär över olika departement i regeringskansliet och är bland annat därför svår att hantera så länge den interdepartementala samordningen är så rudimentär. Detta hindrar inte att ett försök till samordning måste göras. Blandning av militära och polisiära metoder är dock historiskt sett mycket känslig och kräver särskild uppmärksamhet.

Miljöinsatser skall kunna ske genom

ett utvecklat miljösamarbete i Österjön. Här borde flera olika fartygsslag ur olika nationers mariner och kustbevakningar kunna samordnas för förebyggande och avhjälpande miljöarbete. Historiskt sett har Östersjöns strandägare haft framgångsrika samarbeten. Vår marin skulle kunna spela en viktig roll i ett nytt ”miljö-Hansa” i låga konfliktnivåer. Denna typ av åtgärder skulle med stor sannolikhet kunna uppfattas som förtroendeskapande.

Marinens möjligheter att bidra till *internationella* insatser behöver överses och utökas. De krav som ställs på förband vid sådana insatser är stora vad avser utbildning och utrustning. Här finns en möjlighet att öka motivationen för förband som utbildas med målsättningen att kunna utnyttjas inom internationell verksamhet. Det handlar om att kunna verka ända upp på den högsta konfliktnivån. Det kan vara inom ramen för ett FN eller ESK-uppdrag med fredsfrämjande uppgifter eller uppdrag till följd av ett EU-medlemskap. Självklart får dessa förband en väsentlig plats i vår krigsorganisation.

Utbildning och ekonomi

De metoder för att lösa de uppsatta målen som anförts ovan visar på en stor spridning och ställer varierande krav på utbildning och utrustning. Av förbanden krävs mångsidighet och flexibilitet. Detta innebär i de flesta fall även stor rörlighet. En totalt sett bredare utbildning av personalen torde krävas, i kombination med en integrering av personal med olika kunskaper. Vad avser materielen varierar kraven naturligtvis, men generellt sett torde modern materiel, där modern teknik utnyttjats, krävas för dessa mångsidiga förband.

Hur låter sig då detta göras i en svag

svensk ekonomi där avsaknad av hot från näraliggande storkrig inte motiverar ökade satsningar för försvarsmakten? Genom prioritering och differentiering! Den tidsaxel vi tidigare nämnt är ett underlag för prioritering av uppgifter och utbildning. När olika hot kan förverkligas blir den styrande faktor för när och vilken utbildning som behöver genomföras. När kriget, som idag är fallet, synes avlägset kan kravet på krigsduglighet tillåtas nedgå till förmån för förmåga i låga konfliktnivåer. Om ett krigshot är mera näraliggande kan dugligheten höjas genom väl planerad kompletterande utbildning. Denna metod benämnes "återtagande" och tillämpas redan idag, men kan utvecklas ytterligare. Återtagning kan även avse materiel, men kräver vid behov en säker och snabb möjlighet till anskaffning. Denna politiska risktagning för att spara pengar förutsätter goda möjligheter till att uppfatta förändringar i hotbilden samt en politisk vilja och mod att vidta nödvändiga åtgärder. Härmed ökar kraven på våra politiker.

Undantag från denna regel är de förband som speciellt utses för internationella insatser. I dessa måste både befäl och värnpliktiga förklara sig frivilliga att delta vid sådana insatser så länge nuvarande lagstiftning gäller. Ett högre krav på effektiv utbildning och kanske något längre värnplikt skall ge dessa förband hög krigsduglighet. Den kan variera något beroende på vilken typ av fredsfrämjande insats de inriktas mot. Förekomsten av ett antal förband med hög krigsduglighet, inte minst hos befälet, är en förutsättning för att konceptet med återtagning skall kunna fungera. Tillåts alla förband sänka sin krigsduglighet kommer kunskaper och färdigheter nedgå så att återtagning inte längre är möjlig.

Utbildningen för låga konfliktnivåer blir skräddarsydd till de enskilda förbandens möjliga uppgifter inom detta område och görs tidsmässigt, enligt tidigare nämnd princip, genom att först utbilda mot det hot som kan komma tidigast i tiden. Avvägningen (graden av risktagning) mellan denna utbildning och utbildningen mot förbandets krigsduglighet måste göras tydlig.

De höga krav som ställs på förband i internationella insatser och låga konfliktnivåer är viktiga för att skapa väl motiverade förband. Det är en förutsättning för att kunna rekrytera bra yrkesofficerare för framtiden.

De förband som ej prioriteras för internationella insatser, eller kan göra insatser i låga konfliktnivåer, nedprioriteras, om de inte helt utgår, och deras utbildningstid reduceras. Det blir således en ökad differentiering mellan olika förband jämfört med idag.

Sammanfattning

I den oförutsägbara situation som vi ser framför oss ställs höga krav på anpassning, flexibilitet och fantasi. De uppgifter som vår marin imorgon kommer att ställas inför är endast delvis desamma som igår och idag. Skall Marinen spela en viktig roll i vårt framtida försvar och kunna möta morgondagens utmaningar behövs mycket nytänkande. Vi har här försökt ge vårt bidrag. Det är kanske inte så många helt nya tankar, men vi tycker att de logiskt hänger ihop och bildar en helhet. De är dessutom väl motiverade med tanke på utvecklingen i vår omvärld. Vågar man pröva dem innebär de stora förändringar avseende kraven på våra krigsförband och deras utbildning.

Vi måste våga prioritera, det vill säga

välja bort och ta itu med arvet. En liknelse från växtriket är att vi måste våga skära av kvistar som fortfarande är gröna, men inte för så länge till. Vi gör det för att kunna satsa på de livskraftiga skott som nu bara försiktigt växer. Vi får heller inte vara främmande för att ympa in nya arter som tidigare inte växt i vårt marinträd.

En samordning av de medel/resurser som idag verkar inom det marina området skulle ge bättre utdelning för satsade skattepengar. Våra förband skulle kunna göra värdefulla insatser under fredskriser och konflikter, både i vårt omedelbara närområde och på större avstånd. Det handlar ibland om uppgifter som tidigare inte primärt lösts av marinens förband. Med den utveckling som vi kan se och

ana blir dock dessa uppgifter väsentligare och svårare att lösa redan i en nära framtid. Med ökande krav och svag ekonomi krävs samordning av de olika medel/resurserna. Allt vi gör måste tåla en kritisk granskning från skattebetalarnas sida.

Mot bakgrund av våra funderingar kan ett fortsatt resonemang om nysortering av maritima resurser mot en förändrad/utökad hotbild i en begränsad ekonomi ske. Denna typ av resonemang är relevant även för övriga delar av försvarsmakten och bör vara ett viktigt inslag i perspektivplanarbetet för nästa försvarsbeslut. Om vi i Marinen tar tag i problem och möjligheter nu, kan svaret på frågan "Är vår framtida marin i takt med tiden?" besvaras med **JA**.

INREDNINGSDÖRRAR TILL MARINEN

Alvedor AB
342 32 ALVESTA
Telefon 0472-138 10

Ett flytande garage

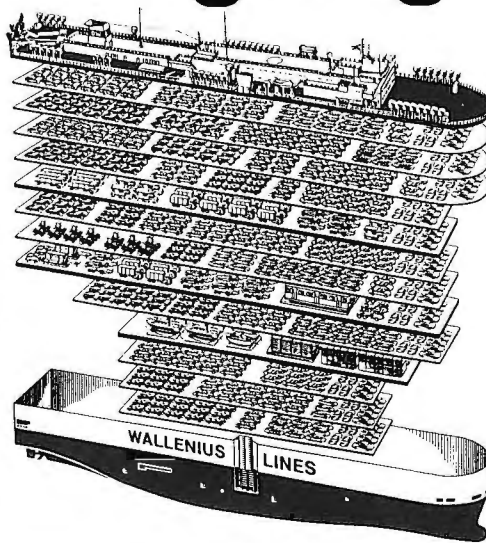
Walleniusrederierna är Europas ledande fordonstransportör med en modern och flexibel flotta av 30 specialfartyg. De största fartygen lastar över 6.000 bilar per resa men kan även lasta tung och skrymmande last på tre förstärkta däck.

Den totala parkeringsytan ombord motsvarar ca 10 fotbollsplaner. Ställer man en full last bilar i rad bildas en kö på 3 mil!

Walleniusrederierna var pionjärer på transoceaniska fordonstransporter i mitten på 50-talet och har sedan dess lett utvecklingen av såväl fartygstyper som lasthanteringsmetoder.

WALLENIUS LINES
STOCKHOLM

ERICSSON

Ledamoten
BO GRANATH

F d kommandören Bo Granath är kassaförvaltare i Kungl Örlogsmannasällskapet och har tidigare även varit dess sekreterare.

Vad gör de "arbetande" ledamöterna?

Inledningsanförande vid diskussion om arbetsformerna inom Kungl Örlogsmannasällskapet tisdagen 7 december 1993

Om man studerar utdragen ur protokoll från årets sammanträden, vilka publiceras i Tidskrift i Sjöväsendet, finner man, att antalet ledamöter, som bevisar Kungl Örlogsmannasällskapets sammanträden, inte är särskilt stort. Övervägande delen av de närvarande är också ledamöter, som är äldre än 60 år, dvs är vad man enligt de gamla stadgarna skulle ha sagt inte längre "arbetande" ledamöter. De gamla stadgarna angav på detta sätt, att Sällskapet räknade med, att det skulle vara de yngre och alltfjämt yrkesverksamma ledamöterna, som skulle driva verksamheten framåt, föra debatten och komma med nya initiativ. I dagsläget verkar det snarare att vara tvärt om. De ledamöter som verkar och verkat i Sällskapets projekt är nästan alla pensionärer.

Att enstaka sammanträden var dåligt besökta förekom också tidigare, men att det under en följd av sammanträden varit dålig uppslutning från ledamöternas sida, särskilt från de yngre, är en ny företeelse. Hur kan nu detta komma sig? Jag skall i det följande söka kommentera detta.

Före inval görs en mycket noggrann genomgång av styrelsen i vad mån de till inval föreslagna efter inval kommer att uppfylla de förväntningar, som man enligt stadgarna bör räkna med. Även Sällskapets röstberättigade ledamöter har vid inval av nya ledamöter möjligheter göra sina egna preferenser, även om en ändring av styrelsens förslag skulle kräva en ganska massiv lobbyverksamhet. Om man skall döma av de meritförteckningar, som görs av dem som lämnar invalsförslagen, är alla till inval föreslagna synnerligen skickliga personer, som i sin tjänst visat stor arbetskapacitet och initiativkraft och med glans löst många svåra arbetsuppgifter i tjänsten. Förslagsställarna uttalar också sin övertygelse, att de efter inval kommer att "aktivt verka för Sällskapets syfte" (stadgarna para 2), nämligen "att följa och aktivt verka för utvecklingen av sjökrigsvetenskapen och sjöväsendet i allmänhet" (stadgarna para 1). Så här har det väl i allmänhet stått i alla invalsförslag även förr i världen. Det man emellertid numera kan observera

är, att förslagsställarna i regel enbart refererar till kandidaternas prestationer och välförhållande i tjänsten. Att dessa skall vara förstklassiga är närmast en självklarhet för att kunna komma ifråga till inval. Att kandidaten förutom detta skall ha presterat något mera är i det närmaste lika självklart. Det vanligaste var förr att man hade publicerat sig åtminstone i Tidskrift i Sjöväsendet. Ännu bättre var naturligtvis att ha synts i större sammanhang i försvars- eller samhällsdebatten. De mera tekniskt lagda kunde också presentera förslag till förbättringar inom vapen- eller skeppsbyggnadstekniken. Sådana skribenter är numera sällsynta. Man behöver bara se på innehållet och omfattning av Sällskapets tidskrift. Den är numera ganska tunn och innehåller sällan några spontana bidrag från unga, arga kamrater. Inte nog med detta! När sedan de nyinvalda ledamöterna uppmanas att uppfylla sina skyldigheter enligt stadgarna (para 3), nämligen

- att aktivt och efter förmåga bidra till Sällskapets verksamhet,
- att snarast efter inval hålla inträdesanförande,
- att fullgöra erhållna uppdrag. (T ex göra årsberättelse.)

är beredvilligheten att göra detta inte särskilt påtaglig. Dessa personer, som i samband med inval beskrivits som så förträffliga och arbetsamma, visar sig nu kunna uppbåda de mest skiftande skäl för att "inte just nu" kunna utföra erhållna uppdrag. De som efter invalsföreläsningen tillfrågats, om de vore villiga att inträda i Kungl Örlogsmannasällskapet, och därvid svarat ja och troligen också känt sig hedrade, tycks nu ha glömt bort den första positiva känslan. Dessa personer ställer till bekymmer både för sekre-

teraren och för redaktören för Tidskrift i Sjöväsendet. För sekreteraren därför att han får svårt att få programmen för sammanträdena att gå ihop. För redaktören därför att materialet till tidskriften blir magert; ledamöternas inträdesanföranden och årsberättelser utgör grundmaterialet för tidskriften. Parentetiskt kan väl anföras, att så vitt jag vet, har endast tre personer avböjt inval i Sällskapet, varav en vid ett senare invalstillfälle accepterat inval. Två av avböjandena skedde under min tid som sekreterare.

Man kan nu fråga sig, varför det blivit på detta sätt? Flera skäl kan väl finnas. Jag försöker här att nämna några:

1. Kanske har den nyinvalde inte tagit de krav, som skulle komma att ställas på honom på allvar. Kanske har man inte ens läst stadgarna för att konstatera vad som krävs av en.

2. Har arbetssituationen i marinen förändrats så, att det inte längre finns tid eller kraft kvar för annat tänkande eller annat arbete, när den ordinarie arbetsdagen är slut?

3. Har det moderna samhället, där båda makarna förvärvsarbetar, gjort att det på fritiden endast finns tid för att sköta uppgifter i hemmet?

4. Har Kungl Örlogsmannasällskapet drabbats av den alltmer vanliga föreningströttheten? (Om man kollar närvaron i olika föreningar kan man finna att den ofta är ganska låg.)

Ett liknade problem för Sällskapet, som hör samman med de ovan beskrivna, är svårigheten för styrelsen att få fram ledamöter, som är villiga att ta på sig de två arbetstunga funktionärsposterna sekreterare och redaktör för Tidskrift i Sjöväsendet.

Styrelsen, i första hand ordföranden,

har uppmärksammat problemen, som jag här ovan beskrivit. Vid valsammanträdet i år deklarerade han, att han ville få igång åtgärder, som gör att Kungl Örlogsmannasällskapet lever upp till sin roll som Kunglig Akademi. Sällskapet har också till styrelsen adjungerat en ledamot, som skall ägna sig åt denna uppgift. Det bör alla Sällskapets ledamöter vara glada för.

Enligt kallelsen till decembersammanträdet skall uppgiften vara att granska Sällskapets arbetsformer. Man kan då fråga sig vilka arbetsformer en Kunglig akademi skall ha? Är det inte just att samlas, lyssna till någon kvalificerad föredragshållare och sedan kommentera och diskutera, vad denne framfört? Sällskapets arbetsformer kan om så behövs kompletteras med att en del ämnesområden förbereds i arbetsgrupper, för att sedan diskuteras i Sällskapet i sin helhet. Besök kan också ordnas för Sällskapets

ledamöter vid någon anläggning eller något förband i försvaret eller besök hos andra akademier eller besök vid vetenskapliga institutioner eller vid industrier. Allt det som jag här räknat upp har gjorts och görs alltfört inom Sällskapet. Decembersammanträdet är ett exempel på detta. För min del är jag tveksam till om arbetsformerna behöver ändras. Enligt min uppfattning är det i stället många av Sällskapets ledamöter, som behöver ändra sig!

Jag är stolt över att vara ledamot i en Kunglig Akademi, särskilt när den heter Kungl Örlogsmannasällskapet. Jag tror också att alla ledamöter har samma känsla. Alla bör därför vara beredda att bidra i det arbete som ordföranden vill sätta igång.

Det minsta man därvid kan göra är att delta i Kungl Örlogsmannasällskapets sammanträden!

ERNST NYMANS HERREKIPERING

Etablerad 1890

**Erbjuder allt i uniformer och
tillbehör för Marinen.**

John-Erik Jansson

Ronnebygatan 39, 371 33 Karlskrona Tfn. 0455-102 98

SÄTT REPRO TRYCK BIND

Böcker
Tidskrifter Reklam
Datablanketter

**Abrahamsons
tryckeri**

Box 6017, 371 06 Karlskrona
Tel. 0455-229 90

Civilekonom
PER-OLOF EKMAN

Civilekonom Per-Olof Ekman deltog som reservofficer i finska marinen i många befattningar under andra världskriget på ett flertal platser. Ekman, som tidigare medverkat i Tidskrift i Sjöväsendet, är en flitig marinskribent. Han har under 1980-talet gett ut fyra böcker.

För 50 år sedan: Final i Finska viken – Striden om Hogland 1944

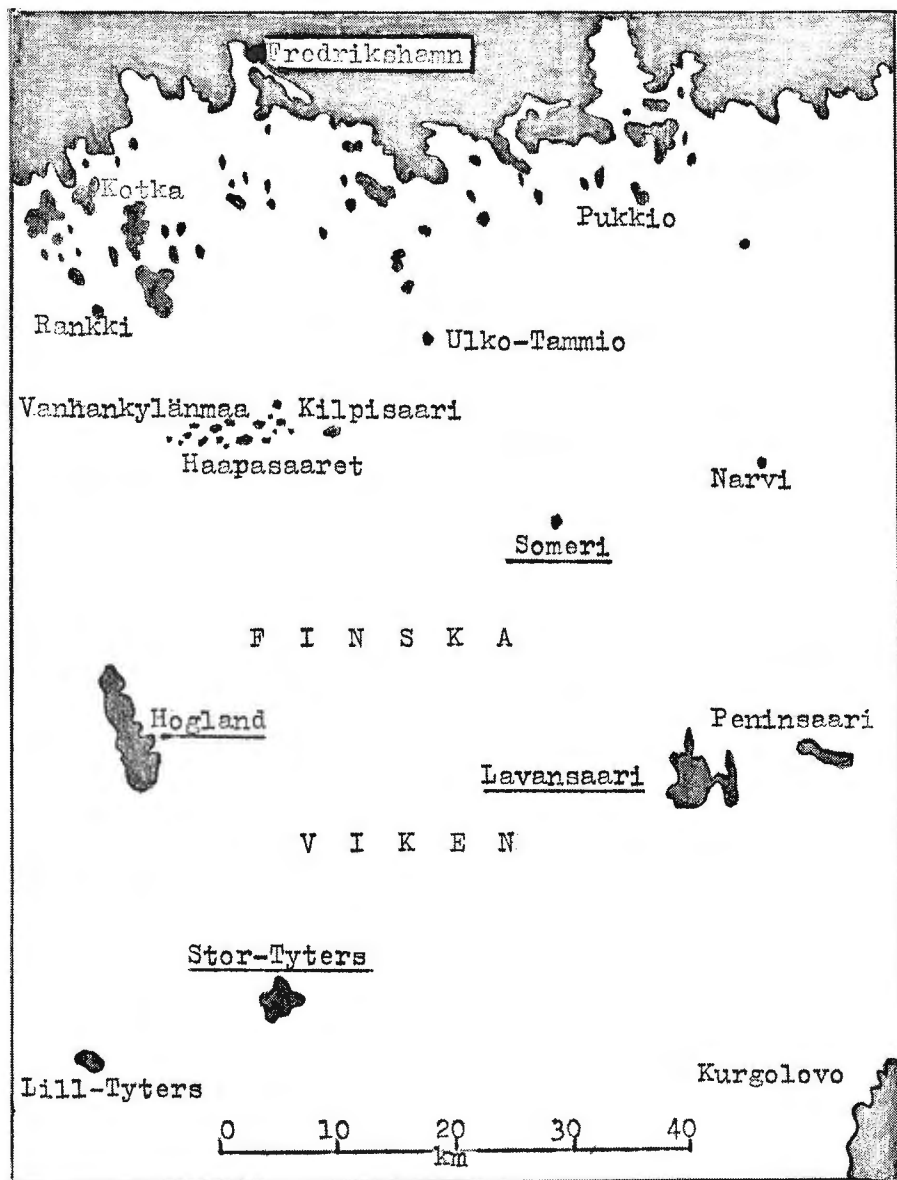
(Fristående fortsättning – se TiS nr 3/93 sid 135)

Ute i Finska viken i dess bredaste del (ca 60°N–27°O) på 55 km avstånd från dess södra strand och 43 km från hamnstaden Kotka på den norra reser den ansevärd ö Hogland (Suursaari) i ensamt majestät sin höga bergsrygg ur havet. Någon skärgård finns inte runt om, blott enstaka kobbar i öns omedelbara närhet. Närmaste grannar i SW är de 10 km avlägsna skären Viirit och den 17 km åt WSW belägna fyrplatsen Ruuskeri (Rödskär). Vid pass 19 km i SSO-riktning ligger den låga sandön Stor-Tyters och i S dess syster Lill-Tyters. Alla dessa öar tillhör idag Ryssland. Närmaste öar på finländskt område är Luppi 15 km åt NNO och Aspöarna (Haapasaaret) 25 km åt NO. Under kriget var avståndet till närmaste sovjetiska stödjepunkt Lavansaari 43 km.

Det strategiskt viktiga Hogland är långsträckt till formen och ligger i riktningen NNW–SSO. Totala längden är 11 km, bredden 2–3 km, arealen 33 km² och strandremsans längd 30 km. Ön domine-

ras av ett antal bergshöjder, av vilka de mest betydande i ordning från norr till söder är Pohjoiskorkia (106 m ö.h.), Mäkiinpäällys (118 m), Haukkavuori (142 m) och Lounatkorkia (158 m). Större delen utgöres av granitgrund, delvis täckt av flyttblock och ett tunt lager lösa jordarter. Västkusten är mestadels bergig, brantstupande och sommartid utsatt för de förhärskande västliga vindarna. Vid den östra stranden påträffar man däremot låglänta kustpartier med sandstränder. Detta är fallet vid den havsbukt, där byn Suurkylä och den enda skyddade hamnen ligger. Bergshöjderna är delvis tallbevuxna, terrängen mellan dem upp-tager barrskog och kärrmarker. Vegetationen, vid branternas fot är yppig. Bland furor och granar är flera arter lövträd insprängda. Öns fyra små insjöar är grundade (2–4 m) förutom den största Lou-natjärvi med 13 m djup.

Bosättningen var före kriget koncentrerad till två byar Suurkylä och Kiiskinkylä, bägge belägna på östkusten och för-

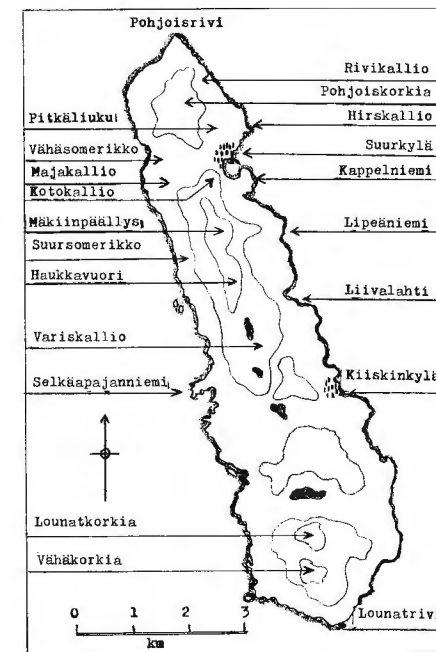
Hogland i Finska viken

bundna medels öns enda landsväg med varandra. Under kriget anlades dock nya leder för transport av kanoner och annan tung materiel. Det större Suurkylä ligger vid en halvmånformig av låga sandstränder bekransad och av en massiv vågbrytare skyddad inbuktning nära öns nordända. Kiiskinkylä 5 km härifrån söderut på öppen strand. Fyrrar både i nord- och sydändan samt en ledfyrr på vågbrytarudden vid Suurkylä tjänade sjöfarten.

Befolkningen – fiskare, skutskeppare, lotsar – som ännu 1920 utgjorde 900 personer, hade genom fortsatt utflyttning hösten 1939 nedgått till ca 700. Den var under krigsåren evakuerad till fastlandet och blev aldrig i tillfälle att återvända till sin hemö. På 1930-talet var det natursköna Hogland en populär semesterort, i synnerhet sedan Turistföreningen där 1937 uppfört en modern hotellrestaurant.

Inför det försämrade läget sensommaren 1944 stod det klart, att Finland borde lösgöra sig från kriget så snart det var möjligt. Sedan fronterna i juli stabiliserats och Mannerheim 4 augusti valts till president, ledde en över Stockholm 25 augusti riktad anhållan om fredsförhandlingar till resultat. Förutsättning för den vapenvila som 4 september kl. 07.00 skulle inträda var bl.a. att alla tyska styrkor på finländskt område senast vid midnatt 14 september måste lämna landet, vid hot om avvapning. Sedan villkoren uppfyllts reste en delegation till Moskva, där stilleståndsavtalet 19 september undertecknades. De diplomatiska förbindelserna med Tyskland hade redan brutits och de instanserna hade uppmanats resa hem inom utsatt tid.

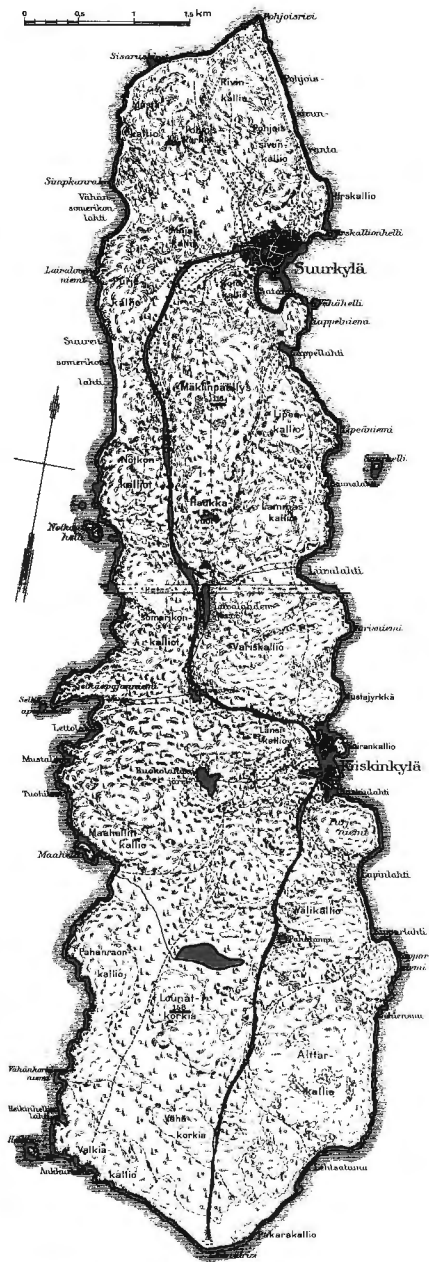
På högsta ort i Tyskland var man medveten om de fredstrevare Finland riktat till utlandet. I månader hade krigs-

Hogland – viktigare höjder, hamnar och stränder

ledningen misstänksamt följt med vapenbroderns agerande ävensom med läget i Finska viken. Den var i stort sett sommaren 1944 fortfarande i tysk hand och skulle förbli det, såframt Finland höll kvar på sin post. Försvarslinjen Kotka-Hogland-Stor-Tyters-Narvabukten med sina vidsträckta minspärrar, starka kustbatterier och många fartyg hindrade än så länge Sovjetflottan att bryta sig ut från sin tränga östliga del. Armégrupp Nord's norra flank höll allttjämt försvarslinjen vid Narva i sin hand.

För att emellertid möta den vid ett finländskt avhopp uppkomna kritiska situationen hade Hitler i god tid låtit utarbeta hemliga planer för en direkt aktion mot Finlands territorium i söder. Redan i

Hogland

februari gav hans OKW det marina OKM i uppdrag att planera riktlinjerna för en Operation "Tanne", ockupationen av Åland (Tanne West) och Hogland (Tanne Ost). Efter grundlig bearbetning inom olika befälsinstanser förelåg det strängt hemliga förslaget i början av april hos Seekriegsleitung. Det utökades sedermera med talrika från Överkommandot utgående direktiv. Det försämrade krigsläget tvang även till många förändringar och improvisationer.

Tyskarna försökte också verkställa vissa praktiska förberedelser på ort och ställe. Med hänvisning till en väntad fientlig offensiv till sjöss föreslog OKW 24 april hos det finländska Högkvarteret förläggandet av tyska örlogsfartyg till Åland – såsom man gjort hösten 1941 med "Baltenflotte". Fylld av onda aningar var man på finländskt håll först emot förslaget, men anvisade efter diverse förhandlingar slutligen 21 maj Aspö och Nötö i skärgården innanför Utö till ankarplats för dem. Redan samma månad kom nätläggare tillstådes för att anlägga "nätråg" och luftvärnsbatterier i land till fartygens skydd. Vägen därifrån till Åland var inte lång. Ett annat tyskt förslag att få flytta över trupper från Estland till Hogland bifölls däremot inte. På ön fanns sedan 1943 en pluton tysk radio- och radarpersonal. Det var nog. Finland svarade här allena för försvaret utan främmande hjälp.

Inför alla eventualiteter hade Armégrupp Nord redan i april till Männiku invid Tallinn begynt samla ett specialförband ca 2.000 man med täcknamnet "Skolbrigad Nord" för en snabbockupation av Hogland. Truppen höll täta stridsövningar vid kusten under medverkan av landsättningsfartyg. Beskrivningar, kartor och luftbilder över ön hade

anskaffats. Under sken att besiktiga den tyska signalstationen på Hogland besökte chefen överste Helmuth Mäder och sex officerare 29 april ön för att närmare bekanta sig med anfallsobjektet. Vapenbrodern på platsen försåg honom även beredvilligt med många värdefulla informationer. Det allvarliga läget på östfronten kullkastade likväl alla hans planer. Den sovjetiska offensiven tvang Armégrupp Nords befälhavare general Friessner hos OKW 5 juli anhålla om att få disponera över Lehrbrigade Nord, vilket beviljades. Samtidigt beslöt Hitler överföra planering, ledning och verkställandet av "Tanne" på marinens lott och frigav härigenom tilltänkta arméförband för andra uppdrag. Bristen på trupper under detta sista krigsår tvang OKW efterhand insätta ursprungligen för "Tanne" avsedda formationer på annat håll. Som ersättning för "Skolbrigaden" lösgjordes 13 juli en bataljon ca 600 man marininfanteri MAA 531 från Narvafronten och ställdes till Hogland-företagets förfogande. Dylka MAA-trupper (Marine Artillerie Abteilung) tjänade normalt som bemanning för kustbatterier och saknade egentlig infanteriutbildning. Men denna trupp hade med utmärkelse kämpat som fotfolk i främsta linjen.

Den sovjetiska storoffensiven och den finländska reträtten på Karelska näset i juni föranledde Hitler överväga verkställandet av Operation "Tanne". Som första åtgärd skickades viceamiral August Thieles 2.Kampfgruppe 18 juni från Gdynia till Aspö. Utan förvarning uppenbarade sig plötsligt tunga kryssarna Prinz Eugen och Lützow med uppvaktande jagare 20 juni i denna stödjepunkt. Ändamålet med visiten var att demonstrera, att Stor-Tyskland allttjämt behärskade

Östersjön och att Finland inte hade någon som helst anledning utträda ur kriget från dess sida. Avsikten var även att ge mera tyngd åt Ribbentrops överraskande Helsingforsbesök 22 juni. Dagen efter Rytis undertecknande av den begärda "pakten" försvann Prinz Eugen och 8 juli Lützow till Rigaviken, vars kuster de ryska pansarspetsarna stötte fram emot. När läget på de finländska fronterna samtidigt stabiliserades framsköt Hitler "Tanne" på obestämd tid. Men själva planen hölls allttjämt i kraft.

Tyskarna innehade goda informationer om allt som berörde Hogland. Allt sedan mars 1943 var löjtnant Wilhelm Müller med 26 man för betjäandet av Kriegsmarines spaningsradar och signalstation förlagda till ön. Förbindelseofficeren hade under denna tid gjort sig väl förtrogen med förhållandena där och sände sina överordnade utförliga rapporter beträffande öns topografi, garnisonens styrka, stödjepunkternas och kanonnernas placering, verkställda förflyttningar, disciplinära frågor m.m. Han utgicks flitigt med värdfolket på platsen. Enligt hans uppfattning kunde en fiende under den isfria perioden blott med största svårighet genomföra en landsättning, även med stöd av tungt skeppsartilleri och flyg. Ifall han lyckades få fotfäste på ön, beräknades de starkt befästa bergshöjderna utstå de häftigaste angrepp under ett halvårs tid. För landstigning i stor skala lämpade sig den östra stranden med sina inbuktningar bäst. Den södra delen var däremot helt olämplig. Vid gynnsamt väder kunde en del partier på Västkusten komma ifråga. Den förmånligaste platsen var den låglänta bukten vid Suurkylä och kuststräckan härifrån norrut samt Vähäso-merikko på öns motsatta sida. Som se-

kundär landningsplats kunde här Selkäpajanniemi nyttjas.

Under sin vistelse på Hogland hade Müller fått ett förmånligt intryck av finnarna som soldater. Han var övertygad om att vapenbrödrskapet med dem skulle bestå i alla väder. Befälhavaren skulle aldrig ge sina män order att öppna eld mot tyskarna, högst några salvor proforma i luften, varefter han skulle överlåta ön till tyskarna, ifall de plötsligt ställdes mot varandra, trodde förbindelseofficieren ännu ett dygn före D-dagen. Detta önsketänkande synes ha påverkat verkställandet av "Tanne Ost".

Nyheten om den finsk-ryska vapenvilan utlöste en livlig aktivitet inom OKW. Hitler gav omedelbart order om beredskap för "Tanne". Men då hela företaget även var förknippat med vittgående politiska konsekvenser beslöt han 4 september avstå från "Tanne West". Risken för allvarliga förvecklingar med Sverige, ett inställande av de för den egna rustningsindustrin så viktiga leveranserna av järnmalm, kullager m.m. samt svenska flottans uppträdande i Ålandshav torde ha påverkat Führerns beslut. Och "Tanne Ost" uppsköttes igen, men avskrevs inte. Överläggningarna mellan marinens och arméns staber inträdde i ett nytt skede och fortgick i ett allt rastlösare tempo. Ingen tycktes numera förfoga över trupper i tillräcklig mängd. Men ett besittningstagande av Hogland höll Seekriegsleitung alltför för nödvändigt. Den hindrade fienden tillträdet till Östersjön, den viktiga transportvägen och övningsområdet för ubåtsvapnet, betonade man.

En oväntad rapport, att den finländska garnisonen möjligen redan 12 september kommer att lämna Hogland jämte en annan om sovjetiska flottrörelser västvärt satte åter fart på högsta ort.

Dessa informationer föranledde Hitler 11 september beordra verkställandet av "Tanne Ost" utan dröjsmål. I enlighet med fastställdes OKW 13 september dagen D till 15 september kl. 02.00. De ansvariga fick nu bråttom att samla ihop båtar och folk för företaget. Hogland måste besättas innan ryssarna hann göra det.

Efter vapenstilleståndet förlöpte tyskarnas avresa från södra Finland utan allvarligare mellanfall. Den 14 september befann sig tyska flottenheter bara i Helsingfors och Kotkavattnen. Eskorterad av M-båtar avgick amiral Böhmers flaggskepp F 3 inom utsatt tid kl. 15.30 från Södra hamnen i huvudstaden. Vid passerandet av Porkala överlämnade amiralen en till den finländska marinledningen riktad skrivelse, i vilken med beklagande konstaterades, att politikernas beslut omintetgjort allt fortsatt samarbete. Vidare tillkännagavs, att Kotkavattnen denna dag kl. 18.00 minerats. Åtgärden försäkrades inte vara riktad mot Finland, utan enbart ett ryskt framträngande västvärt. Med denna Operation "Schnellschluss", utförd av 5 motorfärjor S Kirkanmaa och W Aspöarna (140 minor) samt 4 S-båtar invid Kotka och Västra Svensksund (16 minor) ville tyskarna emellertid nog blockera utfarterna från Kotka till Hogland för att underlätta "Tanne Ost". Samma kväll visste Sjöstridskrafternas stab i Helsingfors berätta sina underlydande enheter: "– Tyskarna minerar utanför Kotka och farlederna till Aspöarna. Åtgärden är ovänlig men föranleder inte öppnande av eld."

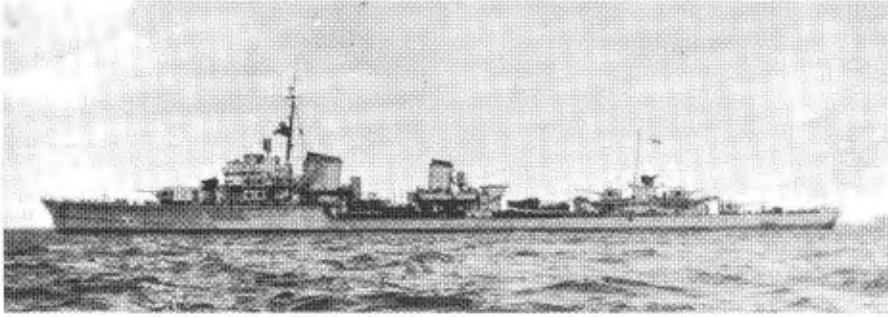
Angreppsplanen mot Hogland vilade på det optimistiska, men tvivelaktiga antagandet, att vapenbrodern skulle ge upp ön utan strid eller högst göra symboliskt motstånd genom att avlossa några salvor

i luften. Genom att taga Hogland i besittning trodde man sig sätta en stoppregel för fiendens frammarsch, trots det oestriddliga faktum, att ön snart bokstavligen skulle bli hängande i luften utan stöd. Landfästet i norr existerade inte mera efter Finlands avhopp. Genom skärgårdens farleder stod vägen öppen för ryssarna förbi minspärrarna. På den estniska sidan var de beredda till förnyad offensiv. En utrymning av Estland stod säkerligen för dörren. Så skulle Kriegsmarine förlora sina sista stöddepunkter i Finska viken och inte längre kunna hålla sjöfronten där. Samtidigt bortföll möjligheten att sjövägen försörja det isolerade Hogland. En omständighet, som SKL inte än tycktes räkna med. Amiral Burchardis varnande rapport från Tallinn om det verkliga oroväckande läget häruppe och det fullkomligt meningslösa i att numera besätta Hogland vann inte heller gehör inom Führerhauptquartier, som tjurigt vidhöll sitt beslut. Och Seekriegsleitung såg från sin snäva horisont därhemma i Berlin läget i en helt annorlunda verklighetsfrämmande belysning än den lokala befälhavaren. Trots hans väl grundade gentemot "Tanne Ost" allvarligt uttalade betänkligheter startade detta ur militär, politisk och psykologisk synvinkel överflödiga, huvudlösa och förlustrika företag på kvällen 14 september.

I Estlands hamnar fanns fartyg av alla slag att tillgå i riklig mängd. Men själva anfallsstyrkan och den tilltänkta garnisonen för Hogland hade varit svår att få ihop. Kronisk brist på folk rådde. Marinen sade sig förfoga över få och bristfälligt utbildade krafter, Armégrupp Nord åter förklarade att den inte hade några som helst trupper att undvara. Men SKL vidhöll att armén måste delta på något

sätt och efter segslitna förhandlingar ställde den slutligen delar av 23.D till förfogande. Denna redan i Lettland förblödda division hade 9–11 september överförts till Ösel och måste nu avstå från ett regemente IR 68, en sektion fältartilleri och smärre styrkor, vilka ett par veckor senare saknades under den förtvivlade kampen om de baltiska öarna. Flottan bidrog med en bataljon marinsoldater MAA 531, luftvärns-, signal- m.fl. enheter. Ett par SS-grupper och annat hopprafsat folk var också med. På Hogland skulle inalles 2.300 man sättas i land, ett tusental möjligen något senare.

På kvällen 14 september avgick efterhand från Tallinn ett 20-tal transport- och artillerifärjor ur 13. och 24.L.Fl. resp. 7.AT.Fl., sex M-båtar ur 3.MS.Fl., ett 10-tal R-båtar ur 1.R.Fl. och ett par bogserare med de för Hogland avsedda trupperna jämte utrustning och förråd ombord: resterna av Füs.Rgt.68 (650 man), fältartillerisektionen III/Art.Rgt 23, ett pionjärkompani 1/ Pi.Btl.23, 380 man ur MAA 531, Stormbåtskompanierna 902 och 903 (300 man) med 40 stormbåtar, 200 luftvärnsmän och 50 signalister. Från Stor-Tyters startade två motorfärjor med ett batteri 88 mm lv.kanoner ur Marin Lv. Avd.239 och 200 marinsoldater ombord med kurs på Hogland. Av den som täckstyrka avsedda 6.Z.Fl. var blott Z 25 klar till omedelbar aktion. Tillsammans med torpedbåten T 23 gick jagaren till sjöss för att från vattnen W Hogland vid behov ge operationen artilleriunderstöd. Flottiljens Z 28, Z 36 och T 28 följde. Ute befann sig även andra tyska krigsfartyg denna kväll, vid Finska vikens mynning Prinz Eugen och söder om Åland torpedbåtarna T 13, T 18 och T 20 ur 3.T.Fl. De skulle knappast behöva ingripa. Flygun- derstöd av det fordom så mäktiga Luft-

Tyska jagaren Z 25 till sjöss W Hogland 15 september 1944.

waffe hade utlovats i form av 12 jaktplan och två grupper bombare, men deras insats var tvivel underkastad. I Tallinns hamn lastade Moltkefels och fem färjor artilleripjäser, ammunition, fordon, olika förråd och 800 man personal, varav 200 man ur MAA 531 för Hoglands blivande garnison. För "Tanne Ost" hade sålunda hopsamlats över 3.000 man i alla fall. Officiellt ledde befälhavande amiralen Theodor Burchardi operationen, till sjöss chefen för 6.Z.Fl.kommodor Friedrich Kothe och till lands på Hogland kommodor Karl Mecke. Denne hade skyndsamt 12 september anlänt från Swinemünde sjövägen och hade inte helt hunnit sätta sig in i situationen eller ens bekanta sig med sina underlydande chefer ur de olika vapenslagens enheter. För överfarten till Hogland hade han inskeppat sig på 3.MS.Fl.s chefsfartyg M 15. Flottiljchefen Emil Kieffer hade anförtrotts det delikata uppdraget att en timme före landstigningen gå iland vid Suurkylä för att med den finländska befälhavaren underhandla om öns överlåtelse. Ifall han misslyckades däri skulle ockupationen genomföras med våld.

De yttre betingelserna var goda. Vädret var gynnsamt, natten lugn och mörk,

temperaturen + 12°C. Mot morgonen blåste en lätt bris upp från NW, men sjögången var så obetydlig, att landning utan svårighet kunde ske även efter strandklipporna och inte blott på de långa sandstränderna. Gryningen inträffade kl.05–06 och kvällsskymningen kl.19–20.

Efter en sex timmars ostörd färd inträffade armadan vid Hogland före midnatt och lade sig att vänta utanför den norra udden och den östra stranden. Den upptäcktes rätt snart från land och väckte onda aningar. Tre R-båtar med ett 40-tal marinsoldater ombord lade ut med kurs på Suurkylä. I den främsta R 249 befann sig Mecke och underhandlaren Kieffer.

Försvaret av Hogland var anförtrott Kustartilleriregementet 12 (RTR 12) hörande till Östra Finska vikens Kustbrigad. Regementskommendör och befälhavare på ön var den energiske och krigserfarne överstelöjtnant Martti Miettinen. Då Hogland skulle avträdas till Sovjetunionen inom kort hade tre tunga 152 mm batterier, över hälften av de tunga infanterivapnen, ammunition materiel, inklusive samtliga strålkastare, evakuerats till fastlandet. På plats 14 sep-

tember fanns sålunda endast 2 st.122 mm och 2 st.75 mm fältkanoner, 2 st.75 mm och 12 st.47 mm kustpjäser, 8 st.75 mm, 4 st.40 mm och 12 st. 20 mm lv.kanoner, 9 st.120 mm granatkastare samt 24 st. maskingevär. Vid tyskarnas landstigning höll en del av materielen på att omdisponeras och kunde inte nyttjas till sin fulla kapacitet. Också manskapsstyrkan – varav hälften svenskspråkiga – hade reducerats till 1.712 man (75 off, 314 uoff och 1.323 meniga). Fördelningen per försvarssavsnitt var:

Regementets I/12 (kapten Väinö Arponen) bemannade Nordavsnittet, vars styrka var 18+57+265 (340). Pjäsfördelningen: Rivikallio 2/75 mm, Pohjoiskorkia 3/120 mm grk, Majakallio 4/75 mm lv. och Kotokallio 4/40 mm lv. Dessa luftvärnsbatterier och granatkastarna kunde inriktas mot hamnområdet invid Suurkylä och behärskade detsamma. I strandförsvaret var ett kompani: 10.TK.

Bergs- resp. Mellanavsnitten i öns mellersta del försvarade II/12 (major Åke Sokajärvi). Styrkan omfattade 21+79+375 resp.19+98+362 (475+479). Öns största kaliber 2/122 mm fanns här på Mäkiinpäällys jämte 3/122 mm grk. På Selkäapajanniemi udde stod ett 4/75 mm lv.batteri. Av kustjägare fanns 7.TK och 8.TK inom dessa avsnitt, ävensom huvuddelen av Kustbataljonen RP 7 (295) och regementets Stabskompani (184) inom Mellanavsnittet. RTR 12:s kommandokorsu var insprängd i Haukkavuori-massivet.

För Sydavsnittet svarade III/12 (major Jukka Soini), vars numerär var 17+80+321 (418). Eldstyrkan här representerade 2/75 mm fältkanoner. Av infanteriet var 3/RP 7 förlagd hit som reserv. Såsom reservstyrka fungerade f.ö det från Someri nyanlända 9.TK, Skol-

kompaniet, två pionjärplutoner samt från Stabskompaniet hopsamlad personal. Skolkompaniet omfattade 10% av öns samtliga truppförband, vilka två månader åt gången sammanfördes för stridsutbildning för att vidmakthålla effektiviteten. Reservens numerär var 20+107+450 (577) eller inte mindre än 1/3 av hela garnisonen.

Bortforslandet av 152 mm-batterierna gav de anfallande fartygen långt större eldkraft än den försvaret ägde. M-båtarna och artillerifärjorna förfogade över 20-talet 105 mm kanoner, andra fartyg lika många 88 resp. 75 mm samt ett 100-tal lätta pjäser, vilka alla här gav eld från kort distans. Eldunderstöd från jagarnas 8/150 mm, 5/127 mm och 8/105 mm fick vid behov rekvireras och i bakgrunden bidade Prinz Eugen med sina 8/203 mm kanoner. Finnarna ägde dock fördelen av på bergshöjderna delvis insprängda, välskyddade ställningar. Terrängen gynade också försvaret. Och det var på sin vakt 14 september. Sedan radorapport om de tyska mineringarna utanför Kotka och ilastning av invasionsfarkoster i Tallinn ingått, satte Miettinen i samförstånd med brigadstaben i Fredrikshamn kl. 07.00 sitt folk i beredskap. Han anade att destinationen var Hogland och var fast besluten att efterkomma stabens order att försvara Hogland mot varje angripare.

Marinstaben i Tallinn hade på e.m per radio meddelat, att den låter avhämta löjtnant Müller och hans män 15 september kl. 02.00 Då tidsfristen utgick redan 14 september kl. 24.00 informerade Miettinen tyskarna, att deras personal måste lämna Hogland i så god tid att den vid fristens utgång befann sig utanför tremilsgränsen. Bekräftelse härpå erhöll han kl. 16.00 och kl. 22.00 ett andra radiogram från kommandörkapten Kieffer,

De tyska M-båtarnas artilleri förmådde inte nedkämpa det finska kustförsvaret.

att denne anländer i tid för att avhämta de sina och för att taga farväl.

När de utlovade båtarna inte avhördes beslöt Miettinen låta transportera tyskarna före midnatt från Suurkylä till Stor-Tyters med de för ändamålet tillkallade VMV 10 och VMV 14. Medan båtarna kl. 23.45 beredde sig att ta ombord dem, förnams ljussignaler och motorbuller från sjösidan varefter R249 körde in i hamnen och lade trots förbud till vid den belysta vågbrytaren. Ombord befann sig Kieffer, som bad om ett samtal med Miettinen. Klockan var redan 00.15. Två R-båtar till anlande. På alla tre var marinsoldater gömda under däck. Förhandlingarna möttes på tumanhand i hamnkontoret i närheten. Sedan Miettinen upplyst sin gäst om att denne inte var välkommen emedan 15 september redan inbrutt, svarade Kieffe att han kommit på uppdrag av amiral Burchardi med förslag om öns överlämnande. Detta avvisade Miettinen på det bestämdaste. Budbäraren värdjade då till det långvariga samarbetet, vapenbrödrskapet och befälhavarens förmodade tyska sympatier och fö-

reslog ett symboliskt proforma-motstånd. Denne kunde sedan gå in på en ärofull kapitulation inför övermakten. Men Miettinen svar var åter ett blankt nej. Kieffers anhållan om 15 minuters tidsfrist att per radio inrapportera den negativa utgången av köpsläendet beviljade han emellertid. Denna frist utnyttjade han själv till att skyndsamt uppsöka sin kommandoplats på Haukkavuori för att kontakta sina över- och underordnade. Brigadstaben bekräftade ordern att till varje pris kvarhålla Hogland i sin ägo. Strid syntes oundviklig.

Kommen till slutsatsen att "Tanne Ost" måste genomföras med våld lät kommodor Mecke över ukw-nätet ge sina enheter order att påbörja landsättningen omedelbart, med tillägget att man måste räkna med allvarligt finsk motstånd. Med stöttruppen skyndade han iland mot hamnkontoret för att infånga Miettinen, men kom för sent. R-båtarna lade ut för att ge plats åt färjorna som efterhand angjorde vågbrytaren eller körde upp på sandstränderna för att avlämna sin last. Samtidigt blossade striden

mellan strandförsvaret och fartygen utanför nordändan upp. En intensiv duell mellan batterierna på bergsklackarna AF- och M-båtarna utspann sig i mörkret. De förra hävde sig genomgående väl, medan fartygen led skador. Tre M-båtar träffades och fattade eld, resten fortsatte eldgivningen. Två fullträffar från dem satte den enda aktionsklara 122 mm-kanonerna på Mäkiinpäällys ur spel för resten av kampen. De andra ställningarna var bättre skyddade och klarade sig undan med småskador. Trots överlägsenhet i eldkraft visade det sig efter någon timmes skottlossning, att tyskarna inte förmådde nedkämpa batterierna från sjösidan utan tvärtom svårligen uthärdade deras eld.

Landsättningens tyngdpunkt låg i den skyddade bukten vid Suurkylä. Här sjönk ett par färjor redan på djupt vatten, andra sedan de nått strandremsan. Från sina skyddade ställningar belade batteriet på Kotokallio och granatkastarna på Pohjiskorkia och Mäkiinpäällys hamnområdet med välriktad eld vars verkan var förödande. Tre färjor sänktes med hela sin last, varvid ett fältbatteri och annan tung utrustning gick förlorad. Endast två fältkanoner lossades från en färja upp på sandstranden, där de blev liggande. En med ammunition lastad sådan F822 exploderade. Men VMV 10 och VMV 14 råkade i en fälla, övergavs och sjönk halvt utbrända invid vågbrytaren. Granaterna skördade många offer i den oskyddade invasionsstyrkans led. Enär stockning snart uppstod, angjorde några färjor land på ömse sidor om bukten vid Hirskallio och Kappelniemi och tömde sitt innehåll där. Stormbåtar körde iland stöttrupper att bilda brohuvuden. Försöket att nå fotfäste på den västra stranden vid Vähäsomerikko och Selkäapajannie-

mi avvärjdes emellertid. Trots förluster i farkoster och manskap genomfördes landsättningen ändå i det stora hela. På morgonen befann sig drygt 1.400 man på Hogland. Men de måste ordnas upp innan framryckningen strålformigt kunde börja inåt land. Finnarna tvangs tillbaka, men satte sedan hårt mot hårt. Endast det irriterande 40 mm Bofors-batteriet högt ovan hamnen på Kotokallio stormade tyskarna.

Från sin kommandoplats lät Mecke över den starkt försenade radiostationen rapportera läget till staben i Tallinn. Av hans män hade större delen kommit iland, besatt Suurkylä och höll ett 3 km långt brohuvud intill besatt. Men områdets djup mätte på det bredaste stället drygt 1 km. En fortsatt framryckning bedömde han erfordra stöd av artilleri som han inte förfogade över. Staben ombads sätta in jagarna och Prinz Eugen samt bombplan mot de av honom angivna målen i terrängen. Av någon orsak gick radiosignalerna inte fram. Trots repetering kvitterade Tallinn dem inte, utan bad i sin tur med jämna mellanrum Mecke om omedelbar lägesrapport. Förbindelsen till staben fungerade inte, men väl utåt i motsatt riktning. Bergshöjderna invid Suurkylä stod möjligen i vägen för signalerna västerut. De enda informationerna staben ägde härstammade från M-båtarna utanför. Men Kieffer på M15 hade inte någon klar uppfattning om det verkliga läget, blott att kampen till lands rasade, att drygt 2/3 av trupperna landsatta, att några färjor sjunkit och att hans egna båtar inte kunde hävda sig mot landbatterier. Fartygen hade under småtimmarna till råga på allt utsatts för en oväntad torpedattack från rakt motsatt håll. En förnyad sådan var att vänta och kanske även flynggrepp så snart det ljusna-

Motortorpedbåt av Taisto-typ

de. Kieffers flottilj och färjorna beredde sig därför för ett återtag. Att landsätta de hundrade männen ombord var nog inte mera möjligt. Vad hade då inträffat till sjöss utanför vid fyratiden?

Efter tyskarnas avfärd från Kotka för-lades 1.MTB-Flottiljen hit för att vara tillhands vid eventuella incidenter med den forna vapenbrodern. Väntan blev inte lång. Efter midnatt 14 september fick Flottstaben rapport om att han höll på att invadera Hogland. Den gav kl. 01.25 MTB-Avdelningen i uppdrag att omedelbart angripa invasionsflottan. Närmast till låg 1.Flottiljen med tre Taisto- och tre Viima-båtar i ständig beredskap. Viima-gruppens besättning logerade emellertid i en skola långt från hamnen och flottiljchefen Jouko Pirhonen önskade invänta dem innan han gav sig iväg. Men vid avfärden kl. 02.00 försenades de ex-ryska "plåtidosorna", då V 1:s kalla motorer inte startade. Taisto-gruppen lade då ut med sakta fart inväntande kamraterna. Emedan de fortfarande dröjde, satte T 3, T 5 och T 6 slutligen kl.

02.37 full fart för att hinna fram före gryningen. Från det fjärran Hogland hördes livlig artillerield. Utanför nordändan låg välbekanta M-båtar och MFP-pontonerna och närmare land talrika småbåtar. De underhöll eld mot land, dit uppmärksamheten syntes riktad och observerade inte vad som höll på att ske bakom deras rygg. Målen låg spridda över ett vidsträckt område varför Pirhonen kl. 03.19 signalerade enskild attack. Hans båtar rusade fram i spridd ordning med 40 knops fart.

Inom skotthåll avfytrade T 5 (Toimi Ovaskainen) kl. 03.28 båda mot den längst i väst liggande M-båten, som efter detonationer försvann ur sikte. Därpå girade T 5 till kontrakurs och avlägsnade sig i NW-riktning. Offret var dock inte M-båten, utan två mindre: bogseraren Pernau, som förtöjt vid den skadade minröjaren R 29 för assistans. Ledaren T 3 närmade sig med långsam marschfart nästa M-båt. Norrom denna låg två R-båtar, som stilla passerades på 200 m avstånd. Den ena fattade misstankar och kom närmare. T 3

(Lars Karma) startade då huvudmotorerna och ilade mot M-båten som helt överrumplades. Från 500 m avfytrade Karma kl.03.34 sina torpeder, girade dikt babord och spydde ut dimma. Tyskarna vände för sent sitt artilleri mot angriparen och sköt grovt förbi. Över dimridån iakttoogs en explosion. Samtidigt kom T 6 (Aarre Vuorensaari) rusande in från NO, lösgjorde sin ena torped från 800 m mot en tredje intet ont anande M-båt. Den andra katapulten läste sig och torpeden blev hängande kvar. Vid styrbordsgiren passerade T 6 igenom den av kamratern lagda dimman och såg blott explosionsmolnet bakom ridån. Vuorensaari försökte sig ännu på en färja, men torpeden gick inte att rubba. Inför annalkande R-båtar avlägsnade sig T 6 mot NW och kontaktade ledaren. Vid fyratiden var alla tre båtarna åter samlade och återvändande till Kotka på morgonen.

Efter att förgäves ha försökt starta V 1:s motorer gick gruppchefen Ilmari Leh-tonen ombord på V 2 och bemödade sig att tillsammans med V 3 hinna ifatt T-båtarna. I mörkret förlorade de med högsta fart framdrivna båtarna kontakten med varandra. Viima 3 (Johan Norrmén) kom först fram till Hogland. Vid nordspetsen begynte han kl.03.50 följa dess östsida sydvart när en stillaliggande M-båt dök upp ur dunklet. Från 800 m avstånd avfytrade Norrmén en torped mot den. Den träffade midskepps i samma ögonblick som M-båten satte sig i rörelse och öppnade eld. Två R-båtar blandade sig i leken och besköt den retirerande V 3, som välbehållen återvändande till Kotka på morgonen. V 2 (Aulis Laitinen) anropade utan resultat kollegan i mörkret, förlorade dyrbar tid och inträffade först i dagningen vid Hogland. Med den höga och mörka stranden som fond

anföll V 2 de NO öns nordända liggande två M-båtarna. Men nu var tyskarna på sin vakt. Ur strandskuggan dök en R-båt upp livligt skjutande. Från 1.400 m håll måste V 2 kl.04.30 avfyra sina torpeder. M-båtarna varseblev faran i tid och vände undan. Följd av deras eld löpte angriparen undan med sick-sack-kurs spridande ut skyddande dimma. Men han undgick inte att träffas. Vid återkomsten till Kotka gapade fyra hål efter småkalibriga träffar i det bukiga aluminiumskrovet och en man var sårad av splinter.

Torpedbåtarnas attack mot de över-raskade vapenbröderna var inte fullt så resultatrikt som av det föregående kunde utläsas. De gamla ex-ryska torpederna m/1912 innehöll blott 125 kg laddning, vilket inte synes ha varit tillräckligt att sänka en 800 tons Minensuchboot. Cheferna, löjtnanterna Bremer, Berger och Grau på M 15, M 19 och M 30 rapporterade endast diverse skador ombord och båtarna bragtes hem för reparation, M 15 med ett gapande hål i förskeppet, där torpeden passerat igenom skrovet. Någon av torpederna rände väl också iland och detonerade mot klipporna. Men attacken och den ljusnande morgonen föranledde de tyska fartygen lämna sina positioner. Kamraterna i land berövades så sitt eldunderstöd och möjlighet till reträtt.

Med bristfälliga och ofördelaktiga informationer på hand och utan direkt radioförbindelse med Hogland kom amiral Burchardi till slutsatsen, att det måste stå rätt illa till med landsmännen där. Efter fåfänga försök att få svar från Mecke gav han slutligen alla fartygen order att återvända. De 1.400 på Hogland lämnades åt sitt öde. I den tidiga morgonen avlägsnade sig båtarna småningom åt SW. De sista färjorna från land anfölls kl. 06.45 av 36 sovjetiska plan, som sänkte en av dem.

Den svårt skadade M 15 efter Hogland-striden 15 september 1944.

Bombattacken upprepades en timme senare med 34 plan. Ett 20-tal Il 2-plan attackerade kl.10.40 Hirskallio och något senare Suurkylä och hamnen sänkande båtarna här för andra gången. Någon annan insats gjorde ryssarna inte. Tyskarnas flygverksamhet inskränkte sig till korta visiter av ett par störtbombare och tre jaktplan ovanför stridsterrängen mitt på dagen. Några finska plan syntes överhuvudtaget inte till.

Berövade sitt stöd från sjöss förmådde tyskarna inte uträtta mycket. Överstelöjtnant Miettinen behöll initiativet och på eftermiddagen gick hans trupper till motanfall. Efter hårda strider styckades brohuvudet i fyra separata delar, som trängdes mot havet. Läget blev snart hopplöst för de inringade. På olika håll sökte man inleda underhandlingar om eld upphör. Miettinen fordrade kapitulation utan villkor. Innan den slutliga stöten hann sättas

in, kom Mecke över till den finska sidan kl.17.30 och sade sig villig att sträcka vapen. Hans anhållan om fritt avtåg för de sina med två strandade färjor avslag Miettinen. Intill sena kvällen försökte de besegrade fördröja avvapnandet och hopsamlandet på vägen mellan Suurkylä och Kiiskinkylä. De avväpnades antal var 1.231, av vilka 175 sårade. I land påträffades 155 stupade, som begrovs i en massgrav. Ombord på krigsfartygen dödades eller drunknade ett icke känt antal. I skydd av mörkret lyckades 6 officerare och 39 man rymma med åtta stormbåtar till Stor-Tyters. Bland dem förbandscheferna Hans Hossfeld (MAA 531) och Theodor Sonnemann (7.AT.Fl.). Enstaka rymlingar lyckades fly längs andra vägar med stormbåtar, av vilka en del infångades av finska mtb eller sköts i sank av Il 2-plan ute på havet.

Fångarna fördes 18 september med

två kustångare till Kuorsalo och därifrån till fånglägret i Vääksy. En månad senare skickades de i godsvagnar till läger i Sovjetunionen, där större delen sedermera omkom. Ett fåtal undgick detta öde därförinnan. Efter långvariga strapatser lyckades de, ofta med bistånd av civilbefolkningen, ta sig över till Sverige och Nordnorge. Andra infångades på nytt. En av dem var Karl Mecke, som efter två veckors flykt genom södra Finland 20 oktober ertappades av polisen i Åbo hamn, när han skulle gå ombord på turbåten till Stockholm.

Finnarna förlorade 37 man i stupade (4+9+24), 69 sårade (3+14+52) varjämte 8 rapporterades saknade. Patrullbåtarna VMV 10 och VMV 14 samt två bogserare förstördes vid kaj. En del vapen blev obrukbara, ammunitions- och annan förråd gick förlorade. Andra vapen och materiel hann inte evakueras undan innan öns framtida ägare anlände till platsen och lade beslag på dem.

De tyska fartygsförlusterna var kända. Bogserbåten Pernau och minröjaren R 29 sänktes av mtb T 5, färjorna F 175, F 499, F 822, F 868 och slupen B 31 av kustartilleriet. Minsveparna M 15, M 19, M 30, R 69, R 76, R 145 och bogseraren Polyp erhöi delvis svåra skador, men bärgades hem. Som krigsbyte togs de strandade B 35 och F 177 och ett tiotal stormbåtar. De förstnämnda införlivades sedermera med Finlands flotta under namnen Lonna och Seili. Bland bytet fanns två 88 mm lv.batterier, två lätta fältkanoner, fyra 75 mm pv. kanoner, två granatkastare, tre 20 mm lv.pjäser, hundratals handvapen, ammunition, diverse utrustning, proviant m.m.

De "Tanne Ost" avskärmande 6. Jagarflottiljen kryssade hela dagen av och an i väster inväntande order om eldun-

derstöd. Längre västerut låg Prinz Eugen avvaktande. Men radion förhöll sig stum. Först mot kvällen gnistade MNO Reval ut en anhållan om stöd. Inte vid Hogland, men väl vid Utö, där nätläggaren VIII (Eggeroe) förvägrats fri passage till öppet vatten. I gryningen uppenbarade sig Prinz Eugen och jagarna på platsen. Hållande sig utom skotthåll för Utö-batteriets 152 mm kanoner hotade kryssaren öppna eld ifall tyskarna inte gavs fri lejd. En onödig duell mellan fortet och Prinsen undveks genom att fartyget tilläts passera ut.

Utän slutlig kännedom om läget på Hogland sände marinstaben på kvällen 15 september kaptenlöjtnant Hermann Holzapfel med fem mtb ur S.S.Fl.ut på en färd runt ön. Stormbåtar, ammunition och proviant för landsmännen medfördes. I nattmörkret passerade båtarna klippstränderna med sakta fart förgäves spanande efter livstecken från dem. Anropen med blinklampa förblev obesvarade, allt var tyst och stilla. De onda aningarna att allt inte stod rätt till på tysk sida tycktes bli besannade. Ett dygn senare fick man bekräftelse på den snöpliga utgången, när de till Stor-Tyters flydda män hämtades. Finnarna observerade nog båtarna, men öppnade inte eld mot dem. De tog inte heller notis om två ryska MO-båtars ljussignaler utanför den östra stranden. Lavansaari radiostation frågade Kotka två gånger huruvida finnarna på Hogland önskade hjälp. Miettinen avslag erbjudandet.

Över en alltjämt bestående trådförbindelse till Finland önskade staben ordna ett sista sammanträffande för att få till stånd en utväxling av sårade fångar, i detta fall utlämnandet av de tyska, då inga finska fanns på den sidan. General Valves svar uppfattade man som ett till-

Efter striden om Hogland – En strandad tysk motorfärja MFP (177).

mötesgående. Natten 18–19 september ångade lasarettsfartyget Oberhausen ut till en avtalad mötesplats. Men något finländskt fartyg uppenbarade sig inte på platsen. Fristen för umgänget mellan vapenbröderna hade onekligen redan utgått. Efter fåfång väntan återvände Oberhausen till Tallinn.

Sedan avtalet med Sovjetunionen trätt i kraft 19 september beordrades Miittinen samma dag fortsätta evakueringen av det avträdde Hogland. Medan den pågick anlände ett första sovjetiskt flottförband på 26 enheter 23 september till platsen och landsatte 500 man av sin nya garnison. Efter långslitna förhandlingar mellan Miittinen och överste Sjrakov jämte deras stabsofficerare, talrika möten, där ryssarna uppträdde övermodigt och fordrande överlag, uppmanades finnarna inom loppet av 28 september kl. 18.00 definitivt lämna Hogland. Miittinen och hans 8 medarbetare avreste 1 oktober efter undertecknandet av överlåtelsehandlingarna till Fredriks-

hamn. Utan att avlossa ett skott hade Sovjet tagit i besittning en välutbyggd stödjepunkt i Finska vikens mitt. Grannskäret Someri överläts 23 september, resten hade ryssarna besatt tidigare.

Hitlers och OKW:s ”Tanne Ost” var militärt, politiskt och psykologiskt sett ett stort fiasko. Det allmänna krigsläget kring Finska viken gjorde ockupationen av denna öposition totalt överflödig. Tyskarnas förhoppning, att i en politiskt ömtålig situation förleda försvaret till ohörksamhet mot landets högsta ledning, med eventuell disciplinlöshet och oordning även annorstädes i Finland, visade sig vara en grov felspekulation. Angreppsplanen vilade på det oriktiga antagandet, att finnarna kommer att överlåta ön utan strid eller högst göra symboliskt motstånd. Den finländske soldaten försvarade ett stycke fosterland, som utlovats till främmande makt. Men han tvekade inte att göra sin plikt i en svår situation, där tidigare vapenbröder helt oväntat måste bemötas som fiender.

Samtidigt som kampen om Hogland pågick förberedde tyskarna utrymningen av det isolerade Estland. Stor-Tyters övergavs 18 september sedan anläggningarna demolerats. Inför den längs kustvägen mot Tallinn avancerande sovjetiska 8.Armén lämnade en stor transportflotta på f.m 22 september hamnen med 10.000 man och armégods ombord, destinerad till hamnar i Ostpreussen och Kurland. Därmed förlorade Kriegsmarine sin sista stödjepunkt i Finska viken. För att uppehålla fienden till sjöss utlade Brummer och Linz 19–20 september assisterade av T 23, T 28, M 18 och M 29 västerom den gamla ”Nashorn” två minspärrar ”Nilhorn” I (520 EMC) och II (528 EMC). Dessa oövervakade hinder var i praktiken värdelösa, då de kunde kringgås utmed den finländska kusten. Innan september gått tillända hade Sovjetarmén besatt Estland, utom öarna Dagö och Ösel, där resterna av 23.D och 218 D förstärkta med hopprafsade marina och andra enheter höll stånd ännu två månader i en mer eller mindre meningslös kamp mot övermakten.

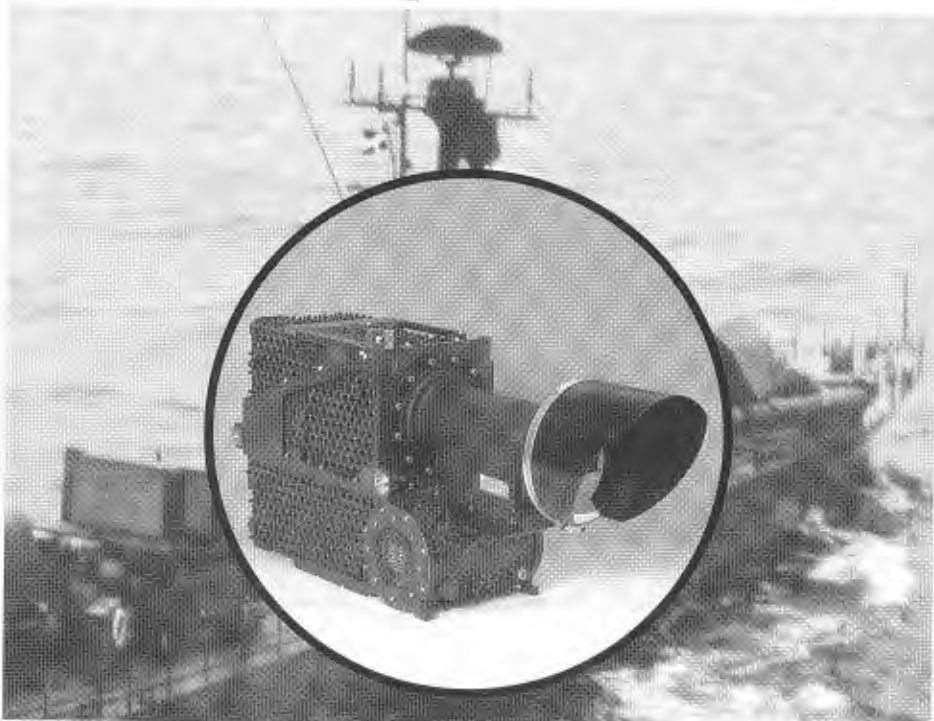
Trots negativa erfarenheter vid hopplappandet av gamla minfält ansåg marinstaben i Gdynia att spärrarna ”Nilhorn” och ”Nashorn” borde utvidgas med 250 minor. Emedan en snabb framstöt med åtföljande reträtt var nödvändig, gavs kommodor Kothes 6.Z.Flottilj uppdraget bära minorerna till ort och ställe i Finska vikens hals. Tidigt 11 december gick Z 35, Z 36, Z 43, T 23 och T 28 att utföra detta dumdristiga och tivelaktiga företag. Vid mörkrets inbrott passerade flottiljen Gotlands nordspets och vid midnatt siktade man den tända fyren i Paldiski. Jagarnas kölvattenskolonn övergick i mineringsformation. Hård vind

med svår sjögång och dålig sikt försvårade i hög grad navigeringen. När de första minorerna lämpats överbord, skakades ledaren Z 35 vid tvåtiden av en våldsamt explosion under babords maskinrum. Kort därefter steg en eldpelare med ett dån upp över Z 36:s akterdäck och jagaren försvann i vågorna. Sedan berörde Z 35 en annan mina babord midskepps, en ångpanna och minlasten exploderade, fartyget försvann snabbt i flammor, ångmoln och rök. Flottiljchefen Kothe samt båda fartygscheferna Bätge och von Hausen omkom jämte många andra. De överlevande ombord hamnade i det iskalla havet. De tre övriga fartygen lämnade det farliga grannskapet och återvände hem med sina minor. Tyskarna hade sannolikt stött på minor i den egna ”Nashorn”-spärren.

Över 500 skeppsbrutna drev vind för våg på flottor och vrakgods i den hårda sydliga vinden mot den västnyländska skärgården utanför Ingå. I mörkret och sjögången skingrades de efterhand. Av gummiflottorna var en del för tungt lastade och sjönk, ombord på andra omkom större delen av köld och umbäranden i den bistra decembernatten. På morgonen 13 december började de första flyta iland vid Fagerö. Fiskare och ordsbor omhändertog ett 70-tal, av vilka största delen senare häktades och överlämnades till Sovjetmyndigheterna. I en massgrav på Fagerös sandstrand jordades 187 ilandflutna. Vid pass två årtionden senare överfördes kvarlevorna till den tyska begravningsplatsen i Vanda.

Så slutade krigsåret 1944 i Finska viken. En wagnersk gudaskymning sänkte sig över tyskarnas ”Badewanne”, över Baltikum, över germanernas Tredje Rike.

Vi siktar på framtiden

TIGA, IR-sensor för marinen

Vi utvecklar elektroniska system för framtidens försvar. För flygvapnet, armén och marinen.

Radar, presentationssystem, systemdator och motmedel i JAS 39 Gripen kommer att tillverkas och vidareutvecklas långt in på 2000-talet. Detsamma gäller den flygande spaningsradarn PS-890, luftvärnsradarn GIRAFFE, den marina spaningsradarn Sea GIRAFFE och våra elektro-optiska system.

Vi är en av de ledande i världen inom områdena mikrovågsteknik och signalbehandling. De kunskaperna kommer andra produktområden inom Ericsson tillgodo: mikrovågslänkar för mobila och fasta nät, framtidens mobiltelefoni och kommunikationsnät med fiberoptik.

Dagens högteknologi för framtidens produkter!

Ericsson Radar Electronics AB
431 84 Mölndal

ERICSSON

KARLSHAMNS HAMN AB

Karlshamns Hamn AB, Box 8, 374 21 Karlshamn, Tel: 0454-815 00 Fax: 0454-135 90, Telex: 4501 HAMNEN S

Räkna med

**KALMAR HAMN
KALMAR STUFVERI AB**

i din transportplanering

Adress: Box 810 391 28 Kalmar

Tel 0480-562 00 hamnen, Tel 0480-562 21 stuveriet

Fax 0480-560 43

Rätt klimat ombord

 Fläkt
ABB Fläkt Marine

Kungl Örlogsmannasällskapets tävlingsskrifter

Kungl Örlogsmannasällskapet är en Kunglig akademi stiftad 1771. Sällskapets syfte är att följa och arbeta för utvecklingen av sjökrigsvetenskapen och sjöväsendet i allmänhet.

I enlighet med detta syfte delar Sällskapet ut belöningar för tävlingsskrifter, artiklar i Tidskrift i Sjöväsendet och förtjänta arbeten vid militärhögskolan.

Tävlingsskrift får även avhandla valfritt ämne inom sjökrigsvetenskapen eller sjöväsendet i allmänhet. Vägledande vid ämnesval kan då vara den indelning i vetenskapsgränser och fack som gäller inom Sällskapet nämligen:

1. Strategi och stridskrafterns användning.
2. Personal, utbildning och organisation.
3. Vapentechnik.
4. Vapenbärares konstruktion.
5. Humanteknik och underhållstjänst.

Tävlingsskrifter för år 1994 skall senast den 1 september 1994 vara Sällskapet tillhanda under adress:

Sekreteraren i Kungl Örlogsmannasällskapet
Box 10186
100 55 STOCKHOLM

Tävlingsskriften bör åtföljas av ett förseglat kuvert som innehåller författarens namn och adress.

Om tävlingsskrifter bedöms förtjänstfulla kan författaren tilldelas Sällskapets medalj eller hedersomnämning samt penningbelöning.

Kungl Örlogsmannasällskapet förbehåller sig rätt att i sin tidskrift, Tidskrift i Sjöväsendet, publicera inlämnad – även inte belönad – tävlingsskrift.

Fabian och Ewa Tamms stipendiefond inom Kungl Örlogsmannasällskapet

Fonden har till ändamål att genom stipendier främja sjökrigsvetenskapligt arbete inom områdena sjötaktik – även innefattande utvecklingen av vapenbärare, vapen och hjälpmedel – navigation och sjöfart.

Örlogsmannasällskapet beslutar varje år i oktober månad på förslag av sin styrelse om utdelning av stipendier för inlämnande och granskade arbeten. Stipendiet utdelas vid Sällskapets högtidssammanträde.

Den som önskar ifrågakomma för stipendium under år 1994 skall skicka in utredning eller avhandling till

Sekreteraren i Kungl Örlogsmannasällskapet
Box 10186
100 55 Stockholm

senast den 1 september 1994.

Arbete för vilket författaren tilldelats stipendium förbehåller Örlogsmannasällskapet sig rätten att publicera i sin tidskrift, Tidskrift i Sjöväsendet.

Kungl. Örlogsmannasällskapets bibliotek

Biblioteket i KARLSKRONA

Biblioteket hålles öppet måndagar och torsdagar kl 11.30-13.00. Under tiden då mässen hålles stängd (jul- och nyårshelgerna samt sommaresemester under juli månad) håller även biblioteket stängt. I övrigt efter överenskommelse med bibliotekarien. Bibliotekarie är korresponderande ledamoten Gunnar Nordanfors.

Telefon: Biblioteket under öppningstid 0455/259 91
Bibliotekariens bostad 0455/105 62

Bibliotekets postadress är Amiralitetstorget 7, 371 30 KARLSKRONA

Biblioteket i STOCKHOLM

är uppdelat i två avdelningar. Den moderna litteraturen samt bildarkivet och kalendrar har flyttats till Jungfrugatan 51, källarvåningen i MHS elevhotell. Den äldre litteraturen, huvudsakligen de böcker som inköptes av framlidne korresponderande ledamoten Karl-Erik Westerlund, finns kvar i Kastellet. Där finns också två studieplatser. Persondatorn finns på Jungfrugatan.

Bibliotekarie är ledamoten Bo Granath.

Biblioteket är tillgängligt under tiden 1 oktober t o m 30 april efter överenskommelse med bibliotekarien. Telefon: bostad 08-84 98 58, sommarbostad 0221-301 30. Bibliotekets postadress är: Box 10186, 100 55 STOCKHOLM. Telefon: 08-664 70 10 (till Jungfrugatan) överkopplad till bibliotekariens bostad, då han ej finns i biblioteket.

Kungl Örlogsmannasällskapets

BILDARKIV

innehåller f n drygt 33 000 bildkartonger med över 100 000 bilder, systematiskt ordnade, lätta att finna. Arkivet finns nu i Sällskapets lokaler Jungfrugatan 51. Arkivet handhas av korresponderande ledamoten, överstelöjtnant Stellan Bojerud, och (efter eget åtagande) redaktör Richard Areschoug, Erik Dahlbergsgatan 71, 115 57 Stockholm, tel 08-782 98 37.

Om Du vill låna bilder, vänd Dig till Richard Areschoug.

Har du själv några bilder

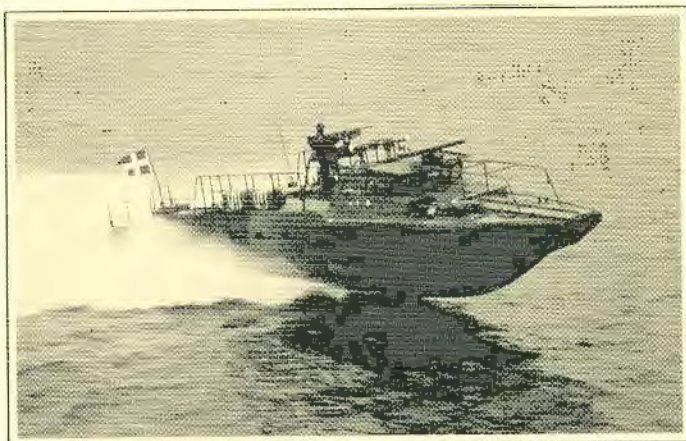
som kan doneras till arkivet? Det kan vara fotografier, teckningar, reproduktioner av tavlor, kartor, bilder av personer m m, berörande mariner, både utlandet men framför allt svenska marinen, d v s både flottan och kustartilleriet. Sänd dem i så fall till Areschoug eller till Sällskapets sekreterare.

ENSEWALL THOMAS

FORTIFIKATIONSÖ. 2
371 89 KARLEBYRONA

Hydro **Swede**

**VI FICK UPPDRAGET
ATT LEVERERA
HYDRAULIKUTRUSTNINGEN
TILL
STRIDSBÅT 90**

Sadelmakarevägen 9 · Box 577 · S-146 33 Tullinge · Sweden
Tel +46 8 778 16 00 · Fax +46 8 778 36 00